

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ
ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ ΣΤΗΝ
ΕΝΕΡΓΕΙΑ: ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ, ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΚΑΙ ΔΙΚΑΙΟ

[ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΟΣ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΜΟΣ ΣΤΗ
ΝΟΤΙΟΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΜΕΣΟΓΕΙΟ ΚΑΙ ΠΩΣ ΜΠΟΡΕΙ
ΝΑ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΤΕΙ Η ΕΠΕΚΤΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΤΗΣ
ΤΟΥΡΚΙΑΣ]

Ευάγγελος Αρμύρος

Επιβλέπων Καθηγητής: Αθανάσιος Πλατιάς

Διπλωματική Εργασία υποβληθείσα στο Τμήμα Διεθνών και Ευρωπαϊκών Σπουδών του Πανεπιστημίου Πειραιώς ως μέρος των απαιτήσεων για την απόκτηση Μεταπτυχιακού Διπλώματος Ειδίκευσης στην Ενέργεια: Στρατηγική, Οικονομία και Δίκαιο.

Πειραιάς, Ιούλιος 2022

UNIVERSITY OF PIRAEUS
DEPARTMENT OF INTERNATIONAL AND
EUROPEAN STUDIES

MASTER PROGRAM IN
ENERGY: STRATEGY, LAW & ECONOMICS

[ENERGY COMPETITION IN SOUTHEAST (SE)
MEDITERRANEAN AND HOW TURKEY'S
EXPANSIONISM CAN BE TACKLED]

By
Evangelos Armyros

Supervisor: Dr Athanasios Platias

Master Thesis submitted to the Department of International and European Studies of the University of Piraeus in partial fulfillment of the requirements of the degree of Master of Science in Energy: Strategy, Law & Economics.

Piraeus, July 2022

Υπεύθυνη Δήλωση

Το έργο που εκπονήθηκε και παρουσιάζεται στην υποβαλλόμενη διπλωματική εργασία είναι αποκλειστικά ατομικό δικό μου. Όποιες πληροφορίες και υλικό που περιέχονται έχουν αντληθεί από άλλες πηγές, έχουν καταλλήλως αναφερθεί στην παρούσα διπλωματική εργασία. Επιπλέον τελώ εν γνώσει ότι σε περίπτωση διαπίστωσης ότι δεν συντρέχουν όσα βεβαιώνονται από μέρους μου, μου αφαιρείται ανά πάσα στιγμή αμέσως ο τίτλος.

Solemn Declaration

The intellectual work fulfilled and submitted based on the delivered master thesis is exclusive property of mine personally. Appropriate credit has been given in this diploma thesis regarding any information and material included in it that have been derived from other sources. I am also fully aware that any misrepresentation in connection with this declaration may at any time result in immediate revocation of the degree title.

Ευάγγελος Αρμύρος
Evangelos Armyros

Αφιέρωση

Θα ήθελα να αφιερώσω την εργασία αυτή πρωταρχικά στη σύζυγό μου αλλά και τον γιό μου, χωρίς την υπομονή και την υποστήριξή των οποίων δεν θα ήταν δυνατή η περάτωση τόσο του προγράμματος όσο και της συγκεκριμένης εργασίας. Επιπλέον, θα ήθελα να ευχαριστήσω τους γονείς μου, οι οποίοι μου έδωσαν τις απαραίτητες υλικές και ηθικές βάσεις για όλες τις μετέπειτα επιτυχίες μου.

Dedication

I would like to dedicate this work primarily to my wife and my son, without whose patience and support it would not have been possible to complete both the Master Program and this Thesis. In addition, I would like to thank my parents, who provided me with the necessary material and moral foundations for all my subsequent successes and accomplishments.

Σελίδα Σκόττωμα Κενή

Ευχαριστίες

Θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά τον επιβλέποντα καθηγητή μου, κύριο Αθανάσιο Πλατιά για τις πολύτιμες συμβουλές του, την καθοδήγηση του, την υπομονή του αλλά και την συνολική βοήθειά του, για την εκπόνηση της συγκεκριμένης εργασίας. Επιπρόσθετα, θα ήθελα να ευχαριστήσω και τα άλλα δύο μέλη της 3μελούς επιτροπής, κυρίους Αριστοτέλη Τζιαμπίρη και Πέτρο Λιάκουρα για την καθ' οιονδήποτε τρόπο συμβολή τους στην εκπόνηση της εργασίας.

Appreciations

I would like to thank my supervisor, Dr. Athanasios Platias, for his valuable advice, his guidance, his patience and his overall help for the preparation of this thesis. In addition, I would like to thank the other two members of the 3-member committee, Dr. Aristotle Tziabiris and Dr. Petros Liakouras for their contribution in any way to the preparation of this thesis.

ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΟΣ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΜΟΣ ΣΤΗ ΝΟΤΙΟΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΜΕΣΟΓΕΙΟ ΚΑΙ ΠΩΣ ΜΠΟΡΕΙ ΝΑ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΤΕΙ Η ΕΠΕΚΤΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ

Σημαντικοί Όροι: Ενεργειακός Ανταγωνισμός, ΝΑ Μεσόγειος, Εμπορικό Σταυροδρόμι, Ενεργειακός κόμβος, Ζώνη Ανάσχεσης, Ενεργειακή Κρίση, Ενεργειακά Αποθέματα, ΑΟΖ, «Γαλάζια Πατρίδα», Τουρκο – Λιβυκό Μνημόνιο, Εργαλειοποίηση Μεταναστευτικού, Επεκτατισμός.

Περίληψη

Η Νοτιοανατολική Μεσόγειος αποτελεί μια εξαιρετικά ενδιαφέρουσα περιοχή από κάθε άποψη. Την παρούσα χρονική περίοδο αποτελεί το πεδίο ενός πολυδιάστατου ανταγωνισμού πολλών δρώντων, τόσο τοπικών όσο και Διεθνών.

Η ανακάλυψη τεραστίων ποσοτήτων υδρογονανθράκων στο υπέδαφος αυτής, δημιουργεί μεγάλες προοπτικές για την εξασφάλιση ενεργειακής ασφάλειας της ίδιας αλλά και υπό προϋποθέσεις ολόκληρης της Ευρώπης, συντελώντας σημαντικά στην ενεργειακή ανεξάρτησή της από τη Ρωσία. Το γεγονός αυτό καθίσταται ιδιαίτερα σημαντικό, την τρέχουσα χρονική περίοδο, ιδιαίτερα μετά και την Ουκρανο – Ρωσική κρίση και την εκβιαστική στάση της Ρωσίας αναφορικά με την τροφοδοσία με φυσικό αέριο της Ευρώπης προκειμένου να τύχει ηπιότερων κυρώσεων.

Επιπρόσθετα, οι τεράστιες αυτές ποσότητες υδρογονανθράκων, έχουν δημιουργήσει στην περιοχή ένα νέο πεδίο ανταγωνισμού και αντιπαράθεσης, μεταξύ των τοπικών δρώντων αλλά και των ισχυρών διεθνών δρώντων. Ο ανταγωνισμός αυτός εκτείνεται τόσο στον ενεργειακό όσο και στον γεωπολιτικό τομέα. Οι μεν πρώτοι προσπαθούν να αποκτήσουν όσο το δυνατό μεγαλύτερο κομμάτι από την ενεργειακή «πίτα» αλλά και να αναδειχθούν ως περιφερειακές δυνάμεις στην περιοχή, οι δε δεύτεροι προσπαθούν να αυξήσουν την σφαίρα επιρροής τους, με δημιουργία συνεργασιών και συμμαχιών στην περιοχή εξυπηρετώντας, παρασκηνιακά τις περισσότερες φορές, τα συμφέροντα των πρώτων, κατά περίπτωση.

Στο πλαίσιο αυτού του ενεργειακού αλλά και γεωπολιτικού ανταγωνισμού, εντάσσεται και η αντιπαράθεση μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας. Και οι δύο χώρες επιδιώκουν να αποκτήσουν τον τίτλο της περιφερειακής δύναμης στην ευρύτερη περιοχή της Βαλκανικής

Χερσονήσου αλλά και της περιοχής της ΝΑ Μεσογείου. Η προσπάθεια αυτή τις φέρνει σε θέση αντιπαράθεσης, αρκετές φορές με έντονα χαρακτηριστικά, σε τέτοιο βαθμό, όπου οριακά δεν οδηγούνται σε ένοπλη σύγκρουση. Δημιουργούνται όμως τοπικά θερμά επεισόδια και κρίσεις, που ενεργοποιούν τις στρατιωτικές τους δυνάμεις.

Σκοπός της παρούσας διπλωματικής διατριβής είναι να αναλυθεί:

α. Ο ενεργειακός κυρίως αλλά και ο γεωπολιτικός ανταγωνισμός, σε μικρότερο βαθμό, στην περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου μεταξύ των κρατών της περιοχής αλλά και των ισχυρών δυνάμεων (Η.Π.Α, Ρωσία, Κίνα).

β. Η στάση της Τουρκίας στην ευρύτερη περιοχή της ΝΑ Μεσογείου, οι διεκδικήσεις της, και πως αυτές επηρεάζουν την σχέση της με την Ελλάδα.

γ. Οι τρόποι αντιμετώπισης, από πλευράς της Ελλάδας, της επεκτατικότητας της Τουρκίας στην περιοχή.

ENERGY COMPETITION IN THE NORTH-EASTERN MEDITERRANEAN AND HOW TURKEY'S EXPANSIONISM CAN BE TACKLED

Important Terms: Energy Competition, South-Eastern Mediterranean, Trade Crossroads, Energy Hub, Energy Interdiction Zone, Energy Crisis, Energy Reserves, EEZ, «Blue Homeland» Doctrine, Turkish-Libyan Memorandum, Instrumentalization of Migration, Expansionism.

Abstract

The Southeastern Mediterranean is an extremely interesting region in every respect. In the current period of time, it is the field of a multidimensional competition of many actors, both local and international.

The discovery of huge quantities of hydrocarbons in its subsoil creates great prospects for ensuring energy security for the region and, under certain conditions, for the whole of Europe, contributing significantly to its energy independence from Russia. This is particularly important in the current period, especially after the Ukrainian-Russian crisis and Russia's blackmailing attitude regarding the supply of natural gas to Europe in order to obtain milder sanctions.

In addition, these huge quantities of hydrocarbons have created a new field of competition and confrontation in the region between local actors and powerful international players. This competition extends to both the energy and geopolitical spheres. The former are trying to acquire as much of the energy 'pie' as possible and to emerge as regional powers in the region, while the latter are trying to increase their sphere of influence by creating partnerships and alliances in the region, serving, behind the scenes in most cases, the interests of the former.

The confrontation between Greece and Turkey is part of this energy and geopolitical competition. Both countries, are seeking to gain the title of regional power in the wider Balkan Peninsula and the South-Eastern Mediterranean region. This effort puts them in a position of confrontation, sometimes with intense characteristics, to such an extent that they are not even

close to armed conflict. However, local hot incidents and crises are created, which activate their military forces.

The purpose of this thesis is to analyze:

a. The energy competition, mainly but also the geopolitical competition, to a lesser extent, in the Eastern Mediterranean region between the states of the region and the strong powers (USA, Russia, China).

b. Turkey's stance in the wider SE Mediterranean region, its claims, and how these affect its relationship with Greece.

c. The ways in which Greece is dealing with Turkey's expansionism in the region.

Πίνακας Περιεχομένων

Κεφάλαιο 1 Γεωγραφική – Ιστορική Ανάλυση περιοχής Ανατολικής Μεσογείου

1.1	Εισαγωγή	1
1.2	Γεωγραφικός Προσδιορισμός περιοχής Ανατολικής Μεσογείου	1
1.3	Χώρες Ανατολικής Μεσογείου	
1.3.1	Αίγυπτος	4
1.3.2	Κύπρος	6
1.3.3	Ισραήλ	8
1.3.4	Συρία	10
1.3.5	Λίβανος	12
1.3.6	Λιβύη	13
1.3.7	Ελλάδα	14
1.3.8	Τουρκία	16
1.4	Ιστορική Αναδρομή	18
1.5	Ανακεφαλαίωση	19

Κεφάλαιο 2 Στρατηγική – Γεωπολιτική Αξία περιοχής Ανατολικής Μεσογείου

2.1	Εισαγωγή	20
2.2	Η Ανατολική Μεσόγειος ως Εμπορικό Σταυροδρόμι	20
2.3	Η Ανατολική Μεσόγειος ως Ζώνη Ανάσχεσης έναντι απειλών προς την Ευρώπη	24
2.4	Η Ανατολική Μεσόγειος ως Ενεργειακός Κόμβος	29
2.5	Ανακεφαλαίωση	34

Κεφάλαιο 3 Περιφερειακοί – Διεθνείς Παράγοντες

3.1	Εισαγωγή	35
3.2	Ο Ρόλος – Σημασία της Ανατολικής Μεσογείου στο Παγκόσμιο Γίγνεσθαι	35
3.3	Η.Π.Α: Συμφέροντα – Επιδιώξεις – Προοπτικές	37
3.4	Ρωσία: Επιδιώξεις στην Ανατολική Μεσόγειο	40
3.5	Κίνα: Επιδιώξεις – Στόχοι	44
3.6	Ιραν: Επιδιώξεις – Στόχοι	47
3.7	Ανακεφαλαίωση	50

Κεφάλαιο 4 Ενεργειακός Ανταγωνισμός στην περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου

4.1	Εισαγωγή	52
4.2	Ενεργειακή Κρίση στην Ευρύτερη περιοχή της Ευρώπης – Ανατολικής Μεσογείου	52

4.3	Ενεργειακά Αποθέματα στην Ανατολική Μεσόγειο	56
4.4	Ενεργειακός Ανταγωνισμός μεταξύ των Κρατών της Ανατολικής Μεσογείου	57
4.5	Ο αγωγός East Med (Ελλάδα – Κύπρος – Ισραήλ): Σημασία – Προοπτικές – Οφέλη	59
4.6	Ενεργειακή Συνεργασία Ελλάδας – Αιγύπτου: Ανακήρυξη ΑΟΖ – Σημασία – Προοπτικές – Οφέλη	63
4.7	Ανακεφαλαίωση	65

Κεφάλαιο 5 Τουρκία: Ο «Νταής» της Ανατολικής Μεσογείου

5.1	Εισαγωγή	67
5.2	Ενεργειακή Κατάσταση στην Τουρκία: Παρόν και Μέλλον	67
5.3	Επιδιώξεις Τουρκίας στην Ανατολική Μεσόγειο	70
5.4	Το δόγμα της «Γαλάζιας Πατρίδας» (Mavi Vatan Doctrine)	72
5.5	Το Τουρκο – Λιβυκό Σύμφωνο: Προοπτικές – Επιδιώξεις	74
5.6	Εκβιασμός της Ευρώπης μέσω της εργαλειοποίησης του Μεταναστευτικού (Οικονομικές – Γεωπολιτικές Επιδιώξεις)	76
5.7	Ελληνο – Τουρκικός Ανταγωνισμός στην Ανατολική Μεσόγειο	78
5.8	Ανακεφαλαίωση	81

Κεφάλαιο 6 Διαπιστώσεις – Συμπεράσματα – Προτάσεις.

6.1	Εισαγωγή	82
6.2	Διαπιστώσεις – Συμπεράσματα	82
6.3	Τρόποι Αντιμετώπισης από πλευράς της Ελλάδας της επεκτατικότητας της Τουρκίας στην Ανατολική Μεσόγειο	85
	Βιβλιογραφία	89

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΗ – ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΕΡΙΟΧΗΣ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΜΕΣΟΓΕΙΟΥ

1.1 Εισαγωγή

Στο Κεφάλαιο αυτό θα γίνει μια σύντομη αλλά περιεκτική γεωγραφική και ιστορική ανάλυση της ευρύτερης περιοχής της Ανατολικής Μεσογείου. Συγκεκριμένα, αρχικά θα γίνει ένας γεωγραφικός προσδιορισμός της υπό εξέταση περιοχής με σκοπό να οριοθετηθεί η συγκεκριμένη περιοχή σε σχέση με την ευρύτερη λεκάνη της Μεσογείου, ενώ στη συνέχεια θα αναλυθούν συνοπτικά οι χώρες, οι οποίες συγκροτούν την υπόψη περιοχή και αποτελούν τους τοπικούς δρώντες. Ακολούθως, θα επακολουθήσει η ιστορική ανάλυση του χώρου της Ανατολικής Μεσογείου, με την οποία θα γίνει η σύνδεση του χώρου με τον χρόνο και τα γεγονότα, η οποία θα παρέχει και το αναγκαίο υπόβαθρο για την κατανόηση των γεγονότων όπως διαμορφώνονται στον παρόντα χρόνο.

1.2 Γεωγραφικός Προσδιορισμός Περιοχής Ανατολικής Μεσογείου

Η Μεσόγειος είναι μια κλειστή θάλασσα, η οποία βρίσκεται στο σταυροδρόμι 3 Ηπείρων (Ευρώπη, Ασία και Αφρική). Η έκτασή της είναι 2.505.000 τ.χλμ περίπου. Η ακριβής γεωγραφική της θέση βρίσκεται στο παραλληλόγραμμο που ορίζεται από τα γεωγραφικά μήκη $36^{\circ} 10' \text{ A}$, $05^{\circ} 21' \text{ Δ}$ και πλάτη $30^{\circ} 15' \text{ B}$ και $45^{\circ} 50' \text{ B}$ αντίστοιχα. Το μέγιστο μήκος της (από τις ακτές του Γιβραλτάρ μέχρι τις ακτές της Συρίας) είναι περίπου 4 χλμ (3.860 μ.), το μέσο πλάτος είναι 600 χλμ. και φτάνει το μέγιστο τα 1.800 χλμ. ενώ αντίστοιχα το μέσο βάθος είναι 1500 μ. και το μέγιστο περίπου 5,5 χλμ (ΝΔ Πύλου).

Η Μεσόγειος δυτικά συνδέεται με τον Ατλαντικό ωκεανό μέσω του πορθμού του Γιβραλτάρ, Νοτιοανατολικά με την Ερυθρά θάλασσα μέσω της διώρυγας του Σουέζ και Βορειοανατολικά με τη Μαύρη θάλασσα μέσω των Στενών του Ελλησπόντου.

Εικόνα 1: Οριοθέτηση περιοχής Μεσογείου Θάλασσας (Πηγή: Wikipedia.gr)

Το τμήμα της Μεσογείου, το οποίο εκτείνεται από την Νότια Ιταλία μέχρι τις ακτές της Μέσης Ανατολής ¹ και της Αιγύπτου ονομάζεται Ανατολική Μεσόγειος. Η περιοχή της ανατολικής Μεσογείου περιλαμβάνει 8 χώρες, οι οποίες την περικλείουν γεωγραφικά. Οι χώρες αυτές, σε περιμετρική διάταξη, από Δυτικά προς τα Ανατολικά είναι: Η Ελλάδα, η Τουρκία, η Κύπρος, η Συρία, ο Λίβανος, το Ισραήλ, η Αίγυπτος και η Λιβύη. Οι χώρες αυτές, η καθεμία για λογαριασμό της, προσπαθεί να αποκτήσει πλεονεκτικότερη θέση στον έλεγχο της ευρύτερης περιοχής. Το γεγονός αυτό οδηγεί σε συμμαχίες, με γνώμονα το κοινό συμφέρον, αλλά και σε έριδες, οι οποίες δημιουργούνται μεταξύ των ανωτέρω χωρών.

Ο χώρος της Μεσογείου περιλαμβάνει 3 choke points (Στενά Διεθνούς Ναυσιπλοΐας): τα Στενά του Γιβραλτάρ, που ενώνουν την Μεσόγειο με τον Ατλαντικό Ωκεανό, τα Στενά των Δαρδανελίων, τα οποία ενώνουν την Μαύρη Θάλασσα με το Αιγαίο και τη Μεσόγειο και τα Στενά του Σουέζ με την ομώνυμη διώρυγα που ενώνουν την Μεσόγειο με την Ερυθρά Θάλασσα και εν συνεχεία με το Ινδικό Ωκεανό.

¹ Ακτές Τουρκίας, Συρίας, Λιβάνου και Ισραήλ.

Εικόνα 2: Χώρες Ανατολικής Μεσογείου (Πηγή: Εφαρμογή Google Earth)

Τα choke points είναι εξαιρετικής σημασίας για την παγκόσμια οικονομία και την απρόσκοπτη ροή αγαθών σε τέτοιο βαθμό ώστε οποιαδήποτε διαταραχή στην περιοχή στην οποία τοποθετούνται γεωγραφικά, προκαλεί εξαιρετικά δυσμενείς παρενέργειες. Στην περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου συμπεριλαμβάνονται 2 από τα 3 choke points της περιοχής της Μεσογείου, γεγονός το οποίο αυξάνει κατακόρυφα τη στρατηγική αξία της περιοχής.

Γίνεται λοιπόν κατανοητό, ότι ο γεωγραφικός χώρος της Ανατολικής Μεσογείου αποτελεί ένα εξαιρετικά στρατηγικό χώρο, λόγω της γεωγραφικής του θέσης, ο οποίος θα βρίσκεται πάντα στο επίκεντρο των γεγονότων και θα δημιουργεί αφορμή για αντιθέσεις αλλά και πρόσκαιρες συμμαχίες μεταξύ των δρώντων.

1.3 Χώρες Ανατολικής Μεσογείου

Όπως προαναφέρθηκε η περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου περικλείεται από 8 χώρες, οι οποίες εδρεύουν σε 3 διαφορετικές Ηπείρους (Ευρώπη, Ασία, Αφρική). Οι χώρες αυτές παρουσιάζουν ιδιαίτερα χαρακτηριστικά γνωρίσματα (τοπικά, θρησκευτικά, πολιτιστικά κλπ), διαφορετικά συμφέροντα και καθεμία διεκδικεί να αποκτήσει όσο το δυνατόν μεγαλύτερο έλεγχο στην περιοχή και να εδραιώσει τη θέση της. Παρακάτω θα ακολουθήσει μια σύντομη

ανάλυση κάθε μιας χώρας, προκειμένου να γίνουν κατανοητά, τα κίνητρα, οι ενέργειες και οι επιδιώξεις τους στην υπό εξέταση περιοχή.

1.3.1 Αιγυπτος

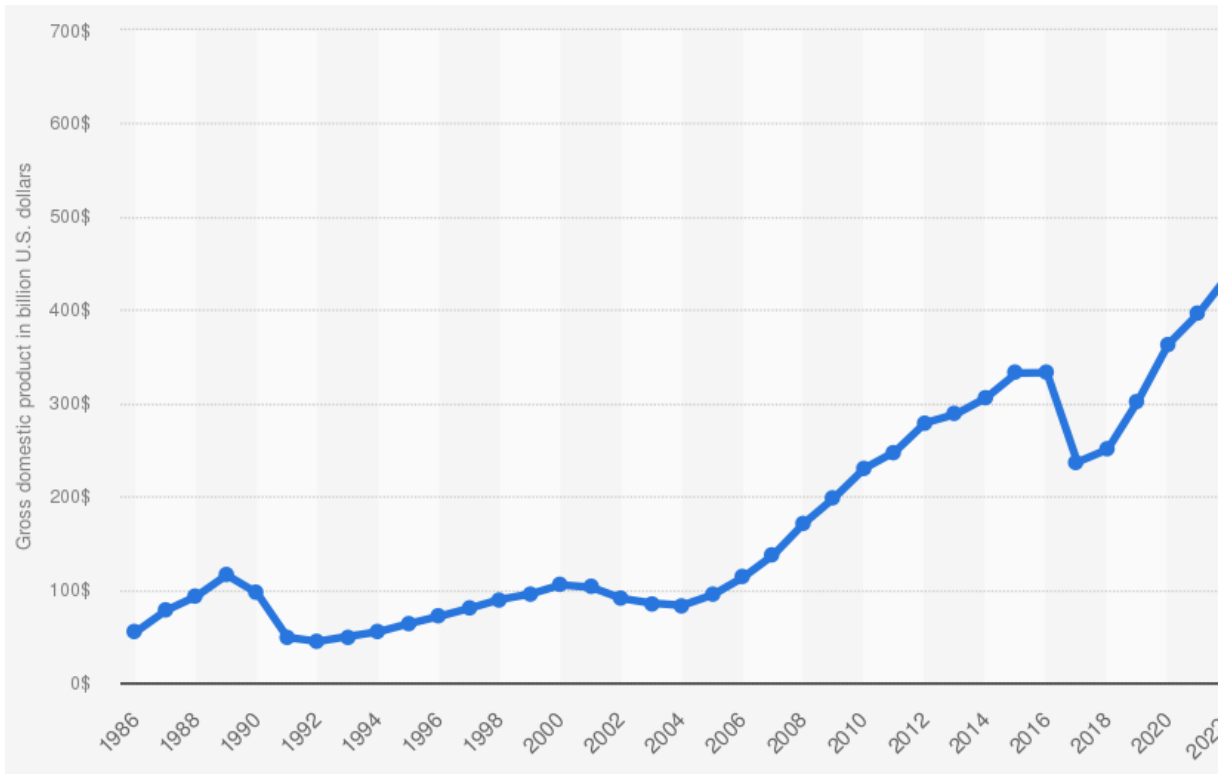
Η Αίγυπτος επισήμως αναφέρεται ως Αραβική Δημοκρατία της Αιγύπτου. Έχει έκταση λίγο περισσότερο από 1.000.000 τ.χλμ. Εκτείνεται σε 2 ηπείρους, την αφρικανική καθώς το μεγαλύτερο ποσοστό της έκτασής της βρίσκεται στην βορειοανατολική της άκρη, ενώ ένα μικρό μέρος της εκτείνεται και στην ασιατική και συγκεκριμένα στην χερσόνησο του Σινά. Η Αίγυπτος ελέγχει πλήρως τα στενά του Σουέζ με την ομώνυμη διώρυγα, τα οποία όπως προαναφέρθηκε αποτελούν ένα από τα σημαντικότερα choke points στο παγκόσμιο οικονομικό και στρατηγικό γίνεσθαι.

Τα χερσαία σύνορά της δυτικά είναι με την Λιβύη, ανατολικά με το Ισραήλ και νότια με το Σουδάν. Προς Βορρά έχει έξοδο στη Μεσόγειο θάλασσα ενώ ανατολικά συναντά την Ερυθρά θάλασσα. Διαρρέεται με κατεύθυνση από Νότο προς Βορρά από τον μεγαλύτερο ποταμό του κόσμου, το Νείλο.

Πρωτεύουσα της Αιγύπτου είναι το Κάιρο και μεγαλύτερες πόλεις η Αλεξάνδρεια, η Γκίζα, το Πορτ Σάιντ, το Σουέζ κ.α. Η πλειοψηφία των πόλεων της χώρας είναι ανεπτυγμένες κοντά στο νερό, ήτοι στο Βόρειο τμήμα (Μεσόγειος), το Ανατολικό τμήμα (Ερυθρά θάλασσα) και κατά μήκος του ποταμού Νείλου.

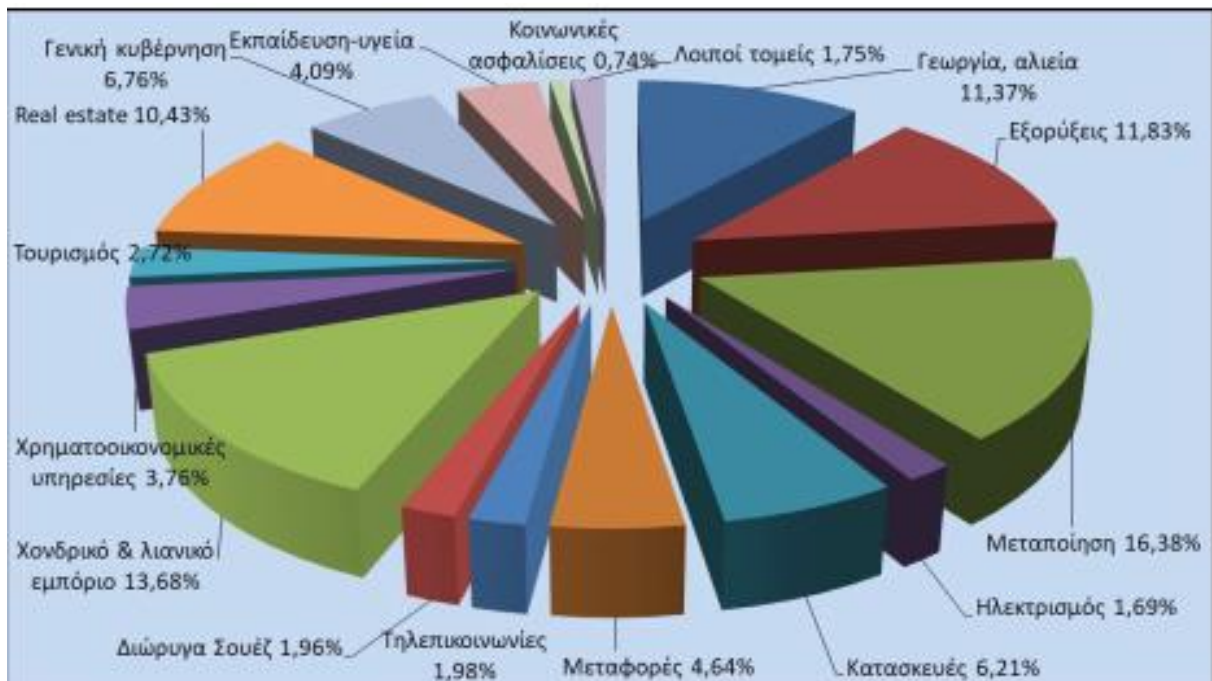
Η αιγυπτιακή οικονομία είναι μια ταχέως αναπτυσσόμενη οικονομία, η οποία από το 2015 παρουσιάζει έναν σταθερά αυξανόμενο ρυθμό ανάπτυξης άνω του 4,2%. Κατά τη διετία 2019 – 2020 ο ρυθμός ανάπτυξης της αιγυπτιακής οικονομίας ανήλθε σε ποσοστό άνω του 5%. Το ξέσπασμα της πανδημίας του SARS – Cov – 2 (COVID – 19) επηρέασε ελαφρώς το ρυθμό ανάπτυξης έναντι των αρχικών εκτιμήσεων που υπολόγιζαν ένα ποσοστό της τάξεως του 6% περίπου.

Το ΑΕΠ της αιγυπτιακής οικονομίας ανέρχεται για το έτος 2020 σε 363,25 δισ. \$ γεγονός που την κατατάσσει στη 2^η θέση των οικονομιών 19 αραβικών κρατών και συγκεκριμένα πίσω από την οικονομία της Σαουδικής Αραβίας που βρίσκεται στην 1^η θέση και των Ηνωμένων Αραβικών Εμιράτων που βρίσκεται στη 3^η θέση. Συγκεκριμένα στο παρακάτω διάγραμμα (Διάγραμμα 1) φαίνεται η πορεία του ΑΕΠ της Αιγύπτου από το 1986 έως το 2020. Η εκτίμηση για το 2021 είναι ότι θα ανέλθει στα 396,33 δισ. \$ αυξημένο κατά 33 περίπου δισ. \$ γεγονός που αποδεικνύει την ανάπτυξη της οικονομίας ιδιαίτερα σε μια δύσκολη οικονομικά συγκυρία εξαιτίας της πανδημίας.

Διάγραμμα 1 (ΑΕΠ αιγυπτιακής οικονομίας περιόδου 1986 – 2021 Πηγή: www.statista.com)

Το ποσοστό συνεισφοράς του εκάστοτε τομέα της αιγυπτιακής οικονομίας στο ΑΕΠ κατά τη χρονική περίοδο 2018 – 2019 φαίνεται στο διάγραμμα 2. Το μεγαλύτερο ποσοστό συνεισφοράς το έχει ο τομέας της γεωργίας, της βιομηχανίας ενώ τη μερίδα του λέοντος κατέχει ο τριτογενής τομέας (εμπόριο, κατασκευές, μεταφορές, κυβερν/κες υπηρεσίες, Real estate κ.α).

(Διάγραμμα 2: Σύνθεση ΑΕΠ κατά τομέα περιόδου 2018/2019 Πηγή: Κεντρική Τράπεζα Αιγύπτου)

Το Πολίτευμα της Αιγύπτου είναι Ημιπροεδρική Δημοκρατία. Ο πληθυσμός της Αιγύπτου ανέρχεται σε 94,8 εκ. περίπου (απογραφή 2017) με εκτίμηση να φτάσει τα 101,5 εκ. το 2021, γεγονός που καταδεικνύει τον ραγδαίο ρυθμό πληθυσμιακής ανάπτυξης της χώρας. Στην πλειοψηφία τους οι κάτοικοι είναι Μουσουλμάνοι στο Θρήσκευμα σε ποσοστό 85% – 90% περίπου με το υπόλοιπο 10% - 15% να είναι Χριστιανοί στην πλειοψηφία τους κόπτες.

Κλείνοντας τη σύντομη ανάλυση για την Αίγυπτο κρίνεται σκόπιμο να γίνει μια επιδερμική αναφορά στις αιγυπτιακές Ένοπλες Δυνάμεις. Είναι οργανωμένες σε 4 κλάδους: Στρατό, Ναυτικό, Αεροπορία και Αεράμυνα. Αριθμούν περίπου 500.000 προσωπικό σε όλους τους κλάδους. Όπως και στην Ελλάδα, έτσι και στην Αίγυπτο υφίσταται ο θεσμός της υποχρεωτικής στρατιωτικής θητείας, της οποίας η διάρκεια είναι 36 μήνες. Οι Αιγυπτιακές Ένοπλες Δυνάμεις θεωρούνται από τις μεγαλύτερες στην ευρύτερη περιοχή της Αφρικής και της Μέσης Ανατολής με τον εξοπλισμό της να έχει αναβαθμιστεί τα τελευταία χρόνια, αφού οι αμυντικές δαπάνες ανέρχονται, σύμφωνα με τα τελευταία στοιχεία (www.statista.gr), σε ποσοστό 1,2% του ΑΕΠ.

1.3.2 Κύπρος

Η Κυπριακή Δημοκρατία είναι το μοναδικό νησιωτικό κράτος στην περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου. Είναι ένα από τα μεγαλύτερα νησιά της Μεσογείου και συγκεκριμένα το 3^ο σε έκταση και πληθυσμό. Έχει έκταση περίπου 9.300 τ. χλμ. Η θέση της Κύπρου γεωγραφικά βρίσκεται εντός της εσοχής που σχηματίζουν οι ακτές της ΝΑ Τουρκίας, του Ισραήλ, της Συρίας και του Λιβάνου. Συνεπώς, θα μπορούσαμε να πούμε ότι εν δυνάμει ανήκει γεωγραφικά στην Μέση Ανατολή.

Πρωτεύουσα της Κυπριακής Δημοκρατίας είναι η Λευκωσία, η οποία αποτελεί και την μεγαλύτερη πόλη της, παρά το γεγονός ότι είναι διχοτομημένη λόγω της Τουρκικής Εισβολής του 1974. Άλλες μεγάλες πόλεις είναι η Λεμεσός, η Λάρνακα και η Πάφος.

Η οικονομία της Κυπριακής Δημοκρατίας θεωρείται η πιο αναπτυσσόμενη στην περιοχή της ανατολικής Μεσογείου. Το ΑΕΠ κατά το τρέχον έτος (2021) ανέρχεται σε 26,55 δισ. \$ με πρόβλεψη για συνεχή αύξηση για τα επόμενα 5 χρόνια τουλάχιστον (Διάγραμμα 3).

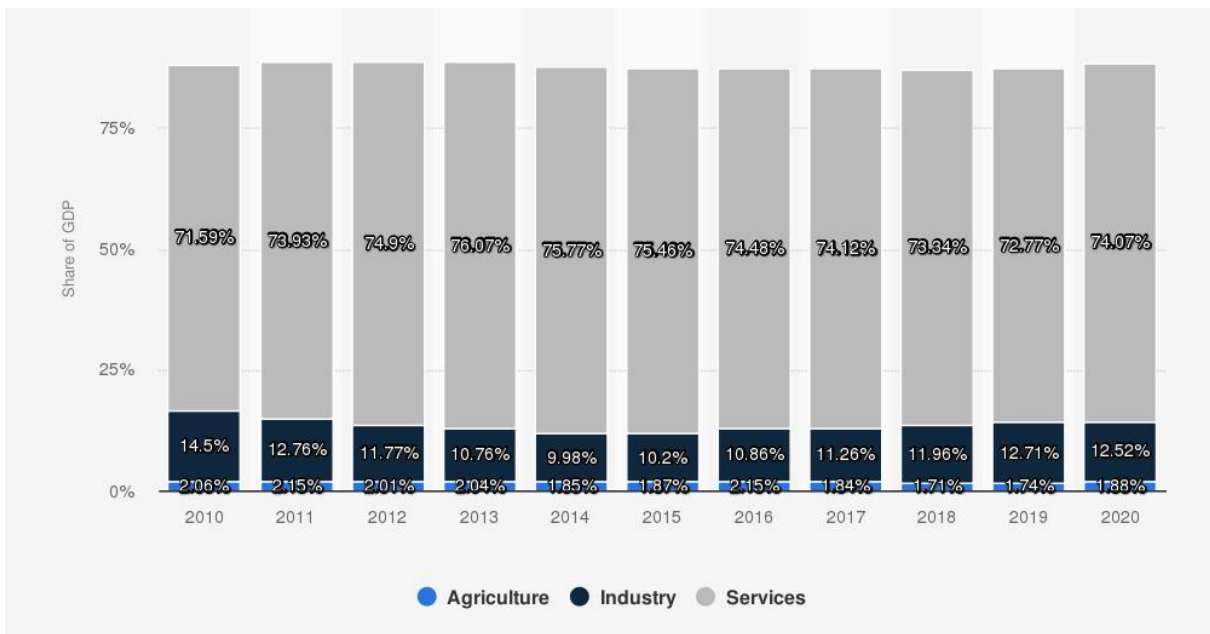
Το νόμισμα της Κύπρου μέχρι 31 Δεκεμβρίου 2007 ήταν η Κυπριακή Λίρα, της οποίας η ισοτιμία σε σχέση με το αμερικανικό δολάριο (\$) και την αγγλική Στερλίνα (£) ήταν 2,512 και 1,247 αντίστοιχα. Από 01 – 01 – 2008 το νόμισμα της Κύπρου αντικαταστάθηκε με το Ευρώ (€) με την τότε ισοτιμία να ανέρχεται σε 1 € = 0,585 CYP. Συνάγεται λοιπόν ότι

επρόκειτο για ένα ισχυρό νόμισμα, δείγμα της ισχυρής οικονομίας της Κυπριακής Δημοκρατίας.

Διάγραμμα 3 (ΑΕΠ Κυπριακής οικονομίας περιόδου 1986 – 2026 Πηγή: www.statista.com)

Η οικονομική δραστηριότητα στην Κυπριακή Δημοκρατία στηρίζεται σε 3 κυρίως τομείς: Τη Γεωργία, την βιομηχανία και την παροχή υπηρεσιών (Τουρισμός, Ναυτιλία, Χρηματοοικονομικά). Η κατανομή του ΑΕΠ στους ανωτέρω τομείς έχει όπως στο διάγραμμα 4.

(Διάγραμμα 4: Κατανομή ΑΕΠ κατά τομέα περιόδου 2010/2020 Πηγή: Κεντρική Τράπεζα Κύπρου)

Το πολίτευμα της Κυπριακής Δημοκρατίας είναι Προεδρική Δημοκρατία. Ο πληθυσμός της αριθμεί 888.000 κατοίκους, σύμφωνα με τα επίσημα στοιχεία του 2019. Οι επίσημες γλώσσες του κράτους είναι 2: Ελληνικά και Τουρκικά. Κυρίαρχη θρησκεία είναι ο Χριστιανισμός με ποσοστό περίπου 90% ενώ υπάρχουν και περίπου 2% Μουσουλμάνοι.

Στο τομέα της Άμυνας οι Κυπριακές Ένοπλες Δυνάμεις είναι οργανωμένες σε 3 κλάδους: Στρατό, Ναυτικό και Αεροπορία. Το ενεργό στρατιωτικό προσωπικό αριθμεί γύρω στις 23.000 ενώ με την συμπλήρωση της εφεδρείας η συνολική δύναμη φτάνει σε δύναμη γύρω στους 100.000 άντρες. Ένα σημείο ιδιαίτερης προσοχής – σημασίας είναι η ύπαρξη Βρετανικών Βάσεων στο νησί. Οι βάσεις αυτές χρησιμοποιούνται ως προκεχωρημένοι χώροι εξορμήσεως των Βρετανικών Δυνάμεων στην ευρύτερη περιοχή της Μ. Ανατολής καθώς και για σκοπούς επιτήρησης.

1.3.3 Ισραήλ

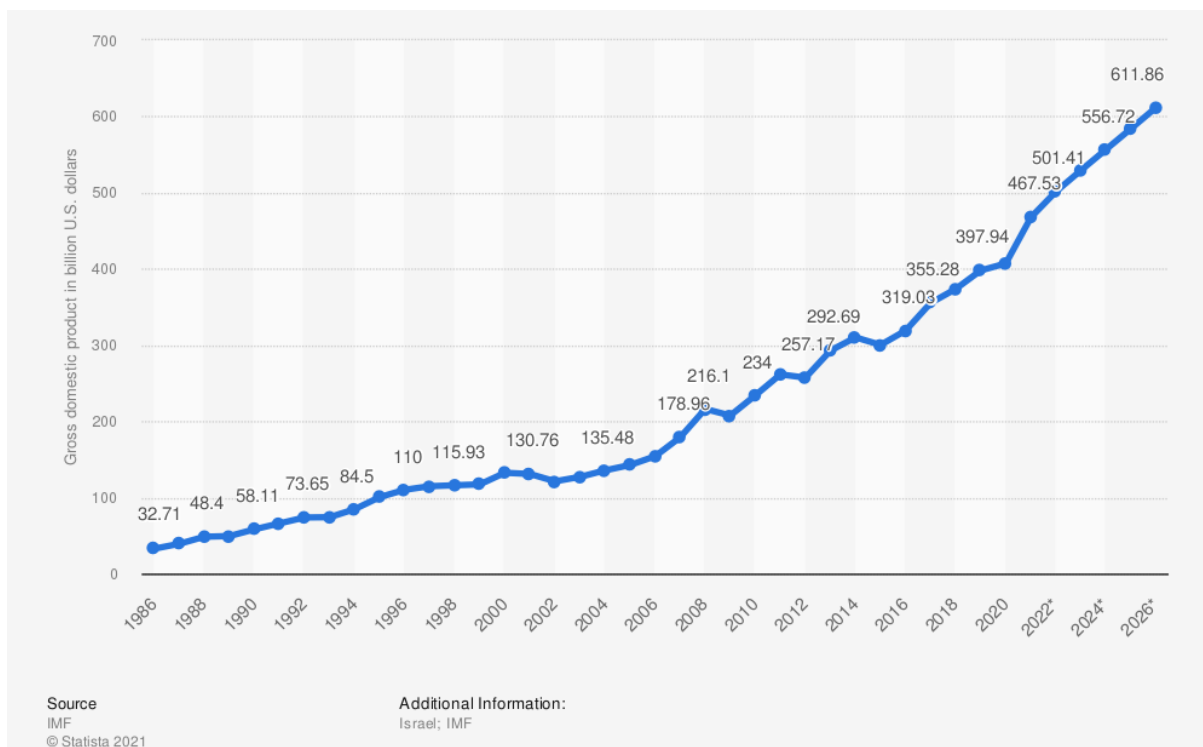
Το Ισραήλ έχει έκταση 20.770 τ.χλμ. Στα δυτικά βρέχεται από τη Μεσόγειο θάλασσα και συνορεύει με τη Λωρίδα της Γάζας. Στα Βόρεια συνορεύει με τον Λίβανο, Νότιοδυτικά με την Αίγυπτο και την Ερυθρά θάλασσα (μέσω του Κόλπου της Άκαμπα) ενώ στα Ανατολικά συναντά τη Δυτική Όχθη, την Ιορδανία και ΒΑ τη Συρία.

(Εικόνα 3: Χάρτης Ισραήλ Πηγή: www.wikipedia.gr)

Πρωτεύουσα του Ισραήλ και ταυτόχρονα μεγαλύτερη πόλη είναι η Ιερουσαλήμ με πληθυσμό 932.000 περίπου². Άλλες μεγάλες πόλεις είναι το Τελ Αβίβ και η Χάϊφα.

Η οικονομία του Ισραήλ μπορεί να χαρακτηριστεί ως ιδιαίτερα αναπτυγμένη με πολύ υψηλό κατά κεφαλήν εισόδημα συγκριτικά και με τις γειτονικές χώρες αλλά και γενικότερα της ευρύτερης περιοχής της Ανατολικής Μεσογείου. Το ΑΕΠ της χώρας για το έτος 2020 ανήλθε σε 407,1 δις. \$ με πρόβλεψη για αύξηση την επόμενη πενταετία. Χαρακτηριστικά η πορεία του ΑΕΠ από το 1986 μέχρι και τις εκτιμήσεις για το 2026 φαίνεται στο διάγραμμα 5.

Διάγραμμα 5 (ΑΕΠ Ισραήλ περιόδου 1986 – 2026 Πηγή: www.statista.com)

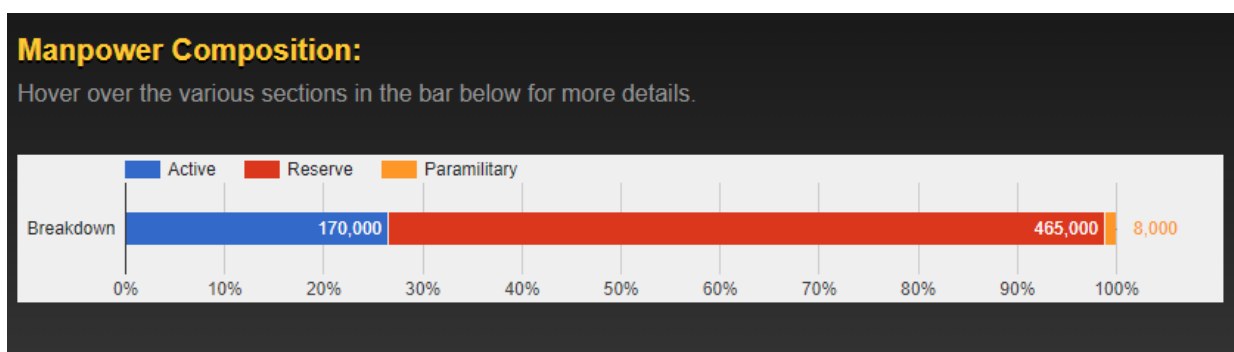
Το Ισραήλ έχει έντονη οικονομική δραστηριότητα. Διαθέτει μια ολοένα και αναπτυσσόμενη βιομηχανία. Επιπρόσθετα η οικονομία του Ισραήλ στηρίζεται στη γεωργία και την κτηνοτροφία καθώς και σε ένα σημαντικό τομέα υπηρεσιών.

Το πολίτευμα του Ισραήλ είναι Προεδρευόμενη Κοινοβουλευτική Δημοκρατία.

Στον Αμυντικό τομέα το Ισραήλ έχει μια σημαντική αμυντική βιομηχανία. Οι ένοπλες δυνάμεις του Ισραήλ είναι οργανωμένες σε 3 κλάδους (Στρατό, Ναυτικό και Αεροπορία). Ο αριθμός του ενεργού στρατού ανέρχεται σε περίπου 170.000 άνδρες. Η εκτιμώμενη συνολική

² Σύμφωνα με στοιχεία της στατιστικής υπηρεσίας Ισραήλ το 2020

δύναμη μαζί με την εφεδρεία και τις παραστρατιωτικές δυνάμεις ανέρχεται σε 643.000 προσωπικό³. Η κατανομή του ανωτέρω προσωπικού έχει όπως στο διάγραμμα 6.

Διάγραμμα 6 (Κατανομή Προσωπικού ΕΔ Ισραήλ έτους 2021 Πηγή: www.globalfirepower.com)

Οι ένοπλες δυνάμεις στο Ισραήλ τυγχάνουν μεγάλης αποδοχής από την κοινωνία καθώς θεωρούνται ως ένας από τους σημαντικούς θεσμούς αυτής. Σημαντικό χαρακτηριστικό των Ισραηλινών Αμυντικών Δυνάμεων (IDF) είναι η υποχρεωτική στράτευση των γυναικών καθώς και η διακλαδικότητα.

1.3.4 Συρία

Η Συρία βρίσκεται στις Ανατολικές ακτές της Μεσογείου. Συνορεύει βόρεια με την Τουρκία, ανατολικά με το Ιράκ, νότια με την Ιορδανία και νοτιοδυτικά με το Ισραήλ και το Λίβανο.

Έξοδο στη θάλασσα η Συρία έχει μόνο από τα δυτικά και το μεγαλύτερο λιμάνι της χώρας στη Μεσόγειο είναι το λιμάνι της Λαττάκειας, παρόλα αυτά για εμπορικούς σκοπούς χρησιμοποιεί και τα λιμάνια του Λιβάνου. Πρωτεύουσα της Συρίας είναι η Δαμασκός, ενώ άλλες μεγάλες πόλεις είναι το Χαλέπι, η Χομς, το Ιντλίμπ και η Ταρτούς,

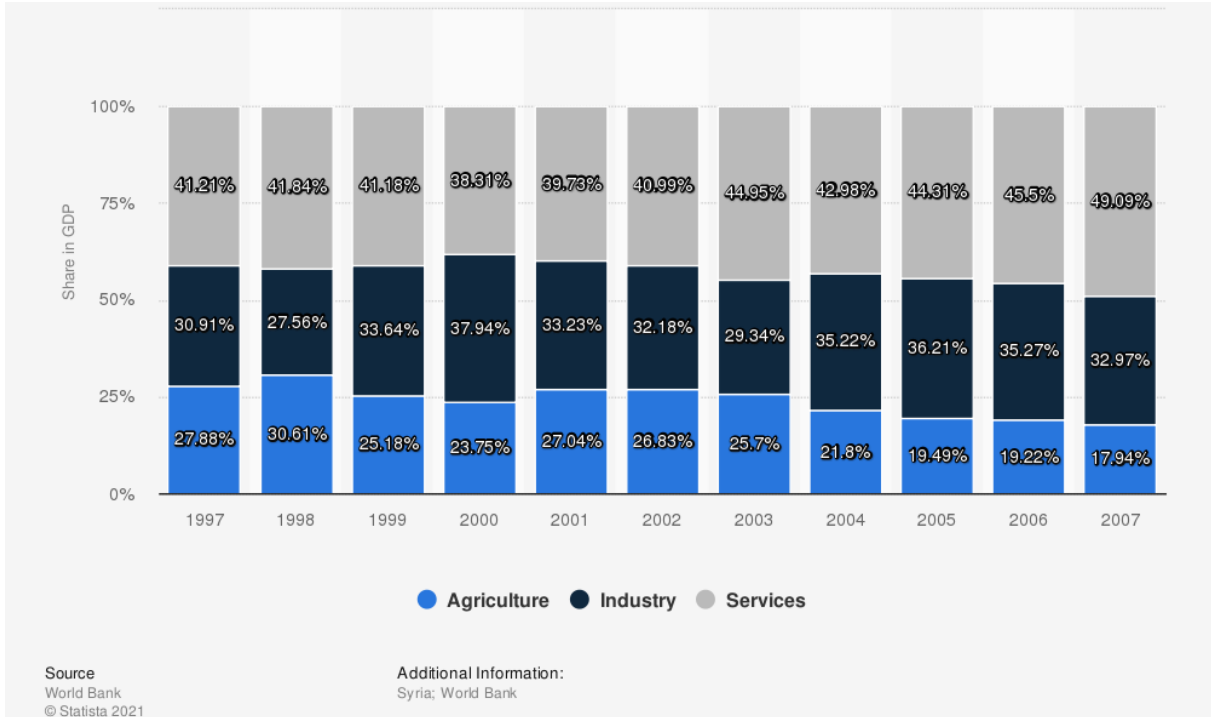
Το πολίτευμα της Συρίας είναι Προεδρική δημοκρατία ενώ η κυρίαρχη θρησκεία στη χώρα είναι το Ισλάμ σε ποσοστό 90% περίπου.

Η οικονομία της Συρίας υπέστη σοβαρό πλήγμα με το ξέσπασμα του εμφυλίου πολέμου το 2011. Η αγροτική παραγωγή, στην οποία στηρίζονταν η Συριακή οικονομία καθώς και η υποτυπώδης βιομηχανία (τροφίμων, υαλουργία, προϊόντα πετρελαίου) που διέθετε υπέστησαν σοβαρή ζημιά. Το ΑΕΠ της χώρας ανέρχονταν σε 60 δις \$ περίπου σύμφωνα με τα στοιχεία του 2010⁴. Επιπρόσθετα σοβαρό πλήγμα με το ξέσπασμα του πολέμου, ο κλάδος ο οποίος υπέστη σχεδόν ολοκληρωτική ζημιά ήταν ο κλάδος του τουρισμού, ο οποίος αποτελούσε

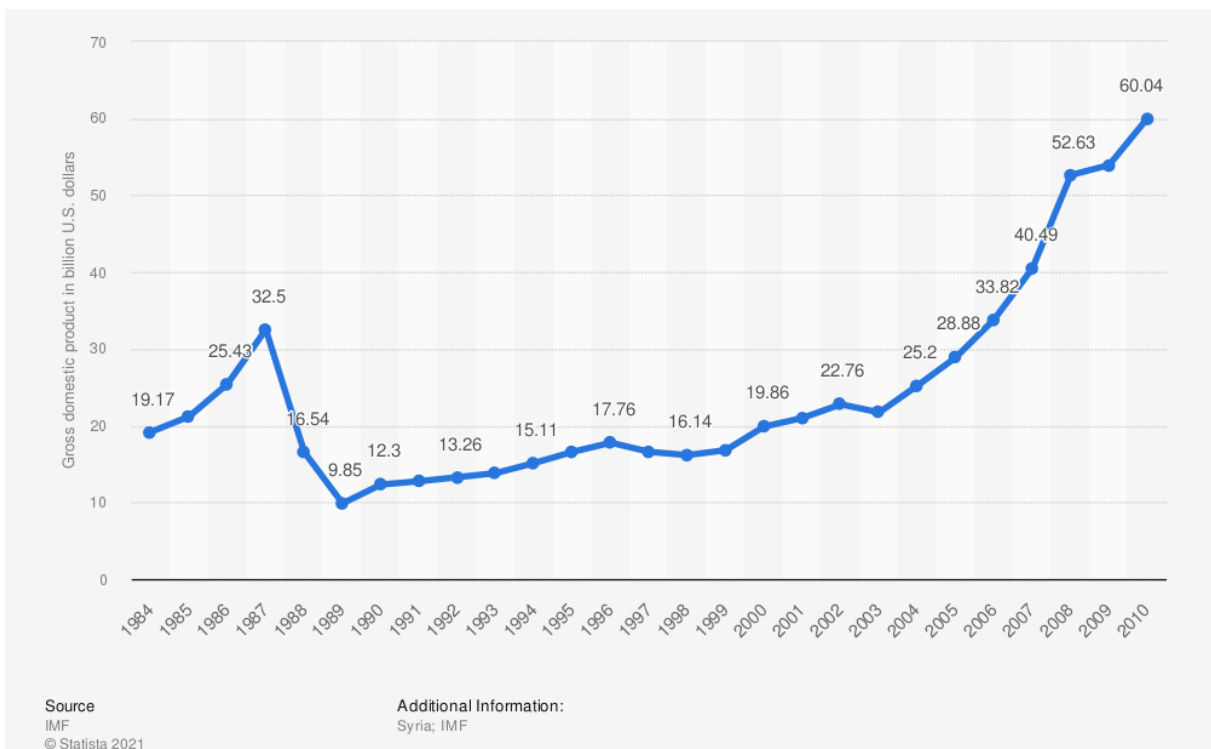
³ Στοιχεία έτους 2021.

⁴ Μετά το ξέσπασμα του εμφυλίου πολέμου δεν υπάρχουν ακριβή στοιχεία σχετικά με την οικονομική κατάσταση στη Συρία.

επίσης σημαντική πηγή εισοδήματος για τη χώρα. Η κατανομή του ΑΕΠ στους διάφορους τομείς της Συριακής οικονομίας τη δεκαετία 1997 – 2007 καθώς και η εξέλιξη του ΑΕΠ από το 1984 έως το 2010 φαίνονται στα διαγράμματα 6 και 7 αντίστοιχα.

Διάγραμμα 7 (Κατανομή ΑΕΠ Συρίας περιόδου 1997 – 2007 Πηγή: www.statista.com)

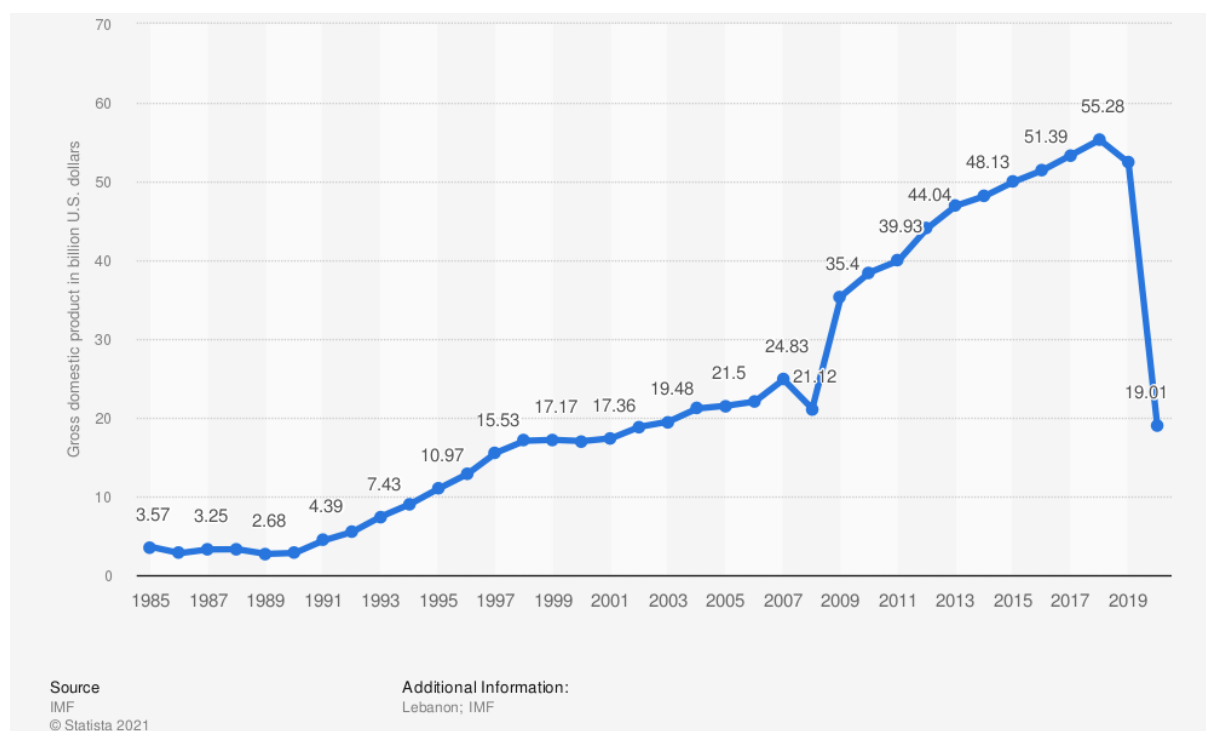
Διάγραμμα 8 (ΑΕΠ Συρίας περιόδου 1984 – 2010 Πηγή: www.statista.com)

Οι Συριακές Ενοπλες Δυνάμεις είναι οργανωμένες σε 3 κλάδους: Στρατό, Αεροπορία και Ναυτικό. Με τα στοιχεία του 2011 αριθμούσε περίπου 295.000 ενεργό προσωπικό, 314.000 εφεδρεία και περίπου 100.000 παραστρατιωτικούς. Στη συνέχεια δεν υπάρχουν ακριβή στοιχεία λόγω του εμφυλίου, εκτιμάται όμως ότι υπήρξε σημαντική μείωση στους παραπάνω αριθμούς.

1.3.5 Λίβανος

Ο Λίβανος είναι παραθαλάσσιο κράτος στις ανατολικές ακτές τις Μεσογείου. Πρόκειται για μικρή χώρα, η οποία βόρεια ανατολικά συνορεύει με τη Συρία και νότια με το Ισραήλ. Πρωτεύουσα του Λιβάνου είναι η Βηρυτός ενώ άλλες μεγάλες πόλεις είναι η Τύρος, η Σιδώνα και το Ακάρ. Ο πληθυσμός του Λιβάνου είναι κατά 61% μουσουλμάνοι, 34% χριστιανοί και 5% άλλες θρησκείες.

Η οικονομία του Λιβάνου τα τελευταία χρόνια θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως ταχέως παρακμάζουσα, κυρίως λόγω της κακοδιαχείρισης και της πολιτικής διαφθοράς. Το ΑΕΠ της χώρας για το 2020 ανήλθε σε 19 δις \$ έναντι 52,4 δις \$ το 2019. Η οικονομία του Λιβάνου είναι προσανατολισμένη στον κλάδο των Υπηρεσιών και πιο συγκεκριμένα στον τραπεζικό κλάδο και τον κλάδο του τουρισμού.

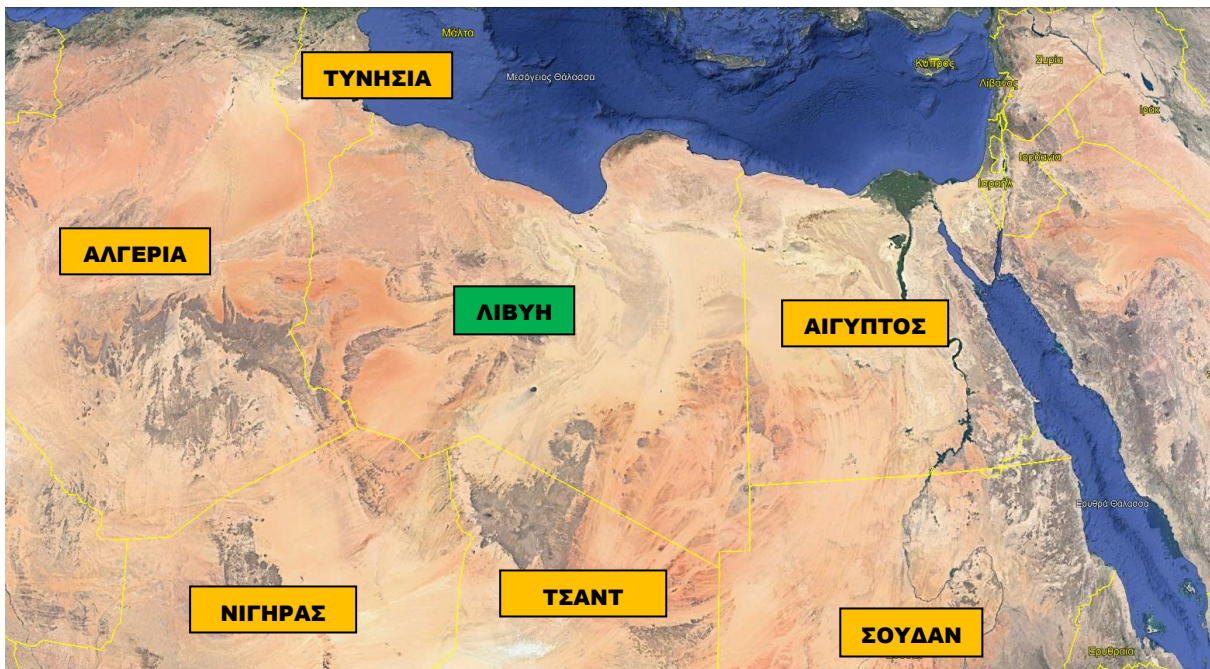
Διάγραμμα 9 (ΑΕΠ Λιβάνου περιόδου 1985 – 2020 Πηγή: www.statista.com)

Για τις Ένοπλες Δυνάμεις του Λιβάνου δεν υπάρχουν πολλά στοιχεία. Είναι οργανωμένες σε 3 κλάδους (Στρατό, Ναυτικό και Αεροπορία) και πέραν της ασφάλειας των συνόρων

δραστηριοποιούνται και στην καταπολέμηση των ναρκωτικών, του λαθρεμπορίου και της τρομοκρατίας. Με επιφύλαξη αναφέρεται ότι ο αριθμός του στρατιωτικού προσωπικού ανέρχεται περίπου στις 90.000 άτομα.

1.3.6 Λιβύη

Η Λιβύη είναι μία από τις μεγαλύτερες χώρες της αφρικανικής ηπείρου και συγκεκριμένα η 4^η σε έκταση χώρα της Αφρικής. Δυτικά συνορεύει με την Αλγερία και την Τυνησία, Ανατολικά με την Αίγυπτο, Νότιοανατολικά με το Σουδάν και Νότια με το Τσαντ και το Νίγηρα. Προς Βορρά έχει μια αξιοσημείωτη ακτογραμμή στη Μεσόγειο θάλασσα.

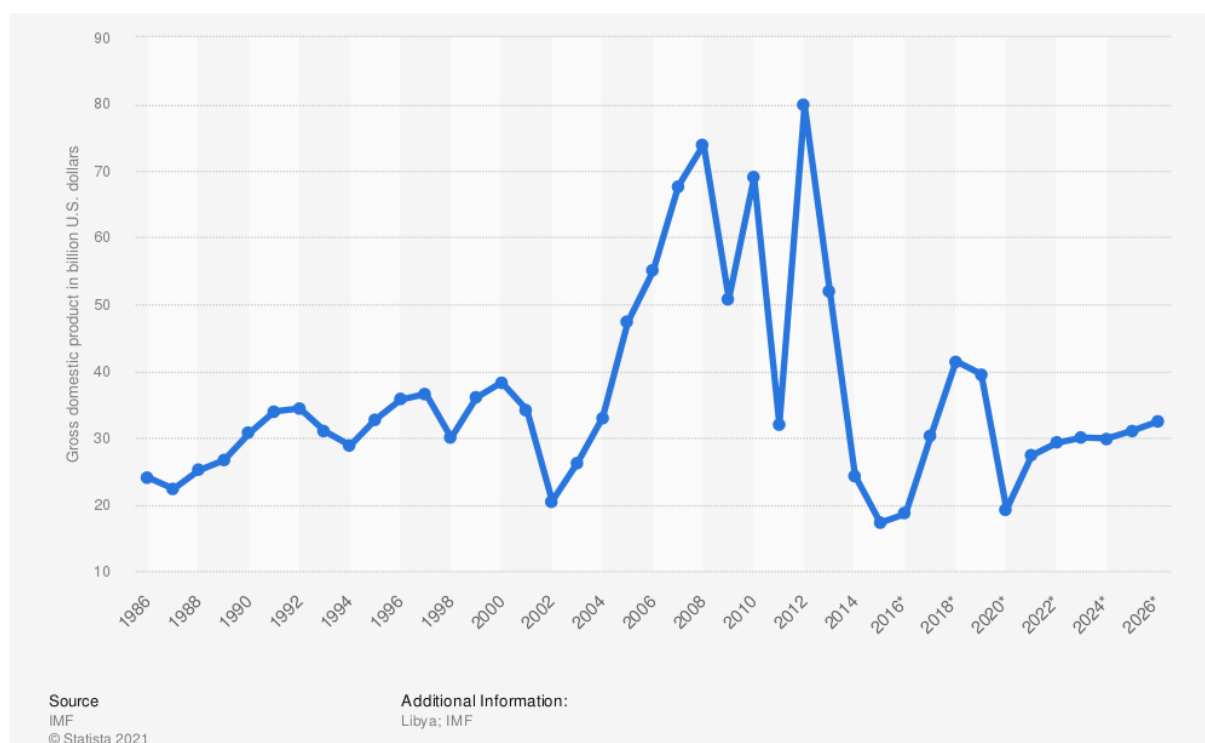

Εικόνα 4 (Χάρτης Συνορευόντων Κρατών με τη Λιβύη. Πηγή: Google Earth)

Πρόκειται για μια πολύ αραιοκατοικημένη χώρα, με το μεγαλύτερο κομμάτι της να καλύπτεται από έρημο ενώ ένα από τα χαρακτηριστικά της είναι η μεγάλη έλλειψη νερού. Πρωτεύουσα της Λιβύης είναι η Τρίπολη και άλλες μεγάλες πόλεις είναι η Μισράτα, η Βεγγάζη και η Σύρτη

Η οικονομία της χώρας βασίζεται στην παραγωγή πετρελαίου. Η αγροτική παραγωγή, λόγω της ανεπάρκειας νερού, είναι μικρή και επαρκεί κυρίως για την υποτυπώδη κάλυψη των εσωτερικών αναγκών. Η Λιβυκή οικονομία υπέστη σοβαρό πλήγμα με την διαμάχη που ξέσπασε στη χώρα το 2014. Σταδιακά η οικονομία άρχισε να ανακάμπτει και η παραγωγή του πετρελαίου να αποκαθίσταται στα προ της διαμάχης επίπεδα. Τα έσοδα από την παραγωγή πετρελαίου αποτελούν το 94% των συνολικών εσόδων. Το ΑΕΠ της χώρας για το έτος 2020

ανήλθε σε 19,2 δις \$ και για το 2021 αναμένεται να αυξηθεί στα 27,3 δις \$ παρουσιάζοντας αύξηση 43% περίπου.

Διάγραμμα 10 (ΑΕΠ Λιβύης περιόδου 1986 – 2026 Πηγή: www.statista.com)

Οι ένοπλες δυνάμεις της Λιβύης είναι οργανωμένες σε 3 κλάδους (Στρατο, Ναυτικό, Αεροπορία). Λόγω της εμφύλιας διαμάχης οι στρατιωτικές δυνάμεις της Λιβύης είχαν χωριστεί σε 2 συνασπισμούς [GNU (Νόμιμη κυβέρνηση εθνικής ενότητας) και LNA (Εθνικός Στρατός Λιβύης)], οι οποίοι αντιμάχονταν μεταξύ τους. Ακριβή στοιχεία δεν υπάρχουν για την δύναμη των 2 συνασπισμών. Το δεδομένο είναι ότι περιλαμβάνουν μεγάλο αριθμό πολιτοφυλακής και παραστρατιωτικών.

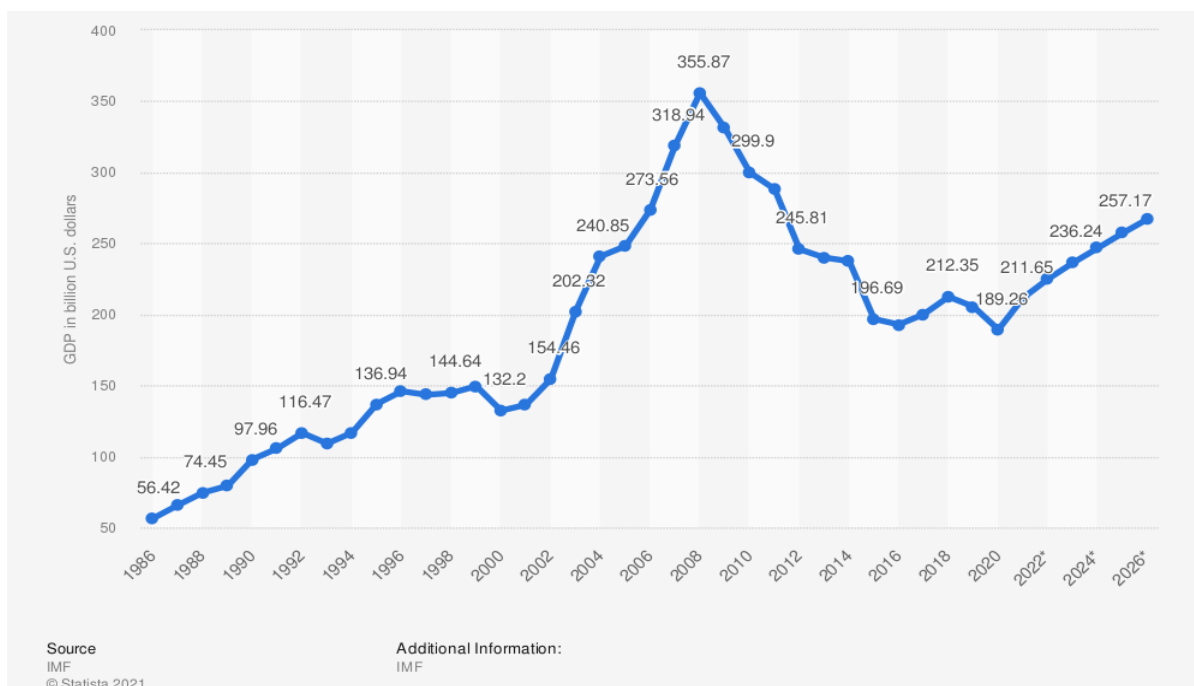
1.3.7 Ελλάδα

Η Ελλάδα είναι χώρα της Βαλκανικής Χερσονήσου. Προς Βορρά από δυτικά προς ανατολικά έχει χερσαία σύνορα με Αλβανία, Βόρεια Μακεδονία, Βουλγαρία και την Ευρωπαϊκή Τουρκία. Ανατολικά συνορεύει με τα παράλια της Τουρκίας και Δυτικά με τις ακτές της Ν. Ιταλίας. Η Ελλάδα διαθέτει μια από τις μεγαλύτερες ακτογραμμές στην Ευρώπη και μεγάλο αριθμό νησιών και μικρονησίδων (περίπου 2500). Πρωτεύουσα της Ελλάδας είναι η Αθήνα και μεγαλύτερες πόλεις η Θεσσαλονίκη, η Πάτρα, το Ηράκλειο και η Λάρισα. Διαθέτει αρκετά και σημαντικά λιμάνια τα οποία μπορούν να ελλιμενίσουν όλους τους τύπους των πλοίων και να παρέχουν διευκολύνσεις και υπηρεσίες. Τα σημαντικότερα από αυτά είναι

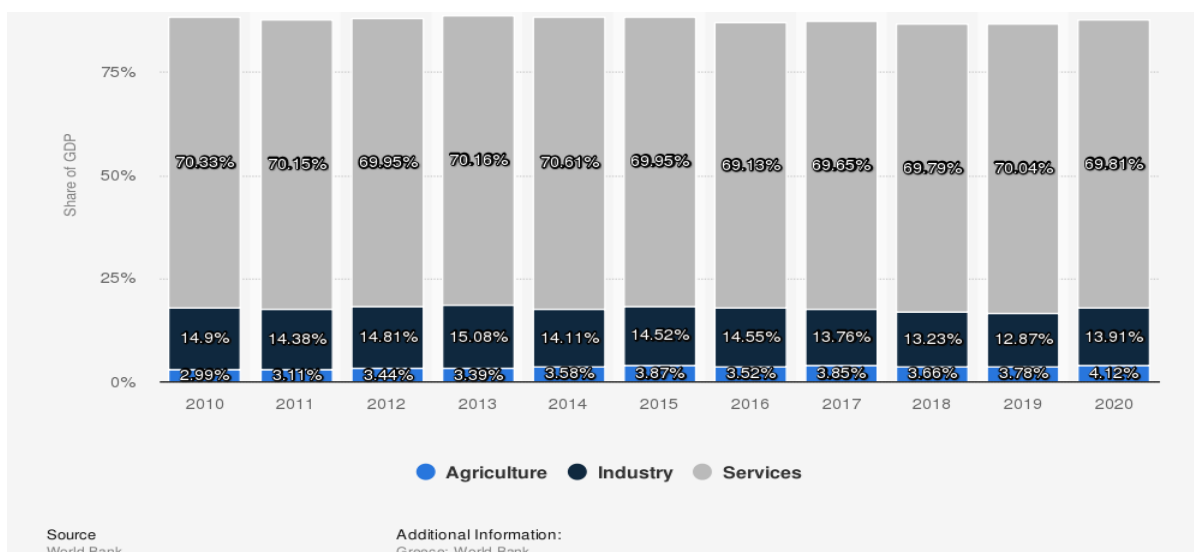
ο λιμένας του Πειραιά, της Θεσσαλονίκης, της Πάτρας, του Ηρακλείου, του Βόλου και της Αλεξανδρούπολης.

Το πολίτευμα της Ελλάδας είναι Προεδρευόμενη Κοινοβουλευτική δημοκρατία ενώ η επίσημη θρησκεία του κράτους είναι ο Χριστιανισμός.

Η οικονομία της Ελλάδος χαρακτηρίζεται ως αναπτυγμένη και βασίζεται στη γεωργία, τη βιομηχανία και τις Υπηρεσίες, οι οποίες έχουν και τη μερίδα του Λέοντος στην κατανομή του ΑΕΠ. Το ΑΕΠ της Ελλάδας για το 2020 ανήλθε σε 189,3 δις \$ ενώ για το 2021 αναμένεται να αυξηθεί κατά 12% και να φτάσει τα 211,7 δις \$.

Διάγραμμα 11 (ΑΕΠ Ελλάδας περιόδου 1986 – 2026 Πηγή: www.statista.com)

Διάγραμμα 12 (Κατανομή ΑΕΠ Ελλάδας περιόδου 2010 – 2020 Πηγή: www.statista.com)

Οι ελληνικές Ένοπλες Δυνάμεις είναι οργανωμένες σε 3 κλάδους (Στρατό, Ναυτικό και Αεροπορία). Ισχύει η υποχρεωτική στράτευση όλων των αρρένων άνω των 18 ετών για 9 ή 12 μήνες, αναλόγως της περιοχής υπηρετήσης. Ο Στρατός Ξηράς περιλαμβάνει τον Ενεργό Στρατό, την Εφεδρεία και την Εθνοφυλακή. Οι ελληνικές Ένοπλες Δυνάμεις είναι εξοπλισμένες με σύγχρονο υλικό τελευταίας τεχνολογίας και συνεχίζουν να εξοπλίζονται διαρκώς ακολουθώντας τις τεχνολογικές εξελίξεις. Επιπλέον υιοθετούν όλες τις τελευταίες εξελίξεις σε θέματα δομής, οργάνωσης και τακτικής που εφαρμόζονται από τους σύγχρονους στρατούς του ΝΑΤΟ, προσαρμόζοντας τις στις ανάγκες τους και στα ελληνικά δεδομένα.

1.3.8 Τουρκία

Η Τουρκία είναι η μεγαλύτερη σε έκταση και πληθυσμό χώρα της ανατολικής Μεσογείου. Δυτικά συνορεύει με την Ελλάδα, βορειοδυτικά με την Βουλγαρία, Βορειοανατολικά με τη Γεωργία, ανατολικά με Αρμενία, Αζερμπαϊτζάν και Ιράν, Νοτιοανατολικά με το Ιράκ και Νότια με τη Συρία.

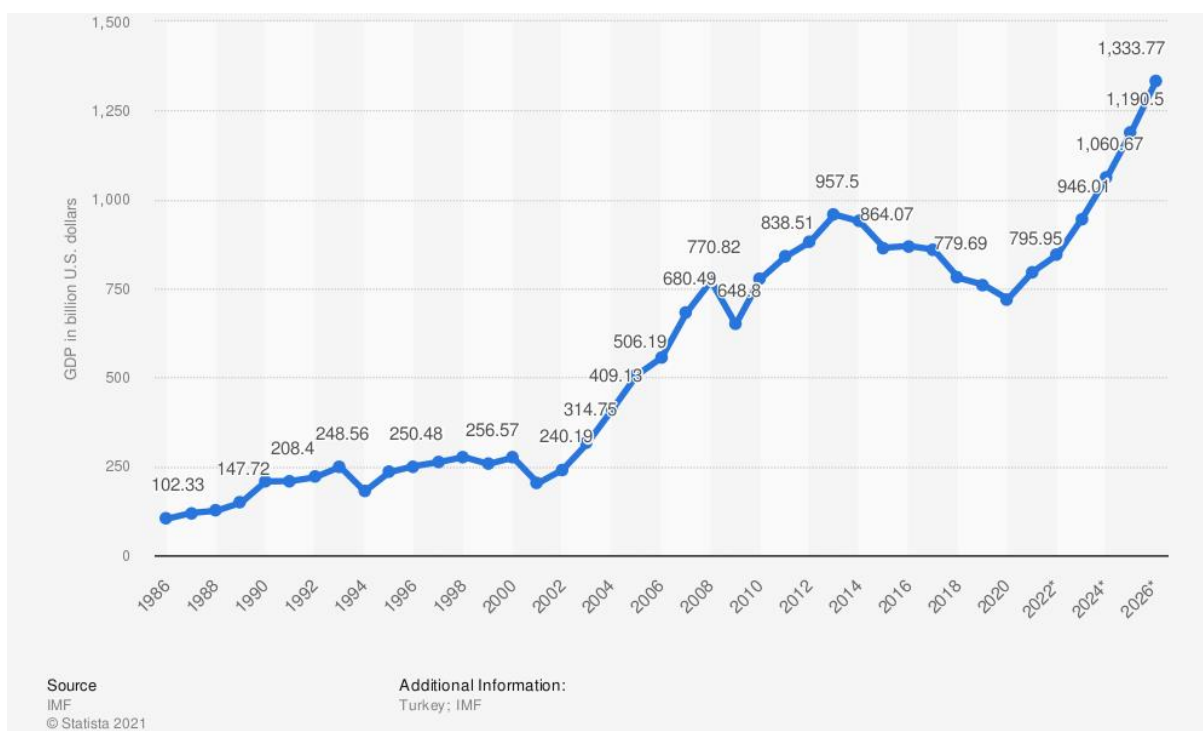
Πρωτεύουσα της Τουρκίας είναι η Άγκυρα και μεγαλύτερες πόλεις είναι η Κωνσταντινούπολη, η Σμύρνη, τα Άδανα, το Γκαζιάντεπ κ.α. Το πολίτευμα της Τουρκίας είναι Ημιπροεδρική Δημοκρατία. Ο πληθυσμός της Τουρκίας είναι στην συντριπτική πλειοψηφία Τούρκοι ενώ υπάρχουν και μειονότητες όπως Έλληνες, Αρμένιοι και Εβραίοι. Η θρησκεία στην Τουρκία είναι κατά 99% Μουσουλμάνοι.

Η τουρκική οικονομία μπορεί να χαρακτηριστεί ως ανεπτυγμένη. Η χώρα είναι μέλος του ΟΟΣΑ και της G-20 γεγονός που δείχνει την ισχύ της τουρκικής οικονομίας. Την περίοδο από 2002 – 2007 παρουσίασε μια αξιοσημείωτη αύξηση του ΑΕΠ, η οποία επιβραδύνθηκε τα έτη 2008 και 2009 ενώ από το 2010 και μετά η οικονομία επανήλθε σε ρυθμούς ανάπτυξης. Το 2021 η Τουρκία μπήκε σε μια δίνη οικονομικής κρίσης, η οποία ειδικά το Β' εξάμηνο του 2021 δείχνει να έχει φτάσει σε οριακό σημείο με την τουρκική Λίρα να έχει υποστεί μια από τις χειρότερες αν όχι τη χειρότερη υποτίμηση στην ιστορία της και τον πληθωρισμό να έχει εκτοξευτεί στα επίπεδα του 21,3% (Δεκέμβριος 2021).

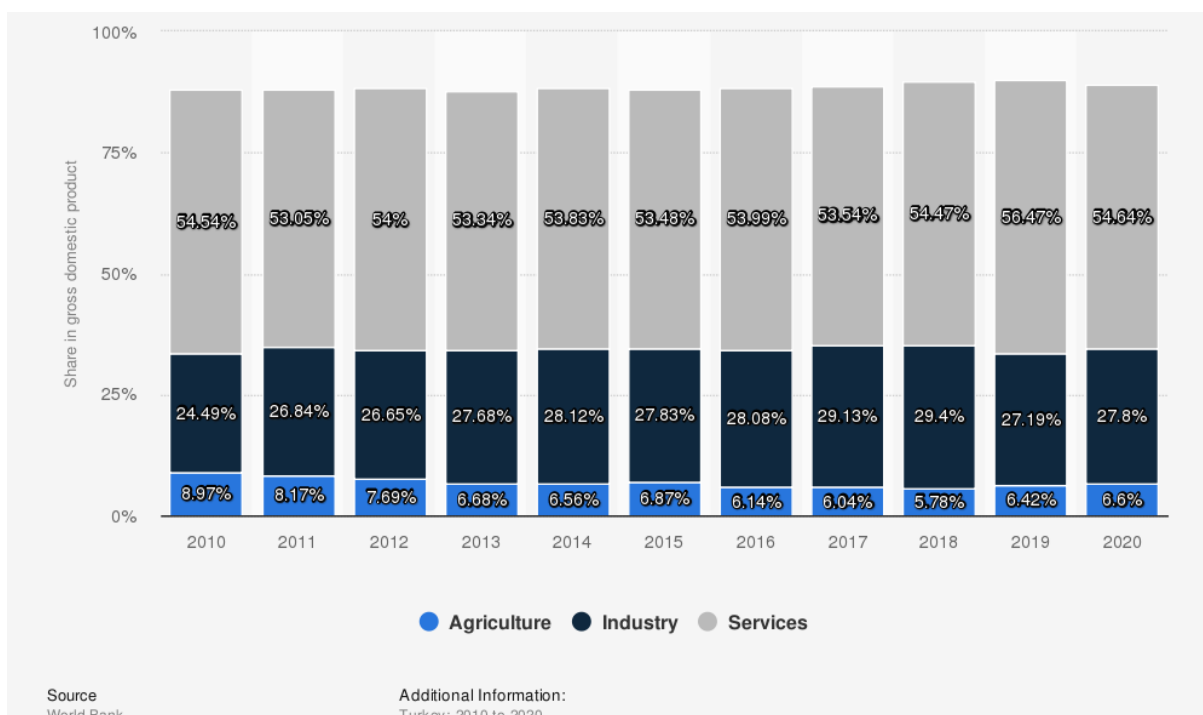
Το ΑΕΠ της Τουρκίας σύμφωνα με στοιχεία της Παγκόσμιας Τράπεζας⁵ αναμένονταν να αυξηθεί κατά 8,5%. Οι προκλήσεις που είχε και εξακολουθεί να έχει η τουρκική οικονομία είναι ο πληθωρισμός και η ανεργία, τα οποία είναι σε υψηλά ποσοστά. Το 2020 το ΑΕΠ της χώρας ανήλθε στα 720 δις \$ περίπου. Η κατανομή του ΑΕΠ κατά τομέα της τουρκικής οικονομίας φαίνεται στο διάγραμμα 14. Η βιομηχανία και οι υπηρεσίες με πρωτεύων τον

⁵ Προ της κρίσης που δημιουργήθηκε τον Οκτώβριο 2021 και μετά.

τουρισμό αποτελούν την κυριότερη πηγή εσόδων της τουρκικής οικονομίας και δευτερευόντως η γεωργική παραγωγή.

Διάγραμμα 13 (ΑΕΠ Τουρκίας περίοδου 1986 – 2026 Πηγή: www.statista.com)

Διάγραμμα 14 (Κατανομή ΑΕΠ Τουρκίας περίοδου 2010 – 2020 Πηγή: www.statista.com)

Οι τουρκικές ένοπλες δυνάμεις αποτελούν μια πολύ ισχυρή δύναμη στην Τουρκία. Είναι οργανωμένες σε 4 κλάδους (Στρατό, Ναυτικό, Αεροπορία και Στρατοχωροφυλακή). Το

ενεργό προσωπικό αριθμεί περί τις 660.000 περίπου ενώ υπάρχει και αξιοσημείωτη εφεδρεία. Είναι εξοπλισμένες με σύγχρονο υλικό ενώ υπάρχει και μια σημαντικά αναπτυσσόμενη αμυντική βιομηχανία, η οποία παράγει αμυντικό υλικό γεγονός που συμβάλει στην επαύξηση των επιχειρησιακών δυνατοτήτων τους. Τα τελευταία χρόνια και συγκεκριμένα από την περίοδο του πραξικοπήματος του Ιουλίου 2016 και μετά οι ένοπλες δυνάμεις της Τουρκίας εκτιμάται ότι παρουσίασαν μια μείωση της μαχητικής τους ικανότητας καθόσον αρκετά μέλη εξ αυτών (Αξκοί – οπλίτες) είτε αποστρατεύτηκαν είτε φυλακίστηκαν λόγω αυτού. Βέβαια, κατά τα ακολουθούντα έτη η Τουρκία συμμετείχε σε επιχειρήσεις στο Β. Ιράκ και τη Β. Συρία⁶, γεγονός το οποίο της μπορεί να της αποδώσει σημαντικά οφέλη για την επιχειρησιακή ικανότητα των Μονάδων της.

1.4 Ιστορική Αναδρομή

Η περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου αποτέλεσε για πολλές εκατονταετίες την περιοχή που γεννήθηκαν, αναπτύχθηκαν και μεγαλούργησαν πολλοί και σημαντικοί πολιτισμοί και αυτοκρατορίες. Ταυτόχρονα αποτέλεσε και πεδίο ανταγωνισμών και διαξιφισμών μεταξύ των διαφόρων κρατών, αυτοκρατοριών, και θρησκειών προκειμένου να εξασφαλίσουν, ο καθένας για τους δικούς του σκοπούς, πλεονεκτικότερη θέση στο τοπικό γεωγραφικό τοπίο, η οποία θα του επέφερε ευρύτερα οφέλη στην διεθνή γεωπολιτική σκηνή.

Οι τριβές – διαμάχες των κρατών προέρχονταν κυρίως διότι τα κράτη ή οι αυτοκρατορίες ανταγωνιζόντουσαν προκειμένου να κυριαρχήσουν στο θαλάσσιο ή χερσαίο εμπόριο και επιδιώκουν τη διασφάλιση των οικονομικών τους συμφερόντων.

Χαρακτηριστικά ιστορικά παραδείγματα ανταγωνισμών μεταξύ μεγάλων πολιτισμών – αυτοκρατοριών αποτελούν:

- α. Οι Περσικοί Πόλεμοι μεταξύ Ελλήνων και Περσικής αυτοκρατορίας.
- β. Οι Καρχηδονιακοί Πόλεμοι μεταξύ Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας και Καρχηδόνας.
- γ. Οι πόλεμοι μεταξύ Βυζαντινών και Αράβων και αργότερα με τους Τούρκους.

Κομβικό σημείο, το οποίο διαδραμάτισε σημαντικό ρόλο στην αύξηση του ρόλου και της σπουδαιότητας της Μεσογείου ήταν η διάνοιξη της διώρυγας του Σουέζ στις 17 Νοε 1869. Η κατασκευή του τεράστιου αυτού έργου οδήγησε στη σύνδεση της Μεσογείου με την Ερυθρά θάλασσα, τον Ινδικό ωκεανό και τις θάλασσες της Άπω Ανατολής (Σινική θάλασσα).

Στα νεότερα χρόνια οι Μεγάλες Δυνάμεις (Αγγλία, Η.Π.Α, Ρωσία, Γερμανία) θέλησαν να ελέγξουν την περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου προκειμένου να αποκτήσουν πρόσβαση

⁶ Επιχειρήσεις «Κλάδος Ελαίας» και «Ασπίδα Ευφράτη».

στα ενεργειακά αποθέματα της Μ. Ανατολής και της Β. Αφρικής. Χαρακτηριστικό παράδειγμα της σημασίας που αποδίδονταν στο συγκεκριμένο γεωγραφικό χώρο αποτελούν οι λυσσαλέες μάχες οι οποίες δόθηκαν μεταξύ των δυνάμεων του άξονα (Γερμανία – Ιταλία) και των Συμμάχων (Αγγλία – Η.Π.Α).

Στη σύγχρονη ιστορία η κατάσταση αυτή δεν διαφοροποιήθηκε δραματικά. Οι πιο σημαντικές διαφοροποιήσεις, που μπορούμε να διακρίνουμε είναι:

α. Στο παιχνίδι της διανομής της ενεργειακής πίτας και του γεωπολιτικού ελέγχου έχουν μπει και επιπλέον δρώντες (Τουρκία, Ελλάδα, Αίγυπτος, Ισραήλ) διεκδικώντας όλοι μερίδιο και αύξηση του γεωπολιτικού τους ρόλου στην περιοχή. Το γεγονός αυτό οδηγεί σε νέες συμμαχίες (Ελλάδα – Κύπρος – Ισραήλ, Ελλάδα – Αίγυπτος κλπ.) αλλά και σε νέους ή όξυνση των ήδη υπάρχοντων ανταγωνισμών.

β. Η εμφάνιση εξτρεμιστικών δρώντων [Ισλαμικό Κράτος (ISIS)], οι οποίοι δραστηριοποιούνται στην περιοχή και δύνανται να χρησιμοποιηθούν από τρίτες δυνάμεις (βλ. Τουρκία) ως μέσο πίεσης και ως αποσταθεροποιητικοί παράγοντες προκειμένου να αποκομίσουν οφέλη στην περιοχή.

1.5 Ανακεφαλαίωση

Στο Κεφάλαιο αυτό ασχοληθήκαμε με τον γεωγραφικό προσδιορισμό του χώρου της Ανατολικής Μεσογείου, τις χώρες που συνθέτουν το γεωπολιτικό πάζλ και τις ιδιαιτερότητές τους. Η ανάλυση αυτή θα υποβοηθήσει την περαιτέρω εμβάθυνση των σχέσεων μεταξύ των διαφόρων δρώντων καθώς και το πως μπορεί η συγκεκριμένη περιοχή να επηρεάσει το γεωπολιτικό σκάκι.

Επιπρόσθετα, με την ιστορική αναδρομή δίνεται η δυνατότητα να αξιολογήσουμε στη συνέχεια μέσα από το πρίσμα των ιστορικών παραδειγμάτων τις σχέσεις μεταξύ των δρώντων καθώς και τυχόν ρίζες του ανταγωνισμού ή των παραδοσιακά καλών σχέσεων και συμμαχιών, οι οποίες καθορίζουν τις ενέργειες και τις συμπεριφορές τους.

Με απλά λόγια στο κεφάλαιο αυτό τίθενται οι βάσεις για την περαιτέρω ανάλυση της περιοχής από στρατηγικής και γεωπολιτικής πλευράς, καθώς και του ενεργειακού ανταγωνισμού που προκύπτει για τους τοπικούς και διεθνείς δρώντες.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ – ΓΕΩΠΟΛΙΤΙΚΗ ΑΞΙΑ ΠΕΡΙΟΧΗΣ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΜΕΣΟΓΕΙΟΥ

2.1 Εισαγωγή

Στο Κεφάλαιο αυτό, αρχικά, γίνεται μια ανάλυση του ρόλου της Ανατολικής Μεσογείου στο παγκόσμιο εμπόριο., ποια η εμπορική δύναμη των χωρών της και πως αυτή επηρεάζει τις γεωπολιτικές σχέσεις μεταξύ τους αλλά και μεταξύ αυτών και των περιφερειακών και διεθνών δρώντων.

Ακολούθως, γίνεται ένας προσδιορισμός των απειλών που εν δυνάμει αναπτύσσονται στον ευρύτερο χώρο της Ανατολικής Μεσογείου, ενώ στη συνέχεια αναπτύσσονται επιγραμματικά τρόποι με τους οποίους η Ανατολική Μεσόγειος μπορεί να αποτελέσει φράγμα ανάσχεσης των απειλών αυτών και πυλώνα σταθερότητας για την Ευρώπη.

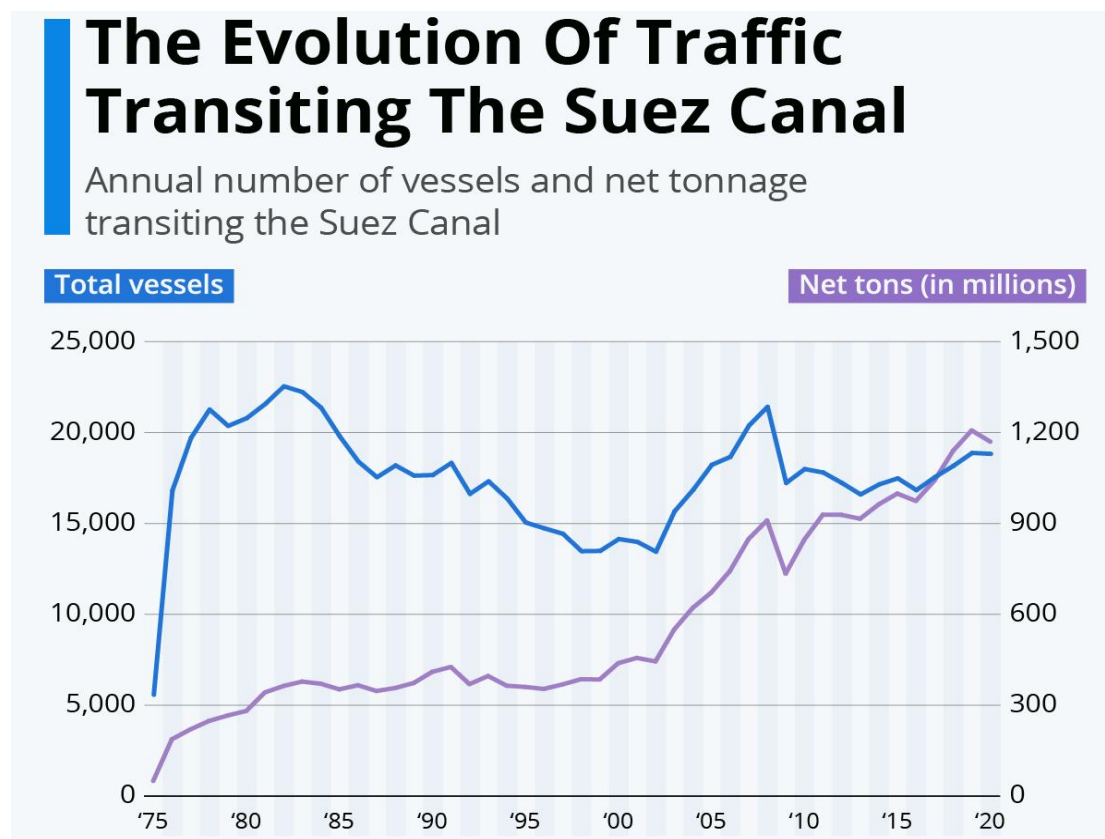
Επιπρόσθετα γίνεται μια εκτεταμένη αναφορά στον ρόλο που μπορεί να διαδραματίσει η περιοχή ως ενεργειακός κόμβος, τόσο για την Ευρώπη, όσο και για περιφερειακές χώρες, ιδιαίτερα κατόπιν και των τελευταίων ανακαλύψεων τεράστιων κοιτασμάτων υδρογονανθράκων σε διάφορα σημεία της ανατολικής λεκάνης (Ισραήλ, Κύπρος, Αίγυπτος, Ελλάδα).

2.2 Η Ανατολική Μεσόγειος ως Εμπορικό Σταυροδρόμι

Ο χώρος της Ανατολικής Μεσογείου από τα αρχαία χρόνια, όπως προαναφέρθηκε, αποτέλεσε περιοχή όπου ευδοκίμησε το εμπόριο μεταξύ των κρατών αυτής και αναπτύχθηκαν σημαντικές αυτοκρατορίες συνεπεία αυτού. Χαρακτηριστικά παραδείγματα σπουδαίων αυτοκρατοριών αλλά και θαλασσίων δυνάμεων, που αναδείχθηκαν στην περιοχή στο βάθος του χρόνου, αποτελούν οι Αιγύπτιοι, οι Βαβυλώνιοι, οι Έλληνες, οι Πέρσες, οι Φοίνικες, οι Βυζαντινοί, οι Βένετοι κ.α.

Κομβική ημερομηνία στην ιστορία της Ανατολικής Μεσογείου αποτελεί η 17^η Νοεμβρίου του 1869, κατά την οποία εγκαινιάστηκε η διώρυγα του Σουέζ. Η κατασκευή της διώρυγας μείωσε δραματικά το χρόνο που απαιτούνταν να καλύψουν τα πλοία από τα λιμάνια της ΝΑ Ασίας, του Ινδικού ωκεανού και της Μέσης Ανατολής προκειμένου να φτάσουν στα αντίστοιχα της Μεσογείου. Αυτό είχε σαν αποτέλεσμα

να εκτοξευτεί ο ρυθμός και οι ποσότητες διακίνησης των εμπορευμάτων που διέρχονταν μέσω της διώρυγας με προορισμό την Μεσόγειο. Κατά τη διάρκεια της Αραβοϊσραηλινής κρίσης 1967 – 1973 η διώρυγα έκλεισε και ξανάνοιξε το 1975. Από εκείνη τη χρονική περίοδο και μετά παρουσιάστηκε μια εκρηκτική άνοδο στη διακίνηση αγαθών όπως χαρακτηριστικά φαίνεται και στο παρακάτω διάγραμμα.

Διάγραμμα 15 (Ετήσιος αριθμός πλοίων και καθαρού φορτίου που διακινείται μέσω της διώρυγας του Σουέζ για την περίοδο 1975 – 2020 Πηγή: Suez Canal Authority www.statista.com)

Η διάνοιξη της διώρυγας του Σουέζ, επιπλέον, οδήγησε στην δημιουργία νέων θαλάσσιων γραμμών συγκοινωνιών, με αποτέλεσμα πολλές νέες περιοχές να αποκτήσουν μεγάλη εμπορική και στρατηγική σημασία (Χερσόνησος Σινά, Κόλπος Άκαμπα με το ομώνυμο λιμάνι κ.α).

Η διώρυγα του Σουέζ μαζί με τα στενά των Δαρδανελίων αποτελούν τις πύλες εισόδου για την ανατολική Μεσόγειο, γεγονός που τους προσδίδει ύψιστη στρατηγική σημασία. Χαρακτηριστικά αναφέρεται ότι, από τη διώρυγα του Σουέζ διέρχεται το 12% του παγκόσμιου εμπορίου, το 7% - 10% του πετρελαίου παγκοσμίως και το 8% υγροποιημένου αερίου. Αντίστοιχα από τα στενά των Δαρδανελίων διέρχεται περίπου το 3% της παγκόσμιας παραγωγής πετρελαίου ημερησίως (3.000.000 βαρέλια) προερχόμενη από τη Ρωσία και τις χώρες της Κασπίας. Επιπλέον διακινούνται

τεράστιες ποσότητες προϊόντων, κυρίως γεωργικών, από Ρωσία, Ουκρανία και Καζακστάν προς τις παγκόσμιες αγορές.

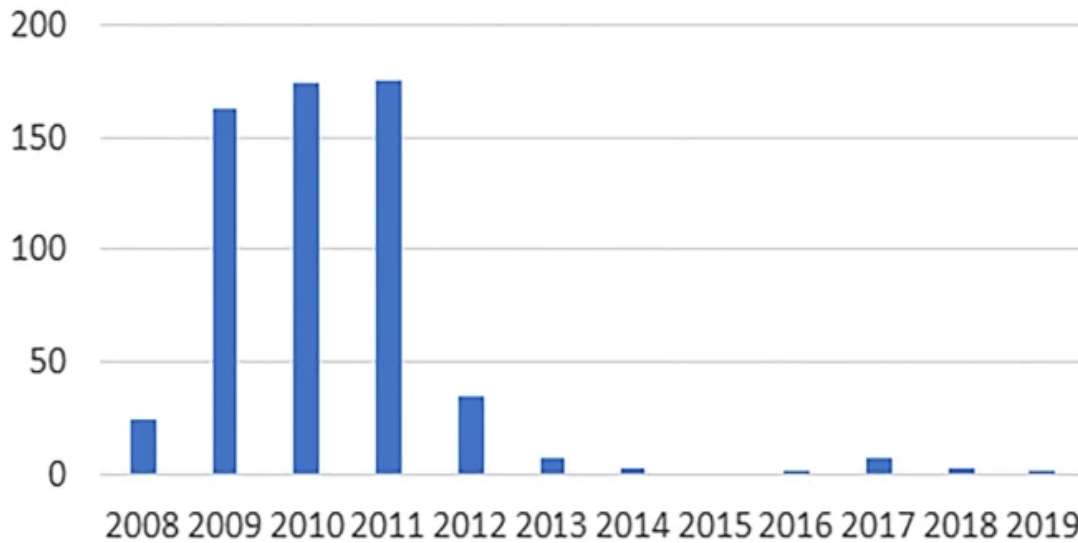
Γίνεται λοιπόν αντιληπτό ότι, τα δύο αυτά περάσματα (choke points), που βρίσκονται στην περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου αποτελούν πηγή σημαντικών εσόδων για τις χώρες οι οποίες τα ελέγχουν, ενώ παράλληλα προσδίδουν σε αυτές σημαντικά γεωπολιτικά πλεονεκτήματα και αξιοσημείωτη στρατηγική αξία (βλ. Αίγυπτος στον Αραβοϊσραηλινή κρίση).

Τα τελευταία χρόνια, αρχίζει να παρουσιάζει αυξητικές τάσεις η χρήση ως πύλη εισόδου στη Μεσόγειο τα στενά του Γιβραλτάρ και να αποφεύγεται η διώρυγα του Σουέζ. Αυτό οφείλεται κυρίως στην τεταμένη κατάσταση και στη γεωπολιτική αστάθεια της ευρύτερης περιοχής του Σουέζ, η οποία συνεχώς βαίνει προς το χειρότερο. Επιπρόσθετα, η πειρατεία που μαστίζει τις περιοχές του κόλπου του Άντεν και των στενών του Μπαμπ Ελ Μαντέμπ¹, δημιουργεί δυσχέρειες στο εμπόριο, το οποίο διεξάγεται μέσω της συγκεκριμένης θαλάσσιας οδού. Έξαρση της πειρατείας υπήρχε κατά την περίοδο 2008 – 2012, η οποία στη συνέχεια μειώθηκε λόγω και της παρουσίας ναυτικών δυνάμεων του ΝΑΤΟ.

Εικόνα 5 [Περιοχή Υψηλού Ρίσκου (HRA) για περιστατικά πειρατείας στον Ινδικό Ωκεανό. Πηγή: <https://channel16.dryadglobal.com>]

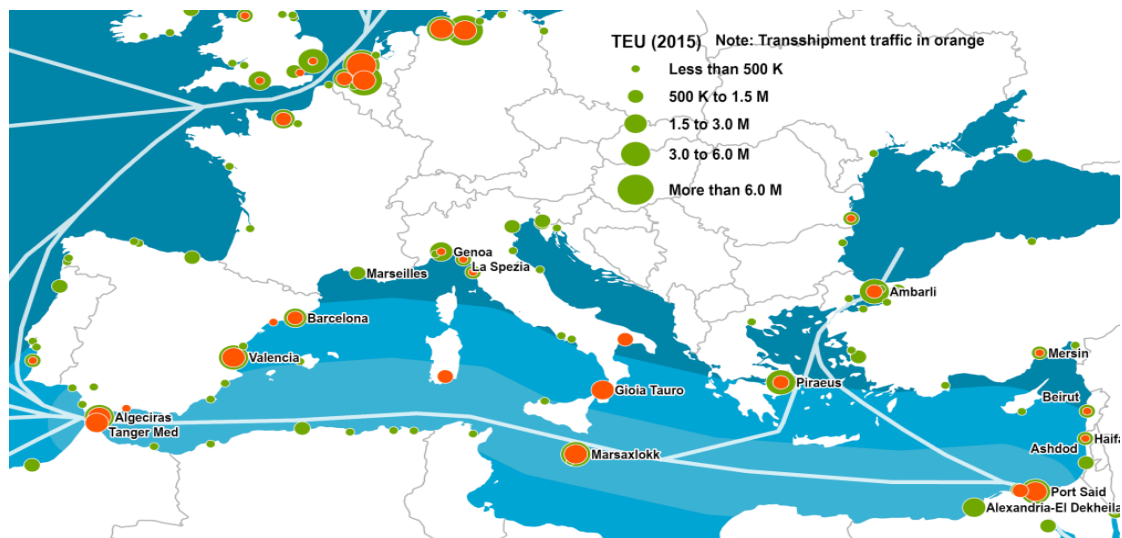
¹ Η περιοχή οριοθετείται ως εξής: Βόρειο όριο η γραμμή στη νότια Ερυθρά θάλασσα 15° 00' N. Ακολουθώντας από Ανατολική ακτή Αφρικής έως 05° 00' S 050° 00' E και στη συνέχεια στα σημεία 00° 00' N 055° 00' E, 10° 00' N 060° 00' E, 14° 00' N 060° 00' E. Τέλος από το τελευταίο σημείο σε αζιμούθιο 310° μέχρι τις ακτές αραβικής χερσονήσου. Πηγή: <https://www.sail-world.com>).

Διάγραμμα 17 (Συνολικές Επιθέσεις στο Κόλπο του Αντεν - Σομαλίας περιόδου 2008 – 2019. Πηγή: EU Naval Force – Somalia Op ATALANTA)

Τα προαναφερθέντα είχαν σαν αποτέλεσμα την αύξηση στο κόστος μεταφοράς των αγαθών μέσω της θαλάσσιας οδού που διέρχεται από τη διώρυγα του Σουέζ.

Ένας επιπλέον κρίσιμος παράγοντας που καθιστά την Ανατολική Μεσόγειο άκρως σημαντική στο παγκόσμιο εμπόριο, είναι η ύπαρξη μεγάλου αριθμού σημαντικών λιμανιών στις χώρες της, μέσω των οποίων διακινούνται τεράστιες ποσότητες αγαθών και πρώτων υλών. Τα λιμάνια αυτά θεωρούνται εμπορικοί κόμβοι μεταξύ Μεσογείου και της ευρύτερης περιοχής. Τα λιμάνια αυτά για ορισμένες χώρες, λόγω της μεγάλης σπουδαιότητάς τους, ως προς τον όγκο και το είδος των διακινούμενων αγαθών, αποτελούν και παράγοντες διαμόρφωσης εξωτερικής πολιτικής.

Εικόνα 6 (Κύρια Εμπορικά Hubs περιοχής Μεσογείου. Πηγή: <https://porteconomicmanagement.org>)

Εκ των ανωτέρω, συμπερασματικά συνάγεται ότι η Ανατολική Μεσόγειος έχει εξαιρετικά μεγάλη σημασία στο παγκόσμιο εμπόριο καθόσον περιλαμβάνει 2 από τα παγκόσμια choke points στην διεθνή ναυσιπλοΐα. Οποιαδήποτε μεταβολή στην γεωπολιτική – οικονομική κατάσταση των χωρών της ανατολικής Μεσογείου θα μπορούσαμε να πούμε ότι δημιουργεί ένα «Φαινόμενο της Πεταλούδας» στο παγκόσμιο εμπόριο, επηρεάζοντας τόσο τις τιμές όσο και τη διαθεσιμότητα των διακινούμενων αγαθών.

Πέραν τούτου, η Ανατολική Μεσόγειος:

α. Αποτελεί ένα σημαντικό θαλάσσιο διάδρομο προς κάθε κατεύθυνση (Βορρά → Νότο και Ανατολικά → Δυτικά και αντιστρόφως), ο οποίος συνδέεται και με σημαντικούς χερσαίους εμπορικούς δρόμους.

β. Με τον μεγάλο αριθμό λιμανιών και την αυξανόμενη στρατηγική τους σημασία λόγω της εγγύτητας σε περιοχές που αποτελούν ενεργειακά hubs αλλά και στα περάσματα διεθνούς ναυσιπλοΐας, αποκτά εξαιρετικά μεγάλη στρατηγική σημασία τόσο σε οικονομικό όσο και σε γεωπολιτικό επίπεδο.

γ. Αυξάνει την γεωπολιτική της αξία με την είσοδο διεθνών παραγόντων και παικτών (Η.Π.Α, Ρωσία, Κίνα).

2.3 Η Ανατολική Μεσόγειος ως Ζώνη Ανάσχεσης έναντι Απειλών προς την Ευρώπη

Ο χώρος της Μέσης Ανατολής αλλά και γενικότερα η ευρύτερη περιοχή της αραβικής χερσονήσου με τις γειτονικές της χώρες (Ιράν, Πακιστάν, Αφγανιστάν) ανέκαθεν παρουσίαζε ιδιαιτερότητες και κατά καιρούς αρκετές αστάθειες σε πολιτικό και στρατιωτικό επίπεδο, οι οποίες οδηγούσαν σε συχνές αντιδικίες και εμπόλεμες συγκρούσεις μεταξύ των κρατών.

Απόρροια αυτών των συγκρούσεων και της ευρύτερης αστάθειας είναι η δημιουργία μιας σειράς πολυδιάστατων απειλών τόσο για την ευρωπαϊκή ήπειρο, κυρίως, όσο και σε παγκόσμιο επίπεδο, έναντι των οποίων η Ανατολική Μεσόγειος αποτελεί διαχρονικά ένα φράγμα, το οποίο κρατά τις ισορροπίες και απορροφά τις δημιουργούμενες πιέσεις.

Τα τελευταία χρόνια, με αποκορύφωμα από το 2010 και μετά, εξαιτίας σημαντικών γεωπολιτικών αλλαγών και συγκρούσεων, οι οποίες είχαν τις ρίζες τους

σε παλαιότερες κρίσεις και γεγονότα που σημάδεψαν την περιοχή², το φράγμα της Ανατολικής Μεσογείου άρχισε να υφίσταται κλυδωνισμούς και η δυνατότητα αποτροπής των χωρών της μειώθηκε σημαντικά, με αποτέλεσμα η ευρωπαϊκή ήπειρος να αισθάνεται αρκετά πιο έντονα τις απειλές, οι οποίες αναδύθηκαν στην επιφάνεια.

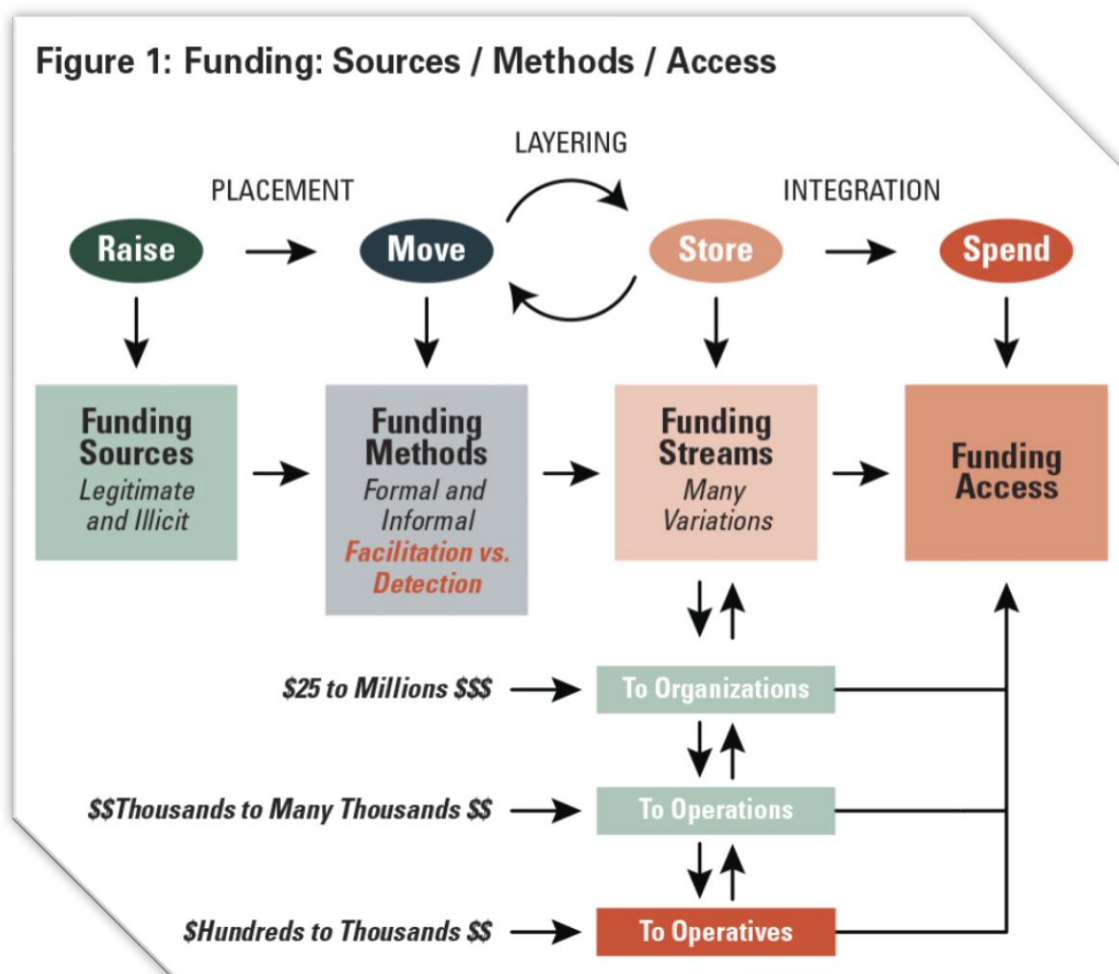
Οι κυριότερες απειλές για την ασφάλεια της ευρωπαϊκής ηπείρου αλλά και παγκοσμίως ως ένα βαθμό, οι οποίες δημιουργήθηκαν ως απόρροια της ευρύτερης αστάθειας στην ευρύτερη περιοχή γύρω από την ανατολική Μεσόγειο συμπεριλαμβανομένης και αυτής είναι η δράση τρομοκρατικών ομάδων σε συνδυασμό με τον θρησκευτικό φανατισμό, το οργανωμένο έγκλημα, το λαθρεμπόριο παντός είδους (ναρκωτικών, όπλων, λευκής σαρκός κλπ), η ανεξέλεγκτη μετανάστευση εξαιτίας των πολεμικών συγκρούσεων και επίσης ο κίνδυνος διάδοσης όπλων μαζικής καταστροφής. Ακολούθως θα αναλυθούν εκτενώς στις κυριότερες από αυτές.

Οι ένοπλες συγκρούσεις σε Ιράκ και Αφγανιστάν και η πτώση των επικρατούντων μέχρι τότε καθεστώτων δημιούργησε ένα εθνικιστικό ρεύμα, το οποίο αναμιγνύονταν με το αίσθημα του θρησκευτικού φανατισμού. Αυτό είχε σαν αποτέλεσμα να γεννηθούν εξτρεμιστικές ομάδες, οι οποίες αρχικά ανέπτυξαν τη δράση τους εντός των συνόρων των χωρών αυτών, με τη μορφή επιθέσεων εναντίον των δυνάμεων των χωρών του ΝΑΤΟ, κυρίως των Η.Π.Α και του Ηνωμένου Βασιλείου, οι οποίες συμμετείχαν στην προσπάθεια ανασυγκρότησης των κρατών αυτών. Με την πάροδο του χρόνου η δράση αυτή άρχισε να εξελίσσεται, να εξωτερικεύεται και να στρέφεται εναντίον των πληθυσμών της Ευρώπης και της Αμερικής. Η δράση αυτών των ομάδων, οι οποίες μετεξελίχθηκαν σε τρομοκρατικά δίκτυα, απαιτεί τεράστια ποσά προκειμένου να εξασφαλισθούν, ο οπλισμός και τα μέσα, τα οποία απαιτούνταν για την εκτέλεση των χτυπημάτων. Συγκεκριμένα, οι επιθέσεις, οι οποίες εξαπολύονταν άρχισαν να ξεφεύγουν από τα όρια των απλών χτυπημάτων και να χρησιμοποιούν πιο εξελιγμένες μεθόδους, τακτικές και μέσα (υψηλή τεχνολογία). Χαρακτηριστικά αναφέρεται ότι, τα τρομοκρατικά δίκτυα δαπανούσαν τεράστια χρηματικά ποσά για την εξαγορά SMEs³ μέσω των οποίων αποκτούσαν πρόσβαση σε εξειδικευμένη τεχνολογία (βόμβες με τηλεχειρισμό, κυβερνοεπιθέσεις κλπ) καθώς και για τη δωροδοκία κρατικών λειτουργών με αντάλλαγμα την παροχή υπηρεσιών επ' ωφελεία των δικτύων.

² Πτώση καθεστώτος Σαντάμ Χουσεϊν στο Ιράκ, κατάρρευση καθεστώτος Taliban στο Αφγανιστάν, Εμφύλιος Συρίας, Γέννηση Ισλαμικού Κράτους (ISIS).

³ Subject Matter Experts = Εξειδικευμένοι Επιστήμονες σε έναν τομέα.

Τα ποσά αυτά προέρχονταν από το λαθρεμπόριο παντός είδους, κυρίως όμως από το λαθρεμπόριο ναρκωτικών, όπλων και λευκής σαρκός μέσω των δικτύων που δρούσαν στις χώρες αυτές, τα οποία με την έλλειψη θεσμών και δυνάμεων καταστολής είχαν βρεί τον κατάλληλο χώρο για να αναπτυχθούν. Η διαδικασία χρηματοδότησης των τρομοκρατικών δικτύων είναι συνήθως γραμμική και χρησιμοποιείται για την υποστήριξη τρομοκρατικών ομάδων και δραστηριοτήτων.

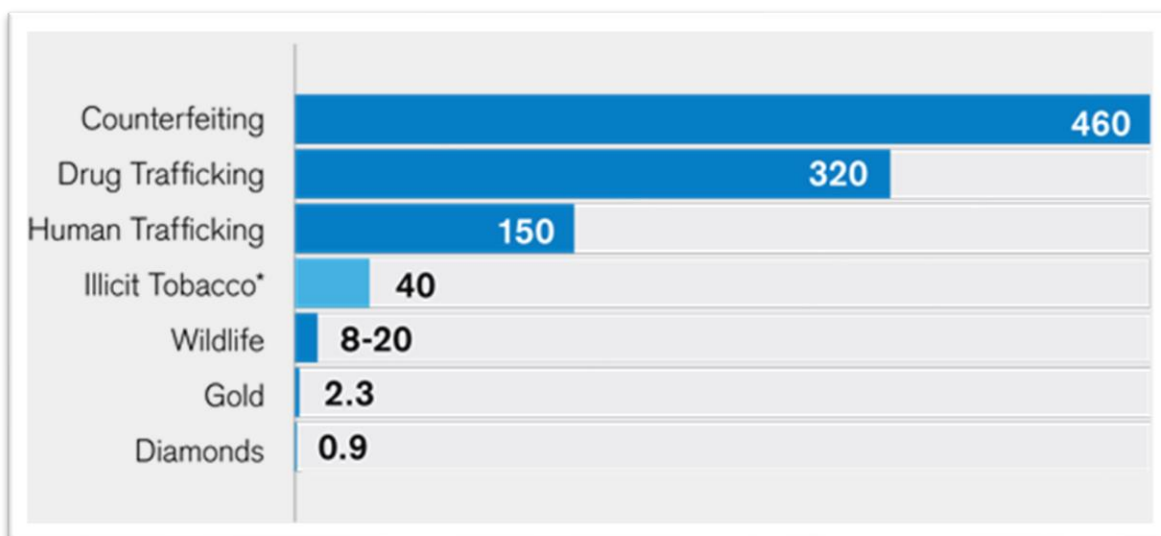

Εικόνα 7 (Διαδικασία Χρηματοδότησης Τρομοκρατικών δικτύων. Πηγή: <https://www.acamstoday.org/terrorist-financing-visualizing-funding-flows>)

Στο παρακάτω διάγραμμα φαίνονται τα ετήσια έσοδα από παράνομο εμπόριο κατά τομέα για το έτος 2011 παγκοσμίως⁴.

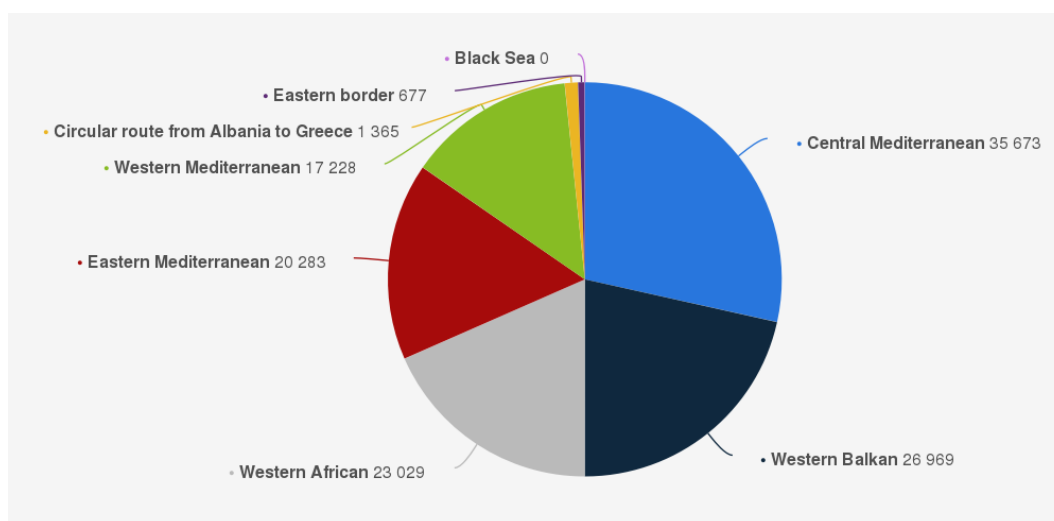
Εκ των ανωτέρω μπορεί να γίνει κατανοητό το πόσο κερδοφόρο είναι το παράνομο εμπόριο και πως αυτά τα κέρδη μπορούν να τροφοδοτήσουν τις δραστηριότητες ακραίων εξτρεμιστικών – τρομοκρατικών ομάδων.

⁴ Σύμφωνα με τα στοιχεία του United Nation Office and Crime (UNODC)

Εικόνα 8 (Εκτιμώμενα Κέρδη Παράνομου Εμπορίου. Πηγή: Converging Criminal Network OECD)

Μια ακόμη απειλή, η οποία προκύπτει από τις ένοπλες συγκρούσεις που προαναφέρθηκαν, πέραν όλων των καταστροφών σε οικονομικό, πολιτιστικό και επίπεδο υποδομών που δημιούργησαν, είχαν σαν αποτέλεσμα, σε συνδυασμό με τον αυξανόμενο θρησκευτικό φανατισμό και τη δράση των θρησκευτικών – εξτρεμιστικών μορφωμάτων (Ισλαμικό Κράτος), την έκρηξη ενός μεγάλου κύματος προσφυγικών – μεταναστευτικών ροών προς τις χώρες της ευρωπαϊκής ηπείρου. Το κύμα αυτό, σε πολλές περιπτώσεις ενισχύονταν από παρακρατικά κέντρα και οργανώσεις, τα οποία είχαν ως σκοπό την κερδοσκοπία σε βάρος των ανθρώπων αυτών αλλά και την πρόκληση ευρύτερης αστάθειας, ανασφάλειας και εσωτερικών διαταραχών στην περιοχή της Ευρώπης. Επιπρόσθετα, οι δημιουργούμενες αυτές ροές αποτελούσαν πολλές φορές και τον ιδανικό τρόπο κάλυψης εξτρεμιστικών – τρομοκρατικών στοιχείων, προκειμένου να παρεισφρήσουν στις ευρωπαϊκές πρωτεύουσες.

Εικόνα 9 [Συνοριακές Παραβάσεις (Border Crossing) προς Ευρωπαϊκή Ένωση 2020. Πηγή: Frontex]

Στον περιληπτικό κατάλογο, των υπό εξέταση δυνητικών απειλών, θα πρέπει να συμπεριληφθεί και η πιθανότητα διασποράς όπλων Μαζικής Καταστροφής (Πυρηνικά ή Χημικά) κυρίως από τα οπλοστάσια χωρών, οι οποίες επλήγησαν από εμφύλιες συγκρούσεις ή από τις χώρες του πρώην ανατολικού μπλοκ, όπου μετά την πτώση των καθεστώτων τους, είτε η ασφάλεια των εγκαταστάσεων που φυλάσσονταν τέτοιου είδους υλικό μειώθηκε σημαντικά είτε έναντι οικονομικού αντιτίμου πωλήθηκαν σε ενδιαφερόμενους (τρομοκρατικά δίκτυα – οργανώσεις, είτε από κράτη τα οποία επιθυμούν να εισέλθουν στη λίστα των εν δυνάμει πυρηνικών δυνάμεων) από διεφθαρμένους κρατικούς λειτουργούς.

Η Ανατολική Μεσόγειος, όπως προαναφέρθηκε, αποτελούσε το ανάχωμα για την ανάσχεση των προαναφερθέντων απειλών. Παρόλα αυτά, οι τελευταίες εξελίξεις, οι οποίες συντελέστηκαν στον γεωγραφικό αυτό χώρο, επηρέασαν σημαντικά την αποτρεπτική ικανότητα αρκετών κρατών της περιοχής.

Χαρακτηριστικά, αναφέρεται ο εμφύλιος στη Λιβύη και η πτώση του καθεστώτος του Muammar Gaddafi, όπου είχε σαν αποτέλεσμα την σχεδόν ολοκληρωτική κατάρρευση του κράτους και την μέχρι και σήμερα προσπάθεια αναδιάρθρωσης αυτού και την σταθεροποίηση του, εκ νέου, στο γίνεσθαι της περιοχής. Απόρροια αυτού ήταν η Λιβύη να σταματήσει να αποτελεί φράγμα έναντι των μεταναστευτικών ροών προς την Ευρώπη, που προέρχονταν από τις χώρες εσωτερικού της αφρικανικής ηπείρου. Αντίστοιχα, στο ανατολικό κομμάτι της λεκάνης της Ανατολικής Μεσογείου, η Συρία αντιμετώπισε παρόμοια κρίση κυρίως στο βόρειο τμήμα της χώρας δημιουργώντας ένα επίσης μεγάλο κύμα μεταναστευτικών προς την ευρωπαϊκή ήπειρο.

Η Τουρκία, η οποία θα μπορούσε να συμβάλλει σημαντικά στην ανάσχεση των απειλών, έχει προτιμήσει να τις υποστηρίξει υπογείως, κάνοντας ότι μπορεί προκειμένου να αποκομίσει οικονομικά και γεωπολιτικά οφέλη εκβιάζοντας την Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ). Ταυτόχρονα, φαίνεται να κλείνει πονηρά το μάτι, σε δυνάμεις αποσταθεροποίησης⁵, οι οποίες αποτελούν αρωγό στην προώθηση της ατζέντας της και στην προσπάθεια της να ανακηρυχθεί σε μεγάλη περιφερειακή δύναμη στην περιοχή.

⁵ Υπήρξαν αρκετές αναφορές για σχέσεις (οικονομικές – εμπορικές) μεταξύ μελών της Τουρκικής Κυβέρνησης ή της Προεδρικής οικογένειας με το Ισλαμικό Κράτος.

Εκ των προαναφερθέντων, συνάγεται το συμπέρασμα ότι οι μοναδικές χώρες της ανατολικής Μεσογείου, οι οποίες μπορούν να λειτουργήσουν αξιόπιστα ως δυνάμεις ανασχεσης έναντι των ολοένα αυξανόμενων απειλών την ευρύτερη περιοχή είναι η Ελλάδα, το Ισραήλ, η Κύπρος και η Αίγυπτος. Το γεγονός ότι τα τελευταία χρόνια οι σχέσεις των προαναφερθέντων κρατών έχουν γίνει ιδιαίτερος στενές έρχεται να επιβεβαιώσει και να το καταδείξει αυτό.

Ειδικότερα, η Ελλάδα, η αποτελεί το ανατολικότερο προπύργιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ) στον αγώνα κατά της τρομοκρατίας, της ανεξέλεγκτης μετανάστευσης και παράνομης μετανάστευσης και του λαθρεμπορίου πάσης φύσεως. Διαθέτει τις απαιτούμενες δυνάμεις, τους θεσμούς, τις υποδομές και το ανθρώπινο δυναμικό για να αποτελέσει την αιχμή του δόρατος της ΕΕ αλλά και πυλώνα σταθερότητας, ειρήνης και ευημερίας για όλη την περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου, σε συνδυασμό με την Κύπρο, η οποία προσδίδει βάθος στην Ελλάδα προς τα ανατολικά βοηθώντας στον αποτελεσματικότερο έλεγχο της περιοχής (Συρία, Σουέζ) αλλά και την υποβοήθηση του Ισραήλ σε περίπτωση που απαιτηθεί.

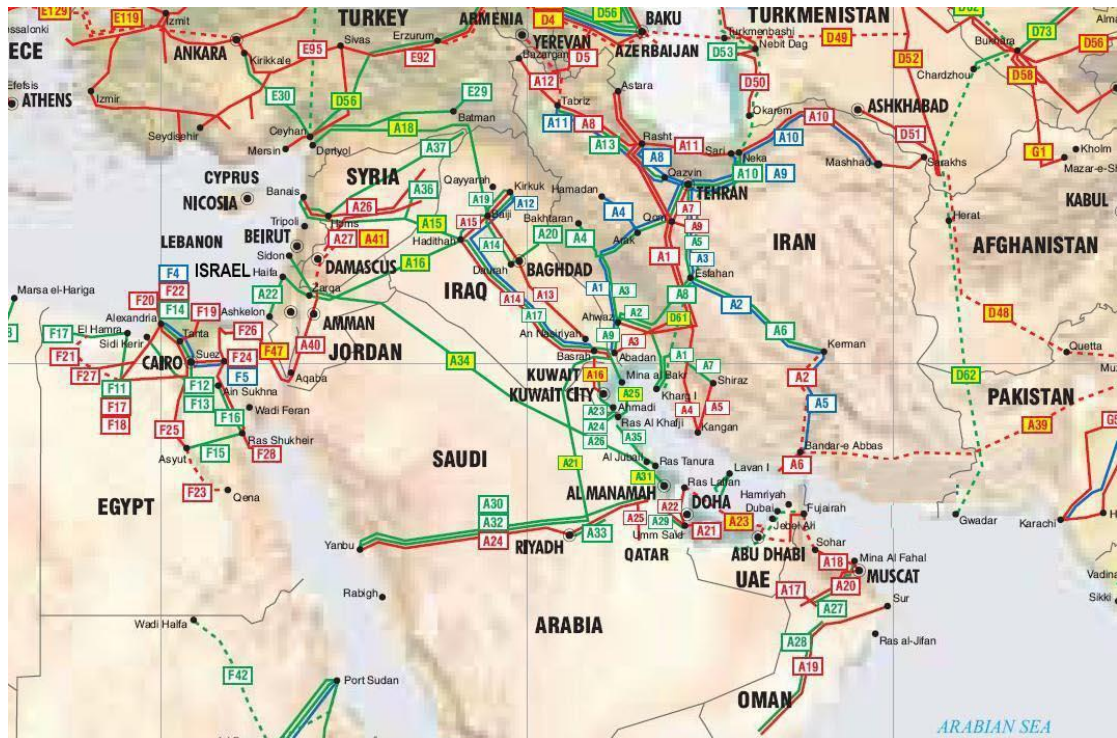
Γίνεται αντιληπτό πως όλες οι χώρες της ανατολικής Μεσογείου είχαν ένα σημαντικό ρόλο ως παράγοντες σταθερότητας και πρόληψης απειλών για την ευρωπαϊκή ήπειρο. Εν τούτοις, οι γεωπολιτικές αναταράξεις δημιούργησαν αρκετές αλλαγές στο τοπίο της ανατολικής Μεσογείου, με αποτέλεσμα να αναδειχθούν νέες δυνάμεις εξαιτίας της κατάρρευσης ορισμένων κρατών (Λιβύη, Συρία) ή αδυναμίας άλλων (Ιορδανία, Λίβανος) να διαδραματίσουν ενεργό ρόλο. Σε κάθε περίπτωση όμως, αποτελεί επιτακτική ανάγκη, η ανατολική Μεσόγειος να συνεχίσει να παίζει το ρόλο του φράγματος έναντι των απειλών προς τη δύση προκειμένου να εξασφαλίζεται η σταθερότητα και η ευημερία αυτής.

2.4 Η Ανατολική Μεσόγειος ως Ενεργειακός Κόμβος

Όπως προαναφέρθηκε, η Μεσόγειος αποτελούσε διαχρονικά ένα εξαιρετικά σημαντικό σταυροδρόμι, εντός του οποίου αναπτύχθηκαν μεγάλοι πολιτισμοί, οι οποίοι διαδραμάτισαν σημαντικό ρόλο στην ευρύτερη περιοχή και διαμόρφωσαν ως κάποιο βαθμό την περιοχή, όπως τη γνωρίζουμε σήμερα.

Η περιοχή της Μεσογείου και κυρίως της Ανατολικής Μεσογείου, διαχρονικά αποτελούσε ένα ενεργειακό σταυροδρόμι, καθόσον από αυτή ή μέσω αυτής διέρχονταν θαλάσσιοι και χερσαίοι ενεργειακοί δρόμοι προς την Ευρώπη, κυρίως από τις πετρελαιοπαραγωγές χώρες της Σαουδικής Αραβίας, της Κασπίας και του Καυκάσου

και τη Ρωσία. Οι αγωγοί της Βόρειας Αφρικής συνδέουν κυρίως την Ιταλία και τη Δυτική Μεσόγειο (Γαλλία, Ισπανία)

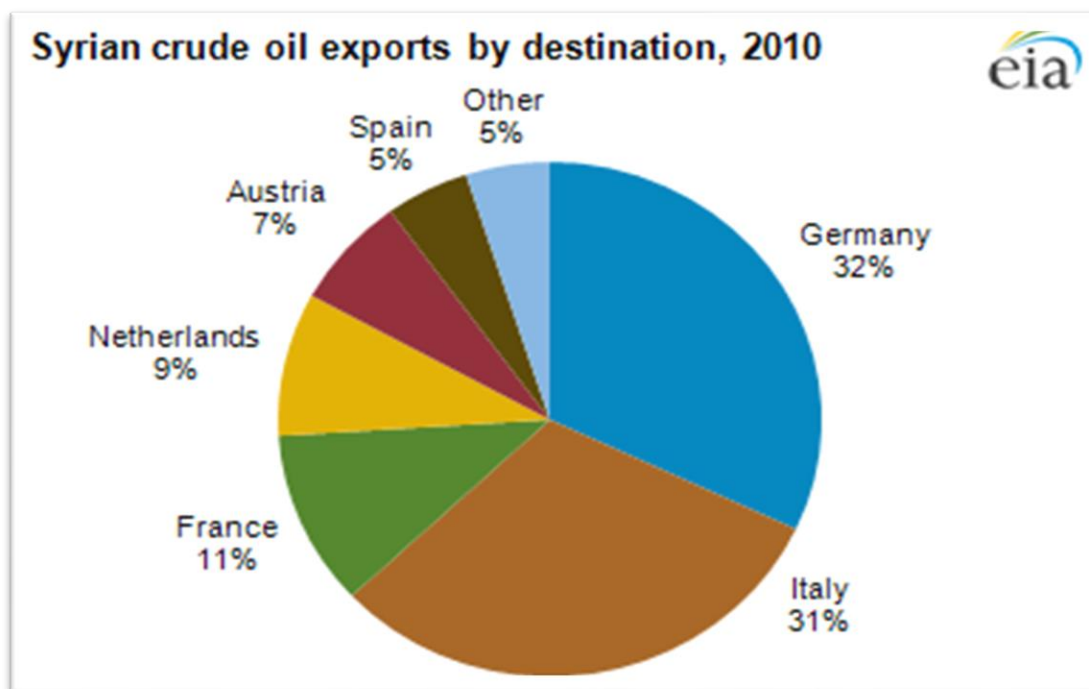

Εικόνα 10 [Αγωγοί Πετρελαίου και Φυσικού Αερίου προς Ευρώπη. Πηγή: <https://theodora.com>]

Η σημασία της ως ενεργειακό σταυροδρόμι, καταδεικνύεται και ιστορικά από το γεγονός ότι η περιοχή της Βορείου Αφρικής και συγκεκριμένα της Λιβύης αποτέλεσε σημείο τριβής και σημαντικών μαχών κατά το Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, μεταξύ των δύο αντιμαχόμενων πλευρών (Δυνάμεις Άξονα, Σύμμαχοι), με σκοπό των έλεγχο των κοιτασμάτων πετρελαίου της περιοχής.

Αργότερα, περί το 1958, ανακαλύφθηκαν και ξεκίνησε η εκμετάλλευση κοιτασμάτων πετρελαίου στη περιοχή της Συρίας. Μέχρι και το 2011, όπου ξέσπασε ο εμφύλιος, η χώρα αποτελούσε σημαντική πετρελαιοπαραγωγό χώρα και εξαγωγέα προς την Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ)⁶. Η επι της εκατό κατανομή του πετρελαίου που εξάγεται από τη Συρία προς τις χώρες της ΕΕ έχει όπως παρακάτω.

⁶ Η Συρία, σύμφωνα με τα στοιχεία του 2010, παρήγαγε 387.000 bbl/d και οι εξαγωγές προς τρίτες χώρες ήταν 109.000 bbl/d, το 90% των οποίων ήταν προς χώρες της Ευρωπαϊκής ένωσης. Αν και η ποσότητα που εισάγεται από την Ευρωπαϊκή Ένωση είναι σχετικά μικρή ως προς το συνολικό μερίδιο της ποσότητας που απαιτείται για να καλύψει τις ανάγκες της, εν τούτοις για τη Συρία αποτελούσε το 30% των εσόδων της.

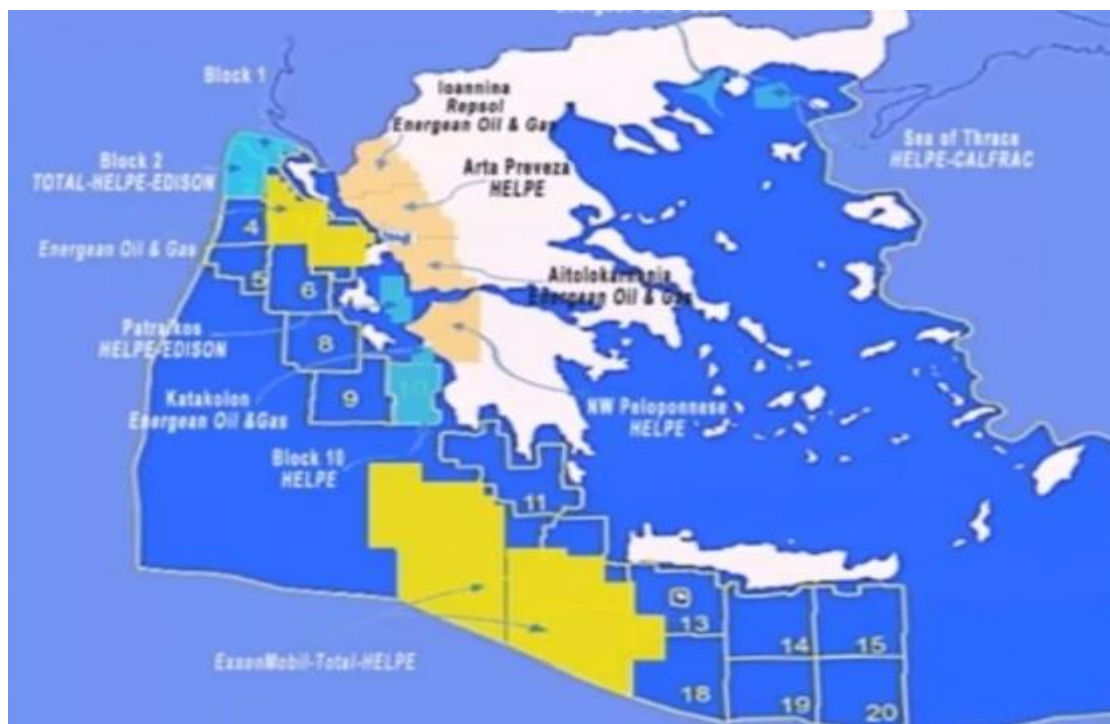
Εικόνα 11 [Εξαγωγές Πετρελαίου Συρίας κατά χώρα. Πηγή: U.S Energy Information Administration]

Τα τελευταία 13 χρόνια στην περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου έχουν ανακαλυφθεί τεράστιες ποσότητες υδρογονανθράκων και συγκεκριμένα στη θαλάσσια περιοχή μεταξύ Αιγύπτου, Ελλάδας, Κύπρου και Ισραήλ [Κοιτάσματα Zohr (Αίγυπτος), Aphrodite (Κύπρος), Leviathan (Ισραήλ)].

Εικόνα 12 [Κοιτάσματα Zohr (Αίγυπτος), Aphrodite (Κύπρος), Leviathan (Ισραήλ) Πηγη: Economist]

Παράλληλα γίνονται έρευνες και για την ανακάλυψη και για την ανακάλυψη νέων κοιτασμάτων με σημαντικά θετικές προοπτικές στις θαλάσσιες περιοχές Ν – ΝΔ της Κρήτης, της Δυτικής Ελλάδας και του Ιονίου.

Εικόνα 13 [Υπό διερεύνηση Ελληνικά Οικόπεδα Ερευνών Υδρογονανθράκων Πηγή: Economico.gr]

Το γεγονός αυτό, της ύπαρξης δηλαδή των τεραστίων κοιτασμάτων σε Αίγυπτο Κύπρο – Ισραήλ και της προοπτικής των υπό διερεύνηση ελληνικών (εξίσου μεγάλης δυναμικότητας), μπορεί να καταστήσει την Ανατολική Μεσόγειο ως μια πολύ καλή επιλογή ως πηγή τροφοδοσίας της Ευρώπης με υδρογονάνθρακες, προκειμένου να συντελέσει στην σταδιακή απεξάρτησή της σε μεγάλο βαθμό από την ανάγκη της Ρωσίας, των χωρών της Κασπίας και της Σαουδικής Αραβίας. Επί του παρόντος, η εξάρτηση της ΕΕ, από τις συγκεκριμένες περιοχές, σε υδρογονάνθρακες και κυρίως σε φυσικό αέριο, είναι αρκετά μεγάλη καθώς καλύπτει κάτι περισσότερο από τις μισές της ανάγκες (περίπου το 53%).

Ένα επιπρόσθετο στοιχείο, το οποίο αποτελεί ενισχυτικό ως προς τον ρόλο τον οποίο μπορεί να διαδραματίσει η Ανατολική Μεσόγειος ενεργειακά, είναι ότι οι περιοχές από τις οποίες ανεφοδιάζεται επί του παρόντος η Ευρώπη (Κασπία, Καύκασος, Β. Αφρική) αντιμετωπίζουν πολιτική αστάθεια ή μαστίζονται από τη δράση τρομοκρατικών ομάδων, με αποτέλεσμα αυτό να επηρεάζει τη σταθερότητα ανεφοδιασμού αλλά και την ενεργειακή ασφάλεια των κοιτασμάτων στις χώρες αυτές. Η ιδιαιτερότητα αυτή, μπορεί να προσδώσει σε χώρες όπως η Ελλάδα, η Κύπρος, το

Ισραήλ και η Αίγυπτος ένα στρατηγικό πλεονέκτημα, μετατρέποντας αυτές σε νέους ενεργειακούς κόμβους (hubs) μεταφοράς υδρογονανθράκων προς την Ευρώπη.

Επιπλέον, το γεγονός ότι στις χώρες με τα επιβεβαιωμένα μεγάλα κοιτάσματα αλλά και τα υπό διερεύνηση, με επιβεβαιωμένες προοπτικές για ύπαρξη μεγάλων κοιτασμάτων, ανήκουν η Κύπρος, το Ισραήλ και η Ελλάδα αντίστοιχα μπορεί να βοηθήσει στην μελλοντική απεξάρτηση της Ευρώπης καθόσον τα κοιτάσματα αυτά θεωρείται ότι βρίσκονται σε ευρωπαϊκό έδαφος, οπότε εν δυνάμει αυξάνουν το ενεργειακό της αποτύπωμα στον τοπικό ενεργειακό χάρτη. Αυτό, μελλοντικά θα οδηγήσει σταδιακά σε μείωση των ενεργειακών αναγκών από τρίτες χώρες εκτός ΕΕ.

Συμπληρωματικά αναφέρεται ότι, στην περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου, ένα σημαντικό γεγονός το οποίο μπορεί να αποτελέσει πολλαπλασιαστή της ενεργειακής ασφάλειας της Ευρωπαϊκής Ένωσης είναι η ύπαρξη μεγάλου αριθμού λιμανιών, τα οποία μπορούν να αποτελέσουν εν δυνάμει επιμέρους ενεργειακούς κόμβους, διακινώντας μεγάλες ποσότητες υδρογονανθράκων, χωρίς να εξαρτώνται από αγωγούς μεταφοράς, οι οποίοι είτε υπόκεινται σε περιορισμούς που θέτουν οι παραγωγές χώρες, είτε παρουσιάζουν τρωτότητα έναντι τρομοκρατικών επιθέσεων σε χώρες που παρουσιάζουν πολιτική αστάθεια.

Τέλος, πέραν των ανωτέρω, θα πρέπει να αναφερθεί, ότι εκτός των κοιτασμάτων υδρογονανθράκων, η περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου, έχει μια σημαντική δυνατότητα να παράγει ενέργεια μέσω Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας (ΑΠΕ) [Ηλιακή, Αιολική, Γεωθερμική], λόγω των κλιματολογικών συνθηκών που επικρατούν στην περιοχή, ιδιαιτέρως της αυξημένης ηλιοφάνειας που επικρατεί στην περιοχή καθόλη τη διάρκεια του έτους.

Χαρακτηριστικά μπορεί να αναφερθεί, ότι τα επίπεδα ηλιοφάνειας στην Ανατολική Μεσόγειο, είναι σε υψηλά επίπεδα και αυτό δημιουργεί τις ικανές και αναγκαίες συνθήκες προκειμένου να υφίσταται η δυνατότητα παραγωγής ενέργειας προερχόμενη από τον ήλιο. Σε αυτή την προσπάθεια, η κάθε χώρα θα μπορούσε να εκμεταλλευτεί περιοχές, όπως μικρονησίδες (π.χ Ελλάδα), εκτάσεις σε έρημο (Συρία, Λίβανος, Ιορδανία, Ισραήλ, Λιβύη και Ισραήλ) με εγκατάσταση ηλιακών πάνελ για την παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας. Κατά ανάλογο τρόπο θα μπορούσε να γίνει, σε μικρότερο βαθμό, εκμετάλλευση και της δύναμης της Αιολικής ενέργειας εγκαθιστώντας σε περιοχές που παρουσιάζουν αυξημένη αιολική δραστηριότητα αιολικά πάρκα (ανεμογεννήτριες).

Το γεγονός αυτό, θα έχει πολλαπλά οφέλη για τις χώρες της Ανατολικής Μεσογείου καθώς μπορεί να συμβάλλει στην ενεργειακή ασφάλειά τους. Ενδεικτικά αναφέρεται ότι οι χώρες που θα αναπτύξουν ΑΠΕ, είτε αποτελούν εξαγωγείς πετρελαίου και φυσικού αερίου είτε όχι, θα μπορούν μέσω της ενέργειας που θα παράγουν μέσω των ΑΠΕ, αφενός να εξοικονομούν ποσότητες υδρογονανθράκων προκειμένου να αυξήσουν την εξαγωγική τους ικανότητα και αφετέρου να μειώσουν την ενεργειακή τους εξάρτηση αντίστοιχα από εισαγωγές υδρογονανθράκων από τρίτες χώρες. Επιπλέον, η παραγωγή ενέργειας μέσω ΑΠΕ θα συμβάλλει σημαντικά στην πρόληψη της ενεργειακής φτώχειας της περιοχής αλλά και της Ευρώπης καθώς και στη μείωση της μόλυνσης του περιβάλλοντος.

2.5 Ανακεφαλαίωση

Στο κεφάλαιο αυτό συμπερασματικά μπορούμε να πούμε ότι αναλύθηκε η σημασία της Ανατολικής Μεσογείου ως εμπορικός και Ενεργειακός κόμβος και πως μπορεί αυτή να εξαργυρώσει το γεγονός αυτό κυρίως γεωπολιτικά, ιδιαίτερα οι χώρες εκείνες, οι οποίες τη δεδομένη χρονική μπορούν να διαδραματίσουν έναν σημαντικό ρόλο στην περιοχή (Ελλάδα, Κύπρος, Ισραήλ, Αίγυπτος, Τουρκία).

Επιπρόσθετα, αναλύθηκε η τεράστια συμβολή της Ανατολικής Μεσογείου στην αντιμετώπιση των απειλών που δημιουργήθηκαν από τις γεωπολιτικές διεργασίες, οι οποίες συντελέστηκαν στην ευρύτερη περιοχή από τις αρχές του 21^{ου} αιώνα και εντάθηκαν κατά τη διάρκεια της τελευταίας 10ετίας.

Τέλος, επισημάνθηκε το πως επηρεάστηκε η ίδια η Ανατολική Μεσόγειος. Συγκεκριμένα πως μέσω των γεωπολιτικών διεργασιών μειώθηκε η αποτρεπτική της ικανότητα έναντι των απειλών και πως λειτουργώντας ως φράγμα έναντι αυτών, οι χώρες της μπορούν να αυξήσουν τη γεωπολιτική της σπουδαιότητα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΟΙ – ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΔΡΩΝΤΕΣ

3.1 Εισαγωγή

Στο Κεφάλαιο αυτό γίνεται αρχικά μια αναφορά στη σπουδαιότητα του ρόλου της περιοχής της Ανατολικής Μεσογείου στο παγκόσμιο γίγνεσθαι. Στο μικρόκοσμο της Ευρώπης και της Μέσης Ανατολής αναλύθηκε ο σημαντικός ρόλος που μπορούν να διαδραματίσουν οι χώρες της Ανατολικής Μεσογείου, τόσο στον εμπορικό και τον ενεργειακό τομέα, όσο και στον γεωπολιτικό, ως φράγμα έναντι των διαφόρων απειλών προς την Ευρώπη.

Ακολούθως αναλύεται η σημαντικότητα της περιοχής για τους μεγάλους παίκτες της γεωπολιτικής σκακιέρας (Η.Π.Α, Ρωσία, Κίνα κ.λπ.) και πως επιδρούν στον ευρύτερο χώρο αυτής καθώς και ποιες είναι οι επιδιώξεις τους.

Καθένας από τους Διεθνείς δρώντες (Η.Π.Α, Ρωσία, Κίνα και Ιράν) διεκδικούν, η κάθε μια για τους δικούς της λόγους και συμφέροντα, τον έλεγχο της Ανατολικής Μεσογείου προκειμένου να αποκομίσουν τα μέγιστα δυνατά γεωπολιτικά οφέλη, τα οποία θα τις φέρουν σε θέση ισχύος έναντι των υπολοίπων.

3.2 Σημασία – Ρόλος της Ανατολικής Μεσογείου στο Παγκόσμιο Γίγνεσθαι

Η Ανατολική Μεσόγειος, όπως προαναφέρθηκε, αποτελεί μια περιοχή εξαιρετικής σπουδαιότητας για το παγκόσμιο γεωπολιτικό σύστημα. Στη γεωπολιτική σκακιέρα στη συγκεκριμένη περιοχή, δεν αλληλοεπιδρούν μονάχα οι τοπικοί και περιφερειακοί δρώντες αλλά αποτελεί πεδίο ανταγωνισμού και απόκτησης επιρροής, σε πολλαπλά επίπεδα, για διεθνείς δρώντες, οι οποίοι παίζουν σημαντικό ρόλο στο παγκόσμιο στερέωμα. Τέτοιοι είναι οι Η.Π.Α, η Ρωσία, η Κίνα κλπ.

Η θέση της Ανατολικής Μεσογείου, παρουσιάζει εξαιρετικά μεγάλη στρατηγική σημασία, αφενός λόγω της ύπαρξης στην περιοχή 2 παγκοσμίου σπουδαιότητας και σημασίας choke points (Διώρυγα Σουέζ, Στενά Δαρδανελίων), από τα οποία διέρχονται θαλάσσιες αρτηρίες με μεγάλη σημασία για το παγκόσμιο εμπόριο και αφετέρου λόγω των πρόσφατων ανακαλύψεων σημαντικών ποσοτήτων υδρογονανθράκων στο υπέδαφος της.

Η γεωπολιτική αξία της Ανατολικής Μεσογείου στο παγκόσμιο γίνεσθαι κατά τη τελευταία 10ετία αυξήθηκε γεωμετρικά λόγω της στρατηγικής θέσης που κατέχουν ορισμένες χώρες αυτές (Ελλάδα, Τουρκία, Κύπρος), καθώς ελέγχουν την πρόσβαση από και προς περιοχές αυξημένου ενδιαφέροντος, όπως για παράδειγμα η Λιβύη, η Συρία, η Κριμαία, η Ουκρανία κλπ. Στον παρόντα ουσιώδη χρόνο, η Ανατολική Μεσόγειος παρουσιάζει ένα εξαιρετικά θετικό γεωπολιτικό momentum λόγω των συντελούμενων ζυμώσεων που λαμβάνουν χώρα σε περιοχές ενδιαφέροντος, οι οποίες προσελκύουν το ενδιαφέρον το ενδιαφέρον όλων των μεγάλων διεθνών δρώντων με τον καθένα να έχει διαφορετικά συμφέροντα και επιδιώξεις.

Στην περιοχή, υφίστανται ανταγωνισμοί μεταξύ των χωρών αυτής, οι οποίες διακρίνονται σε ιστορικές αντιπαραθέσεις, όπως για παράδειγμα οι σχέσεις Ελλάδας – Τουρκίας ή Τουρκίας – Κύπρου καθώς και συγκυριακές αντιπαραθέσεις όπως αυτές μεταξύ Τουρκία – Αίγυπτος και Τουρκία – Ισραήλ. Στα αίτια των αντιπαραθέσεων, έχει προστεθεί και η προσπάθεια των τοπικών και περιφερειακών δρώντων και πιο χαρακτηριστικά της Τουρκίας, η οποία προσπαθεί να αποκτήσει μερίδιο στην ενεργειακή «πίτα», χωρίς ωστόσο να έχει ένα έρεισμα επι της ουσίας, το οποίο να δικαιολογεί τη διεκδικητική αυτή συμπεριφορά και σε αυτό το βαθμό. Η στάση αυτή της Τουρκίας, πέραν των άλλων, οδήγησε στη δημιουργία μιας τετραμερούς συνεργασίας στον ενεργειακό τομέα μεταξύ Ελλάδας – Κύπρου – Ισραήλ και Αιγύπτου, γεγονός που δημιουργεί μεγάλες προοπτικές στον συγκεκριμένο τομέα για τις συμμετέχουσες χώρες και αυξάνει κατακόρυφα την γεωπολιτική και στρατηγική τους αξία στην περιοχή. Βέβαια, στη συγκεκριμένη περιοχή, αυτοί οι συσχετισμοί, μεταβάλλονται διαρκώς με αποτέλεσμα από διαμάχες να προκύπτουν συνεργασίες και αντίστροφα.

Πέραν της γεωπολιτικής της σημασίας, η Ανατολική Μεσόγειος αποτελεί και υψίστης σημασίας περιοχή στο παγκόσμιο οικονομικό και πολιτιστικό οικοδόμημα. Αυτό μπορεί να αιτιολογηθεί από το γεγονός, ότι η περιοχή αποτελεί τεράστιο δίκτυο θαλάσσιων και χερσαίων εμπορικών αρτηριών, με σημαντικούς εμπορικούς σταθμούς, λιμάνια και αεροδρόμια, στα οποία διακινείται ένα σημαντικό ποσοστό αγαθών παγκοσμίως. Επιπρόσθετα αποτελεί και σταυροδρόμι πολιτισμών με τεράστια συμβολή στο παγκόσμιο πολιτιστικό στερέωμα, ενώ δεν θα πρέπει να ξεχνάμε ότι αποτελεί και έναν από τους σημαντικότερους τουριστικούς προορισμούς παγκοσμίως με τεράστια έσοδα στην οικονομία των χωρών της.

Γίνεται λοιπόν αντιληπτό ότι η σημασία της περιοχής της Ανατολικής Μεσογείου είναι εξαιρετικά σημαντική λόγω της γεωγραφικής της θέσης πλησίον σημαντικών περιοχών

παγκοσμίου ενδιαφέροντος καθώς και λόγω των ενεργειακών κοιτασμάτων. Ο συνδυασμός αυτών των 2 παραγόντων προκαλούν το ενδιαφέρον ισχυρών δρώντων, οι οποίοι προσπαθούν να εδραιώσουν την παρουσία τους και την επιρροή τους στην περιοχή. Το γεγονός αυτό με τη σειρά του δημιουργεί επιπλέον ανταγωνισμούς, αντιπαραθέσεις και αλλαγές στο status quo της περιοχής.

3.3 Η.Π.Α: Συμφέροντα – Επιδιώξεις – Προοπτικές.

Είναι γνωστό ότι, η περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου ανέκαθεν αποτελούσε περιοχή μεγάλου στρατηγικού ενδιαφέροντος για πολλούς ισχυρούς δρώντες π.χ Γερμανία, Η.Π.Α, Μεγάλη Βρετανία τόσο λόγω των ενεργειακών κοιτασμάτων της (περ. Β. Αφρική) όσο και της εγγύτητας της σε περιοχές μεγάλου γεωπολιτικού ενδιαφέροντος (Μαύρη Θάλασσα, Κασπία, Καύκασος, περιοχή Αζερμπαϊτζάν, Μέση Ανατολή, Περσικός Κόλπος κ.λπ).

Εικόνα 14 (Περιοχές Υψηλού Γεωπολιτικού Ενδιαφέροντος Εγγύς Ανατ. Μεσογείου. Πηγή Google Earth)

Για τις Η.Π.Α συγκεκριμένα, η υπόψη περιοχή αποτελούσε ζητούμενο να διατηρηθεί στη δυτική σφαίρα επιρροής, από τα τέλη του Β΄ ΠΠ, γεγονός που εκφράστηκε και από το δόγμα Τρούμαν¹. Τα τελευταία χρόνια η περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου έγινε ακόμη πιο σημαντική για τις Η.Π.Α λόγω της διαμορφούμενης γεωπολιτικής κατάστασης στην περιοχή.

¹ Πολιτική που εφάρμοσαν οι Η.Π.Α επί προεδρίας Χάρι Τρούμαν (12 Απρ 1945 – 20 Ιαν 1953), η οποία αφορούσε σε οικονομική και στρατιωτική ενίσχυση της Ελλάδας και της Τουρκίας με σκοπό να διατηρηθούν στη δυτική σφαίρα επιρροής και να εμποδίσει την προσάρτησή της στη Ρωσική σφαίρα επιρροής.

Πιο συγκεκριμένα οι κύριοι λόγοι για τους οποίους η Ανατολική Μεσόγειος αποτελεί παράγοντα κλειδί για τα συμφέροντά της είναι:

α. Το γεγονός ότι στην περιοχή αναπτύχθηκαν πολλές απειλές είτε υπό τη μορφή κρατικών δρώντων είτε υπό τη μορφή μη κρατικών δρώντων (τρομοκρατικές οργανώσεις, ISIS, Al Qaida κ.λπ), οι οποίες απειλούσαν την ήδη εύθραυστη σταθερότητα στην περιοχή.

β. Η διφορούμενη συμπεριφορά της Τουρκίας, η οποία τα τελευταία χρόνια επέλεξε να προσεγγίσει την Ρωσία, χωρίς ωστόσο να ξεκαθαρίζει πλήρως τη στάση της και να ακολουθεί μια πιο καιροσκοπική πολιτική, προσπαθώντας να εκμαιοήσει όσο το δυνατόν περισσότερα γεωπολιτικά οφέλη. Η Ρωσία βολεύονταν από τη συγκεκριμένη συμπεριφορά καθώς με αυτό τον τρόπο δημιουργούσε αφενός τριγμούς στα θεμέλια του ΝΑΤΟ και αφετέρου την εξυπηρετούσε στην προσπάθειά της να εδραιώσει την παρουσία της στην περιοχή.

γ. Η πρόθεση των Η.Π.Α να βοηθήσουν την ενεργειακή ανάπτυξη και την ανεξάρτησή της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ) από τις ρωσικές εισαγωγές υδρογονανθράκων και φυσικού αερίου ώστε να μειώσουν την επιρροή και την δυνατότητα άσκησης πολιτικής πίεσης της τελευταίας στην περιοχή.

δ. Οι μαζικές μετακινήσεις μουσουλμανικών πληθυσμών από Αφρική και χώρες τις Μ. Ανατολής προς Ευρώπη αποτελεί παράγοντα αποσταθεροποίησης των Ευρωπαϊκών Κρατών, λόγω παρείσφρησης ακραίων ισλαμικών στοιχείων, ενώ ευνοεί την εργαλειοποίηση τους ως μέσο ασύμμετρων απειλών από χώρες όπως η Τουρκία και η Ρωσία.

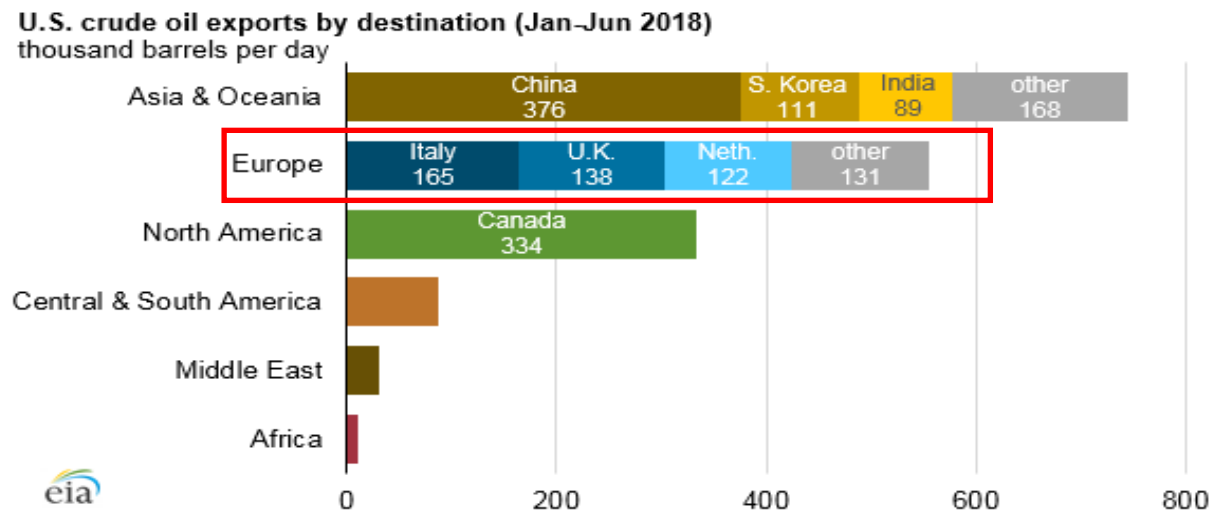
ε. Η ανακάλυψη τεράστιων ποσοτήτων υδρογονανθράκων στην περιοχή ιδιαίτερα στις περιοχές Κύπρου, Ισραήλ και Αιγύπτου.

στ. Η ύπαρξη στην περιοχή των 2 εξαιρετικής οικονομικής και γεωπολιτικής σημασίας choke points (Διώρυγα Σουέζ, Στενά Δαρδανελίων), τα οποία αφενός ελέγχουν τη θαλάσσια κίνηση και το παγκόσμιο εμπόριο και αφετέρου συνδέουν την περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου με τις εξαιρετικά στρατηγικές περιοχές της Μαύρης θάλασσας, της Ερυθράς θάλασσας και του Κόλπου του Άντεν.

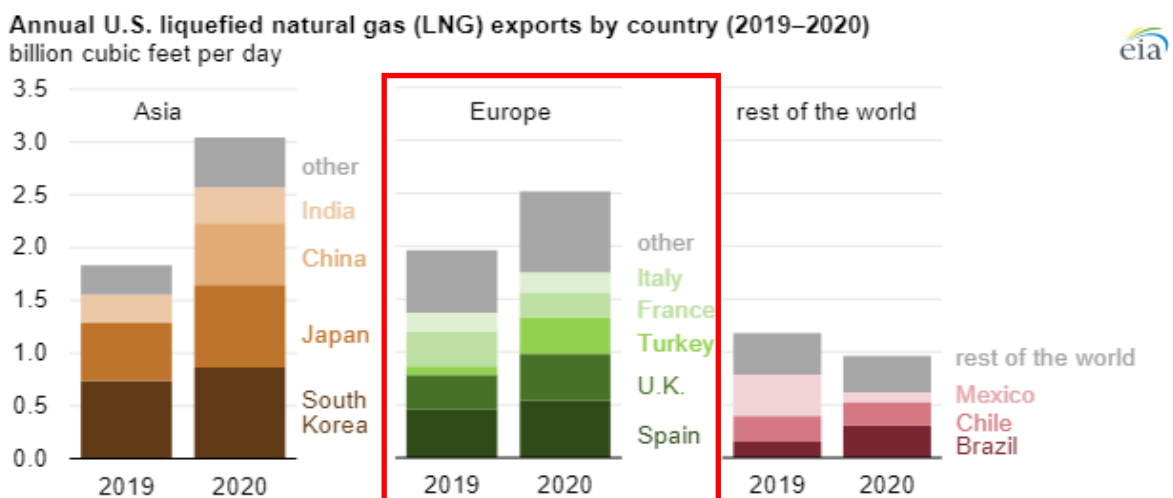
Η θέση της περιοχής της Ανατολικής Μεσογείου, όπως προαναφέρθηκε, βρίσκεται σε καίριο σημείο ώστε να επιτρέπει τον έλεγχο και την πρόσβαση σε περιοχές υψηλού γεωστρατηγικού ενδιαφέροντος για τα συμφέροντα των Η.Π.Α. Συγκεκριμένα, η περιοχή βρίσκεται στο σταυροδρόμι για τον έλεγχο τόσο της Ρωσίας, όσο και του Ιράν αλλά και τη Κίνας, η οποία προσπαθεί να διαδραματίσει το δικό της ρόλο στη συγκεκριμένη περιοχή.

Ειδικά ο περιορισμός της Ρωσίας και της αποτροπής της εξόδου της στην Ανατολική Μεσόγειο αποτελεί θεμελιώδη ΑΝΣΚ – επιδίωξη της αμερικανικής πολιτικής. Το γεγονός αυτό φαίνεται, με δεδομένη και την στροφή της Τουρκίας προς τη Ρωσία, στην σημασία που δίνουν οι Η.Π.Α στην Ελλάδα, αφενός λόγω της ιδιαίτερα στρατηγικής της θέσης προς οποιαδήποτε κατεύθυνση και αφετέρου από το γεγονός ότι η Ελλάδα αποτελεί πυλώνα σταθερότητας και ασφάλειας στην περιοχή.

Επιπλέον, επιδίωξη της αμερικανικής πολιτικής αποτελεί η ενεργειακή ανάπτυξη της Ευρώπης μέσω των ενεργειακών κοιτασμάτων του Ισραήλ, της Κύπρου, της Αιγύπτου και της Ελλάδας αλλά και μέσω της προμήθειας αυτής με σχιστολιθικό πετρέλαιο και φυσικό αέριο, όπου οι Η.Π.Α αποτελούν εξαγωγέα αυτής της μορφής υδρογονανθράκων, με σκοπό τη μείωση της ενεργειακής εξάρτησης από τη Ρωσία και σταδιακά, αν είναι δυνατόν, την πλήρη ανεξάρτησή της.

Εικόνα 15 (Εξαγωγές Αργού Πετρελαίου από Η.Π.Α Α΄ Εξάμηνο 2018 Πηγή: Eia)

Εικόνα 16 (Εξαγωγές LNG από Η.Π.Α 2019 – 2020 Πηγή: Eia)

Συμπερασματικά, οι Η.Π.Α θα πρέπει να αναπτύξουν την προοπτική συνεργασίας με τις χώρες της Ανατολικής Μεσογείου ακόμα περισσότερο, τόσο στον τομέα του εμπορίου, των επενδύσεων αλλά και στον πολιτικοστρατιωτικό τομέα. Ήδη έχουν γίνει σημαντικά βήματα προς την κατεύθυνση αυτή και αυτό γίνεται αντιληπτό από:

α. Την διεύρυνση των σχέσεων με την Ελλάδα, μέσω της εκμετάλλευσης του λιμένα της Αλεξανδρούπολης τόσο για οικονομικούς σκοπούς όσο και για στρατιωτικούς. Η ανάπτυξη των σχέσεων στο στρατιωτικό τομέα φαίνεται και από την διεύρυνση της συνεργασίας με διμερείς ασκήσεις και με την προμήθεια στρατιωτικού υλικού από τα πλεονάσματα του Αμερικανικού Στρατού.

β. Τον επανακαθορισμό των σχέσεων με την Κυπριακή Δημοκρατία. Είναι γεγονός ότι οι διμερείς σχέσεις μεταξύ του έχουν εισέλθει σε μια νέα περίοδο και βρίσκονται σε ένα πολύ καλό επίπεδο, γεγονός που αποδεικνύεται και από την άρση του εμπάργκο πώλησης στρατιωτικού υλικού προς τη Μεγαλόνησο αλλά και από τις κοινές ασκήσεις και τη συμμετοχή σε εκπαιδεύσεις.

Εν κατακλείδι, οι Η.Π.Α επιβάλλεται να διατηρήσουν μια ισχυρή παρουσία στην Ανατολική Μεσόγειο αφενός γιατί εξυπηρετεί τα συμφέροντά τους στην περιοχή (έλεγχος στρατηγικών περιοχών και ενεργειακών αποθεμάτων) και αφετέρου προκειμένου να είναι σε θέση να μειώσει κατά το δυνατόν τον ανταγωνισμό των υπολοίπων ισχυρών παικτών (Ρωσία, Κίνα, Ιράν) που δραστηριοποιούνται στην περιοχή, η οποία αποτελεί το σταυροδρόμι των στρατηγικών συμφερόντων όλων.

3.4 Ρωσία: Επιδιώξεις στην Ανατολική Μεσόγειο.

Η Ρωσία αποτελεί έναν από τους σημαντικότερους διεθνείς δρώντες στην περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου. Αν και η Ρωσία δεν αποτελεί χώρα της ευρύτερης περιοχής, ούτε έχει άμεση πρόσβαση σε αυτή, εντούτοις διαχρονικά προσπαθούσε να αποκτήσει πρόσβαση σ' αυτή και να διευρύνει τις σχέσεις της και τη σφαίρα επιρροής της στις χώρες της Ανατολικής Μεσογείου.

Τα συμφέροντα της Ρωσίας στην περιοχή εστιάζονται κυρίως στους τομείς της ενέργειας, της οικονομίας αλλά και της γεωπολιτικής ασφάλειας. Διαχρονικά η Ρωσία είχε αναπτύξει οικονομικές σχέσεις με τις χώρες της Ανατολικής Μεσογείου, όπως η Ελλάδα, η Τουρκία και η Κύπρος. Με την Τουρκία σε αρκετές περιπτώσεις, κυρίως μέχρι και τον Α΄ ΠΠ, οι σχέσεις των δύο χωρών δοκιμάζονταν από ανταγωνισμούς, με αποτέλεσμα αρκετές φορές να συγκρούονται μεταξύ τους. Οι σχέσεις τους βελτιώθηκαν σημαντικά και ακολούθησαν μια

ουδέτερη σχέση για αρκετά χρόνια. Τα τελευταία 20 χρόνια, οι σχέσεις τους ενισχύθηκαν περαιτέρω με αποκορύφωμα την τελευταία 5ετία περίπου όπου έφτασαν στο καλύτερο σημείο τους.

Με την Ελλάδα, οι σχέσεις της Ρωσίας ξεκινούν από πριν τη σύσταση του πρώτου ελληνικού κράτους κυρίως εμπορικές αλλά και γιατί η Ρωσία υποκινούσε υπογείως επαναστάσεις εναντίον της τότε Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Σήμερα οι σχέσεις των δύο χωρών εστιάζονται στον οικονομικό – εμπορικό τομέα και στον τομέα της ενέργειας. Σε γενικές γραμμές οι σχέσεις της Ελλάδας με τη Ρωσία μπορούν να χαρακτηριστούν τυπικές.

Αντιθέτως, με την Κυπριακή Δημοκρατία, οι σχέσεις ήταν αρχικά οικονομικές, καθόσον η Ρωσία έδωσε ένα σημαντικό ποσό ως δάνειο, προκειμένου να διασώσει τις Κυπριακές Τράπεζες. Στο μέλλον το ποσό αυτό θα μπορούσε να εξαργυρωθεί σε πολιτικά και οικονομικά οφέλη για την Ρωσία καθώς και σε πιθανές επενδύσεις στα ενεργειακά κοιτάσματα που ανακαλύφθηκαν στην Κυπριακή ΑΟΖ.²

Γενικά η Ρωσία στην Κύπρο μέχρι και σήμερα διατηρεί ένα σημαντικό ποσοστό επενδύσεων, εξαγωγών και ροής τουριστών, γεγονός το οποίο συνδέει στενά τις δύο χώρες, σε οικονομική βάση και επιφέρει και στις δύο σημαντικά οικονομικά οφέλη.

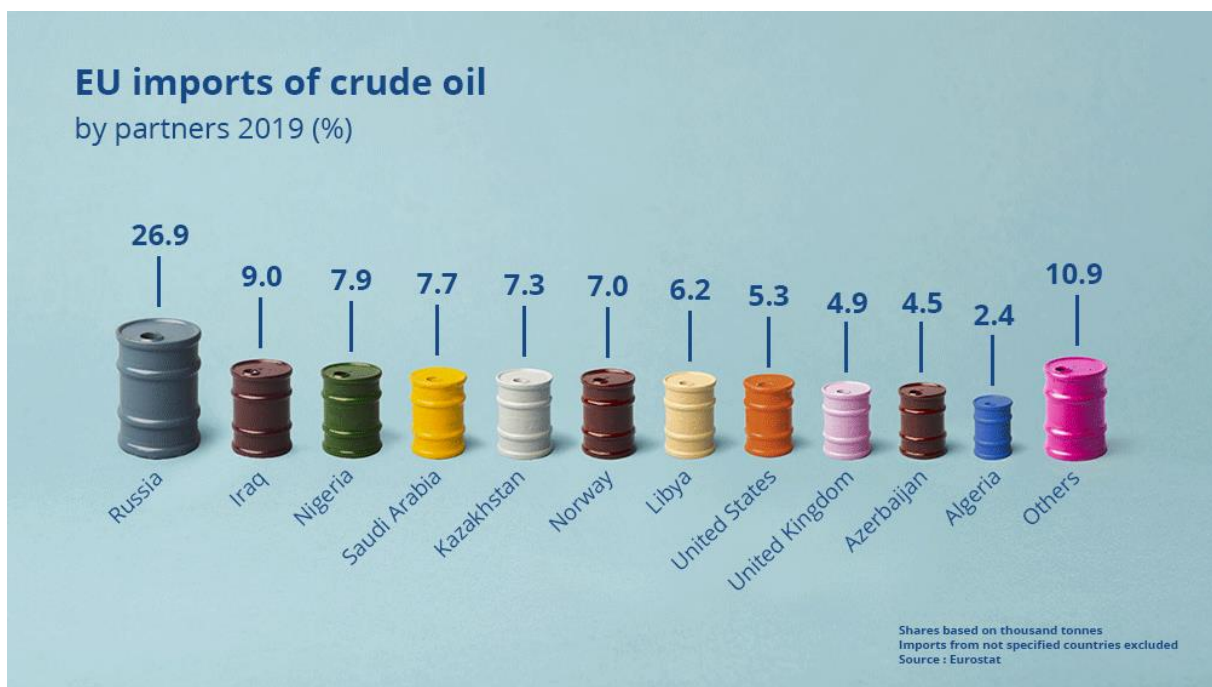
Οι επιδιώξεις της Ρωσίας στην Ανατολική Μεσόγειο άρχισαν να μεταβάλλονται την τελευταία 10ετία και συγκεκριμένα από το 2^ο μισό της και μετά, κυρίως σε ότι έχει να κάνει στο γεωπολιτικό κομμάτι. Μια από τις πρωταρχικές επιδιώξεις της είναι να μπορέσει να διαδραματίσει σημαντικό ρόλο γεωπολιτικά σε περιοχές ταραγμένες, όπως η Συρία, η Παλαιστίνη, υποβαθμίζοντας ταυτόχρονα τις δυνατότητες των Η.Π.Α και της Ευρωπαϊκής Ένωσης στο πλαίσιο του μεταξύ τους ανταγωνισμού. Επιπρόσθετα, θέλει να διατηρήσει την κυρίαρχη θέση που κατέχει στην προμήθεια υδρογονανθράκων (κυρίως φυσικού αερίου) προς την Ευρωπαϊκή Ένωση.

Γεωπολιτικά, η Ρωσία προσπαθεί να αυξήσει το στρατιωτικό της αποτύπωμα στην Ανατολική Μεσόγειο και κυρίως τη Ναυτική της παρουσία, καθόσον όπως είναι γνωστό η ισχύς στη θάλασσα μπορεί να προσδώσει μεγάλα στρατηγικά πλεονεκτήματα γι' αυτόν που την έχει. Βέβαια στην περιοχή έχει να αντιμετωπίσει δυνάμεις με μεγάλη παράδοση και εξαιρετικά σημαντική ναυτική ισχύ (Η.Π.Α, Μεγ. Βρετανία). Απόδειξη για το γεγονός της σημασίας που έδινε η Ρωσία στην αύξηση της ναυτικής της παρουσίας στην Ανατολική

² Το 2011 έδωσε 2,5 δις € με επιτόκιο 4,5%, το οποίο ήταν κάτω από το τρέχον της αγοράς. Το 2012 η Κυπριακή Δημοκρατία ζήτησε επιπλέον 5 δις € με αντάλλαγμα μερίδιο στα Κυπριακά κοιτάσματα και λιμάνι στη Μεσόγειο, αλλά η Ρωσία απέρριψε το αίτημα (Πηγή: Indian Council of World Affairs).

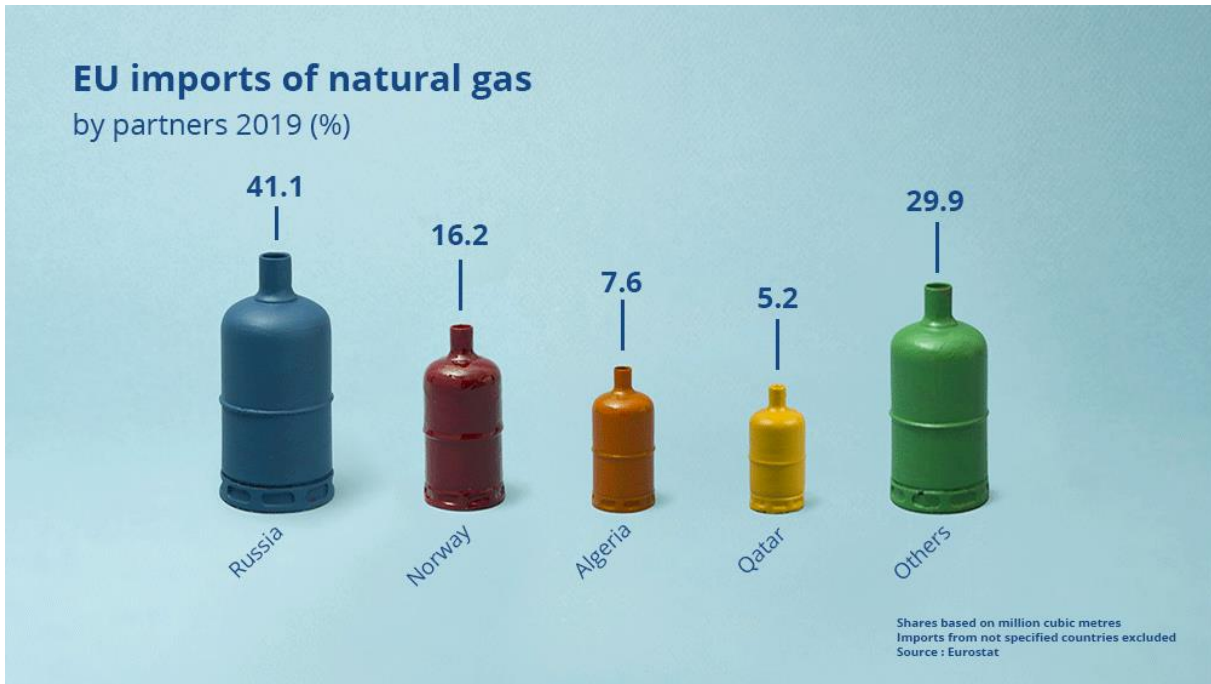
Μεσόγειο είναι η ύπαρξη αεροναυτικής βάσης στην Ταρτούς στη Συρία, την οποία αναβάθμισε σημαντικά προκειμένου να μπορεί να ελλιμενίσει μεγαλύτερο αριθμό πολεμικών πλοίων. Η ύπαρξη σημαντικών Μονάδων του στόλου της Ρωσίας στην περιοχή μπορούν να προσδώσουν στρατηγικό βάθος και ισχύ πυρός έναντι των ανταγωνιστών. Η Ρωσία με την παρουσία της στη Συρία παρείχε στήριξη στον Πρόεδρο Άσαντ προκειμένου να εξαλείψει τις απειλές στις Βόρειες επαρχίες, ερχόμενη σε αντίθεση με την αντίστοιχη πολιτική των Η.Π.Α και της ΕΕ. Στο ίδιο πλαίσιο κινήθηκε και στην περίπτωση της Λιβύης, όπου βοηθώντας τον LNA του στρατηγού Haftar, με εξοπλισμό και ένοπλα τμήματα (όχι τακτικό στρατό), ερχόμενη σε αντίθεση με την Τουρκία, η οποία υποστηρίζει τον κυβερνητικό συνασπισμό για τους δικούς τους λόγους³.

Στο ενεργειακό κομμάτι, η Ρωσία κατέχει κυρίαρχη θέση στην παροχή υδρογονανθράκων προς τις χώρες της ΕΕ. Χαρακτηριστικά αναφέρεται ότι η ΕΕ εισάγει το 27% του αργού πετρελαίου και το 41% του φυσικού αερίου από ένα πυκνό δίκτυο αγωγών που διασχίζουν την Ευρώπη.

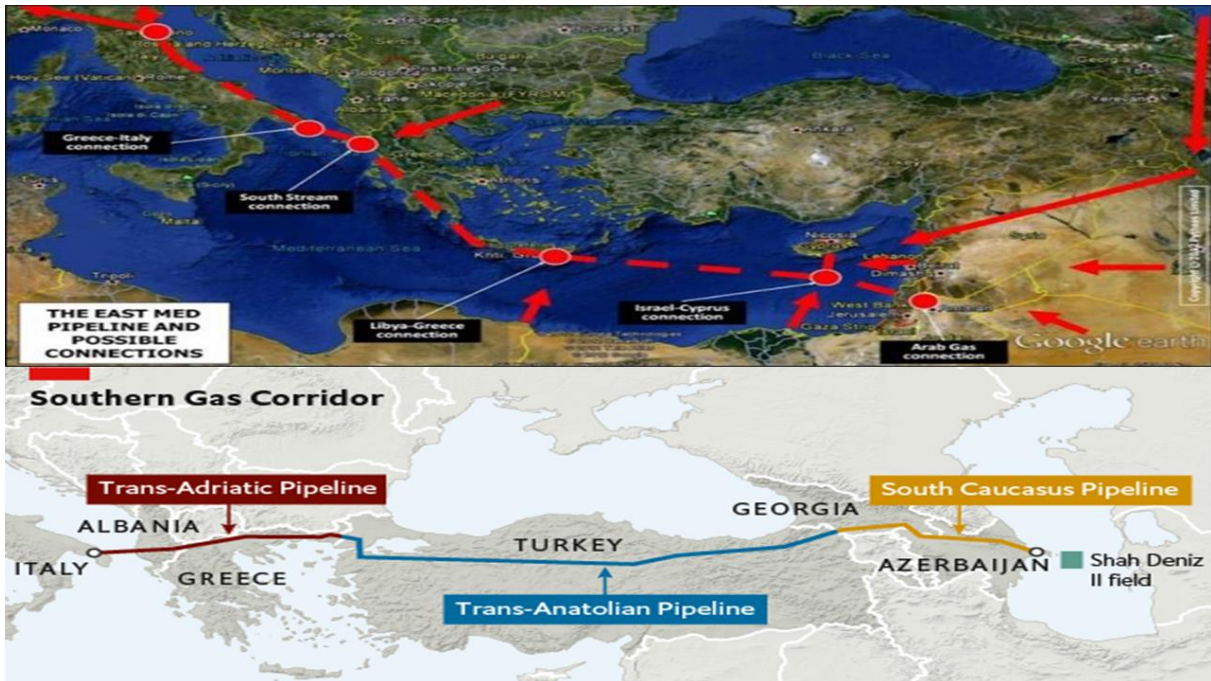
Εικόνα 17 (Ποσοστό Εισαγωγών Αργού πετρελαίου της ΕΕ το 2019. Πηγή: Eurostat)

³ Στη Λιβύη, χρησιμοποιήθηκε σε έναν αρκετά μεγάλο βαθμό η τακτική του πολέμου δια αντιπροσώπων (Proxy Wars).

Εικόνα 18 (Ποσοστό Εισαγωγών Αργού πετρελαίου της ΕΕ το 2019. Πηγή: Eurostat)

Την κυρίαρχη αυτή θέση, η Ρωσία, τη χρησιμοποιεί προκειμένου να εξαργυρώσει γεωπολιτικά οφέλη και να ασκήσει πίεση στην ΕΕ για επιβολή ελαστικότερων κυρώσεων. Επιπρόσθετα, η Ρωσία επιδιώκει να υποβαθμίσει ανταγωνιστικά project, τα οποία υποστηρίζονται από τις Η.Π.Α ή την ΕΕ προκειμένου να διατηρήσει τον βαθμό ενεργειακής εξάρτησης, ο οποίος της αποφέρει πολιτικά και οικονομικά οφέλη.

Εικόνα 19 (Αγωγοί East Med και Southern Gas Corridor (TANAP). Πηγή: Economist Intelligence)

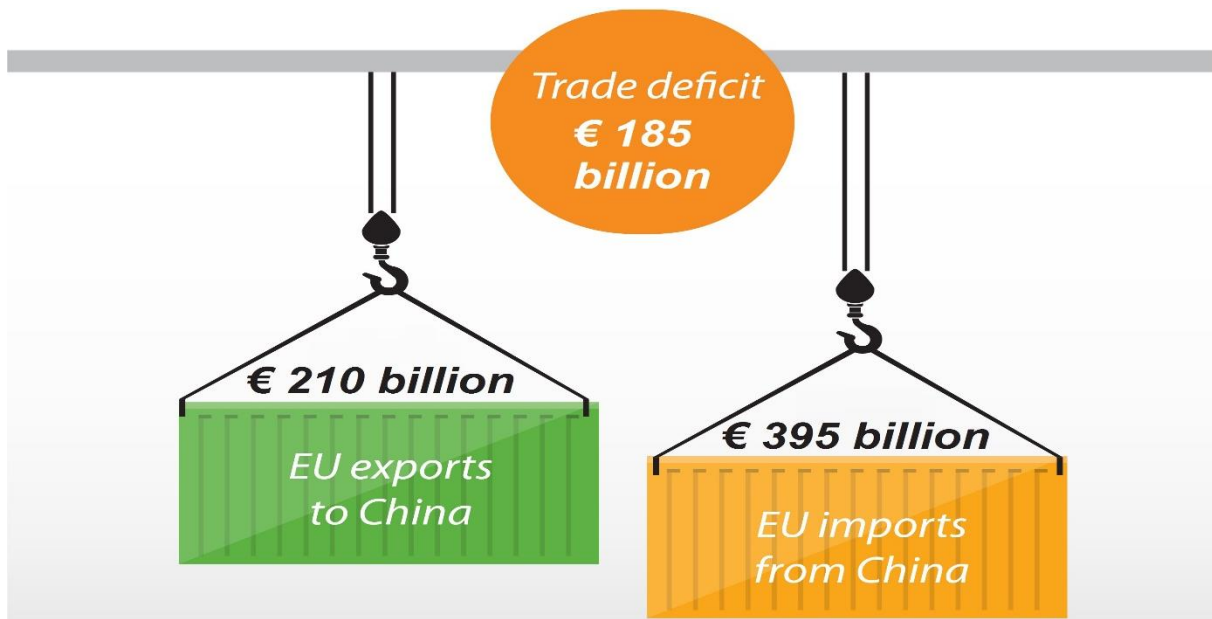
Η ανακάλυψη μεγάλων ποσοτήτων κοιτασμάτων στην περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου και η εμπλοκή Αμερικανικών και Ευρωπαϊκών εταιριών φαίνεται να απειλεί αυτή την κυριαρχία της Ρωσίας και δείχνει να μπορεί να συντελέσει στην σταδιακή απεξάρτηση της ΕΕ.

Συμπερασματικά λοιπόν, η Ρωσία, σε γενικές γραμμές χρησιμοποιεί την αστάθεια στην Ανατολική Μεσόγειο και την κυρίαρχη ενεργειακή της θέση προκειμένου να επιτύχει την εδραίωσή της στην περιοχή έναντι των ανταγωνιστών της.

3.5 Κίνα: Επιδιώξεις - Στόχοι.

Όπως προαναφέρθηκε σε προηγούμενο κεφάλαιο, η περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου περιλαμβάνει 2 από τα πιο σημαντικά choke points παγκοσμίως (Διώρυγα Σουέζ, Δαρδανέλια) ενώ αποτελεί και σταυροδρόμι για σημαντικές θαλάσσιες αρτηρίες, οι οποίες διέρχονται δια μέσου αυτών των choke points και μέσω αυτών διεξάγεται το παγκόσμιο εμπόριο στις 3 ηπείρους. (Ευρώπη, Ασία, Αφρική).

Η παρουσία της Κίνας στην περιοχή είναι σχετικά πρόσφατη και επικεντρώνεται στην ανάπτυξη κυρίως οικονομικών δεσμών με τις χώρες της Ανατολικής Μεσογείου. Αυτό προσπαθεί να το επιτύχει με την απόκτηση εγκαταστάσεων και υποδομών, κυρίως λιμένες και εγκαταστάσεις αποθήκευσης, σε διάφορες χώρες (Ελλάδα, Τουρκία, Ισραήλ, Αίγυπτο), τις οποίες χρησιμοποιεί ως εμπορικούς κόμβους (hubs) για τη διευκόλυνση της προώθησης των προϊόντων της στην ευρύτερη περιοχή και κυρίως με την Ευρωπαϊκή Ένωση, η οποία αποτελεί έναν από τους κυριότερους εμπορικούς εταίρους (εισαγωγείς) της Κίνας.

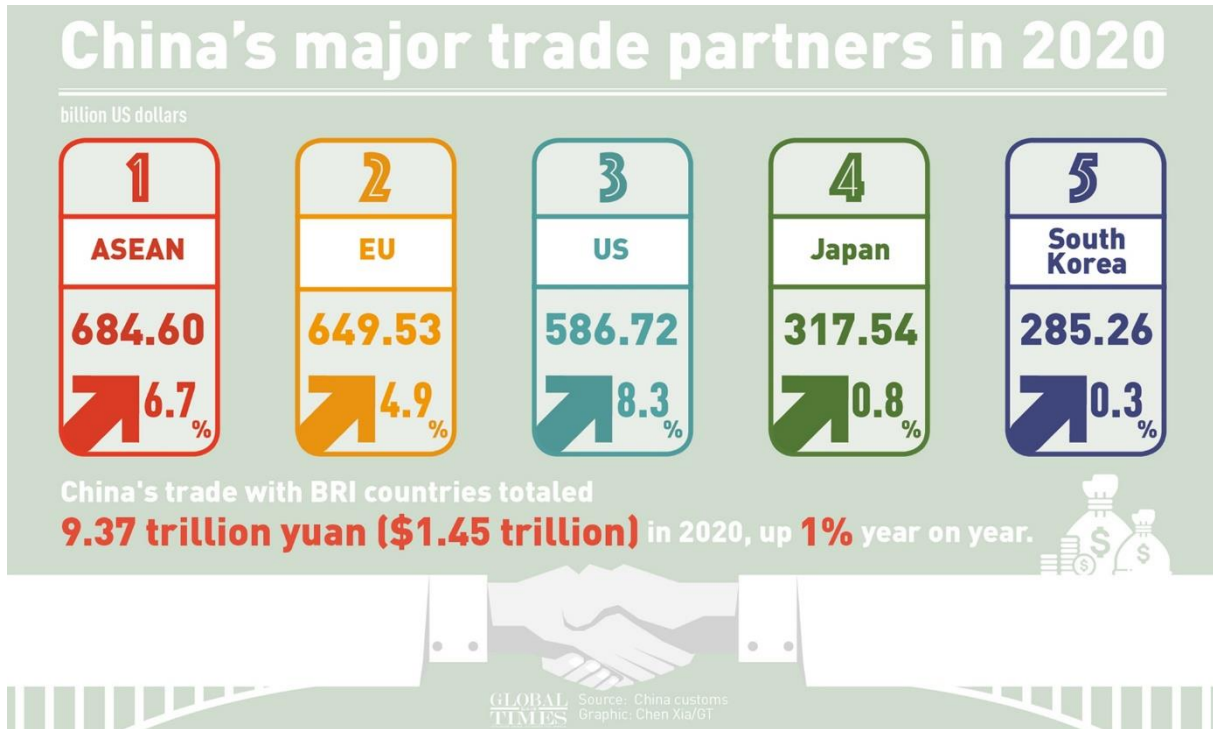
Εικόνα 20 (Εμπορικό Ισοζύγιο ΕΕ – Κίνας 2018. Πηγή: Eurostat)

Στη προσπάθεια αυτή τα Κίνας για οικονομική ανάπτυξη και δημιουργίας ισχυρών εμπορικών δεσμών με τις χώρες της Δύσης και όχι μόνο, αναπτύχθηκε το project Belt and Road Initiative (BRI), το οποίο είχε ως σκοπό την οικονομική ανάπτυξη μέσω επενδύσεων σε υποδομές. Ουσιαστικά αναβίωνε τον παλιό χερσαίο «Δρόμο του Μεταξιού», συνδυάζοντας τον με έναν αντίστοιχο θαλάσσιο.

Εικόνα 21 (Το κινεζικό project One Belt and One Road Initiative. Πηγή: MehrNews.com)

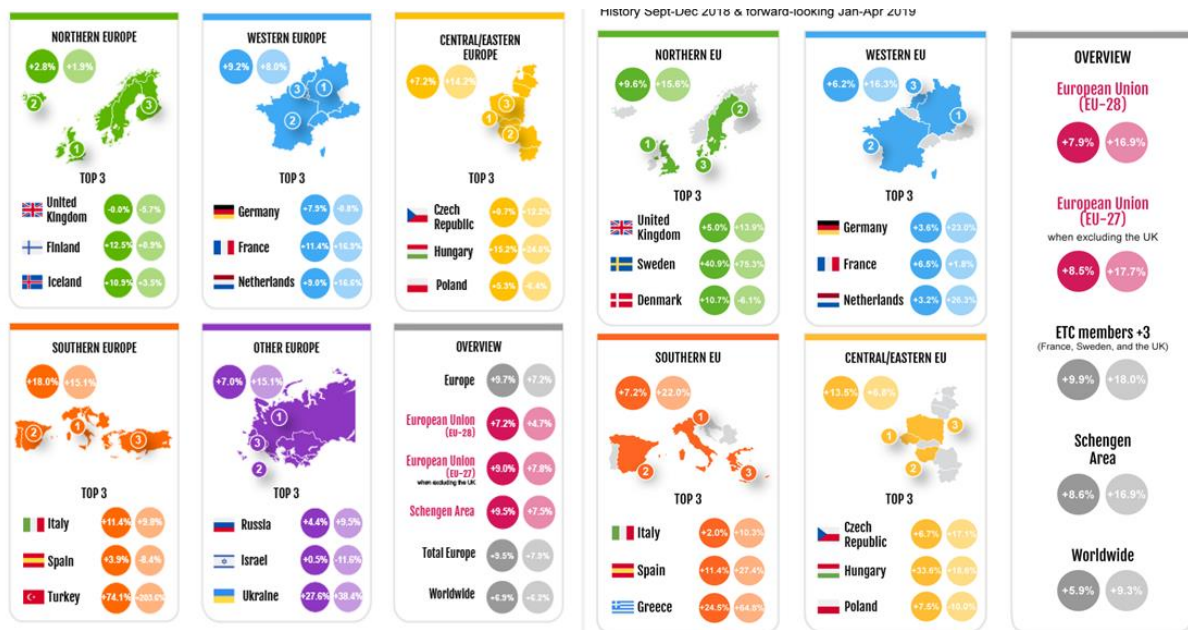
Η πρώτη προτεραιότητα της κινεζικής πολιτικής στην Ανατολική Μεσόγειο αλλά και γενικότερα ήταν η οικονομική ανάπτυξη, μέσω της επέκτασης σε νέες αγορές, της εισροής νέων κεφαλαίων, τεχνολογίας πρώτων υλών και τεχνογνωσίας μέσω ανταλλαγής γνώσεων. Σε αντίθεση με τους υπόλοιπους διεθνείς δρώντες στην περιοχή, η Κίνα ήταν και είναι υπέρμαχος της απόκτησης επιρροής μέσω της οικονομίας και του οικονομικού ανταγωνισμού και όχι μέσω της επίδειξης δύναμης και της στρατιωτικής ισχύος. Για το λόγο αυτό άρχισε να εξαγοράζει λιμένες και υποδομές σε διάφορες περιοχές της Ανατολικής Μεσογείου. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί το λιμάνι του Πειραιά, το οποίο είναι το σημαντικότερο project στην περιοχή. Πρόθεση είναι η ανάπτυξή του και ο εξοπλισμός του με σύγχρονα μέσα και εγκαταστάσεις προκειμένου να αποτελέσει τον σημαντικότερο εμπορικό κόμβο στην ανατολική Μεσόγειο για την προώθηση των κινεζικών προϊόντων στην Ευρωπαϊκή ένωση. Παρόμοια projects αναπτύσσονται από την Κίνα και στην Ιταλία.

Εικόνα 22 (Κύριοι Εμπορικοί Εταίροι Κίνας για το έτος 2020. Πηγή: Global Times.cn)

Πέραν των επενδύσεων σε λιμενικές εγκαταστάσεις, η Κίνα επενδύει και στις σιδηροδρομικές υποδομές δημιουργώντας νέες εμπορικές διαδρομές μεταξύ αυτής και των λοιπών χωρών της Ευρασίας.

Τα τελευταία χρόνια, και ιδιαίτερα από το 2018 και έπειτα, παρουσιάζεται μια έκρηξη στην τουριστική κίνηση από Κίνα προς όλο τον κόσμο.

Εικόνα 23 (Προορισμοί Κινέζων Τουριστών το έτος 2018 [Ποσοστιαία αύξηση]. Πηγή Traveldailymedia.com)

Η Ανατολική Μεσόγειος αποτελεί έναν ιδιαίτερα δημοφιλή προορισμό και ιδιαίτερα χώρες όπως η Ελλάδα. Στην ανάπτυξη της τουριστικής κίνησης στην Ελλάδα από την Κίνα βοηθάει αρκετά το γεγονός ότι η Κίνα επενδύει σε υποδομές όπως για παράδειγμα ο λιμένας του Πειραιά αλλά και σε εγκαταστάσεις Real Estate (Σπίτια, Ξενοδοχεία κ.λπ).

Μια ακόμα περιοχή στην οποία η Κίνα έχει στρατηγικά συμφέροντα είναι η περιοχή της Β. Αφρικής και της Μ. Ανατολής (το λεγόμενα MENA). Εδώ τα συμφέροντα της Κίνας εστιάζονται στον ενεργειακό τομέα, καθόσον τόσο οι χώρες της Β. Αφρικής όσο και της Μ. Ανατολής αποτελούν προμηθευτές υδρογονανθράκων (πετρέλαιο και φυσικό αέριο, τους οποίους έχει μεγάλη ανάγκη η Κίνα προκειμένου να κινήσει την βιομηχανική μηχανή της, η οποία θα παράγει τα προϊόντα, τα οποία στη συνέχεια θα εξάγει μέσω των χερσαίων και θαλάσσιων οδών στην Ευρωπαϊκή Ένωση και Β. Αμερική.

Όπως προαναφέρθηκε, στο χώρο της Ανατολικής Μεσογείου, η Κίνα ποντάρει στην οικονομική ανάπτυξη και στη διαμόρφωση της πολιτικής μέσω αυτής, με επίδειξη ήπιας ισχύος. Η εισχώρηση της Κίνας στην οικονομία, στο χώρο του εμπορίου και των υποδομών, επηρεάζει τα συμφέροντα των υπολοίπων διεθνών δρώντων στην περιοχή και κυρίως των Η.Π.Α με τις οποίες ήδη έχει μια αυξανόμενη ένταση στη Νότια Σινική θάλασσα. Ο ανταγωνισμός των δύο δυνάμεων στην περιοχή βρίσκεται σε οριακό επίπεδο και θα μπορούσε να οδηγήσει σε μια σύρραξη αν λάβουμε υπόψη μας και τη θεωρία της «Παγίδας του Θουκιδίδη», όπου όταν μια ανερχόμενη δύναμη (Κίνα) αναπτύσσεται προκαλεί την βίαιη αντίδραση της ισχυρής δύναμης (Η.Π.Α). Παρόλα αυτά αν και στην περιοχή της ΝΑ Ασίας η Κίνα αποτελεί σημαντική δύναμη στρατιωτικά και οικονομικά, στην περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου ο γεωπολιτικός της ρόλος είναι αρκετά μικρότερος από αυτόν των λοιπών διεθνών δρώντων στην περιοχή.

3.6 Ιράν: Επιδιώξεις - Στόχοι.

Το Ιράν, είναι μια χώρα, η οποία έχει μια μακρά παρουσία στο χώρο της Ανατολικής Μεσογείου. Γεωγραφικά δεν έχει καμία σχέση με τη συγκεκριμένη περιοχή. Εντούτοις, η Περσική Αυτοκρατορία μέσω των κατακτήσεων της σ' αυτή και το ισχυρό ναυτικό που διέθετε είχε κατορθώσει να εδραιωθεί στην περιοχή στρατιωτικά και εμπορικά. Βλέπουμε λοιπόν ότι, και εδώ ότι η ναυτική ισχύς είναι αυτή που δημιουργούσε τις βάσεις για κυριαρχία.

Σήμερα, το Ιράν, όπως έχουν διαμορφωθεί τα σύνορά του, βρίσκεται σε ένα πολύ στρατηγικό σημείο. Γεωγραφικά, βρίσκεται νοτίως της Κασπίας θάλασσας, ενώ ελέγχει και τα στενά του Χορμούζ (Strait of Hormuz), ένα από τα σημαντικότερα choke points παγκοσμίως

καθόσον ελέγχει την είσοδο/έξοδο στον Περσικό Κόλπο. Συχνά πυκνά, το Ιράν χρησιμοποιεί τον έλεγχο στα στενά ως μέσο πίεσης προς τρίτες χώρες λόγω του γεγονότος ότι αποτελεί κύρια θαλάσσια αρτηρία διακίνησης πετρελαίου και φυσικού αερίου από τις παραγωγές χώρες του Περσικού Κόλπου προς όλες τις κατευθύνσεις.

Το Ιράν είναι μια από τις σημαντικότερες πετρελαιοπαραγωγές χώρες παγκοσμίως. Συγκεκριμένα, είναι η 4^η χώρα στην παγκόσμια κατάταξη παραγωγής πετρελαίου αφού παράγει το 11% της συνολικής παραγωγής των χωρών του OPEC. Το γεγονός αυτό, το καθιστά έναν από τους βασικότερους εξαγωγείς για τις χώρες του εγγύς γεωγραφικού του περιβάλλοντος.

Επιπρόσθετα, διαθέτει μια ισχυρή στρατιωτική δύναμη στην περιοχή ενώ αποτελεί και πυρηνική δύναμη⁴. Τη στρατιωτική του δύναμη τη χρησιμοποιεί για επίδειξη στρατιωτικής ισχύος (Force Projection) στην ευρύτερη περιοχή αλλά και προς τις χώρες της Δύσης.

Μια από τις επιδιώξεις του Ιράν είναι να καθιερωθεί και να εδραιώσει την παρουσία του στην περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου. Προκειμένου να το επιτύχει αυτό είναι σημαντικό να εξασφαλίσει τη συνεργασία – υποστήριξη χωρών που έχουν πρόσβαση σε αυτή και διάκεινται φιλικά προς το ίδιο. Προς αυτή την κατεύθυνση κινείται με την ανάπτυξη οικονομικών και πολιτικών σχέσεων με τη Συρία, το Ιράκ και το Λίβανο και σε μικρότερο βαθμό με την Τουρκία. Το Ιράν αποτελεί στρατηγικό αντίπαλο του Ισραήλ και οι σχέσεις τους μπορούν να χαρακτηριστούν επιεικώς ως αμιγώς εχθρικές. Οι σχέσεις τους συνεχώς επιδεινώνονται λόγω και της υποστήριξης που παρέχει το Ιράν σε οργανώσεις του Λιβάνου όπως η Χεσμπολάχ και η Χαμάς.

Το Ιράν μέσω των συμμάχων του επιδιώκει τη δημιουργία ενός χερσαίου ενεργειακού διαδρόμου προς τη Μεσόγειο, με σκοπό να μπορέσει να εισέλθει και αυτό στην ενεργειακή αγορά της περιοχής. Ήδη το Ιράν έχει ενεργειακές σχέσεις με την Ευρώπη, εξάγοντας σε αυτή σημαντικές ποσότητες πετρελαίου. Παρόλα αυτά, οι σχέσεις έχουν διαταραχθεί τα τελευταία χρόνια, λόγω του πυρηνικού προγράμματος του Ιράν. Επιδίωξη του Ιράν είναι να αποκαταστήσει τις διαταραγμένες σχέσεις με την Ευρώπη χρησιμοποιώντας το βασικό του ατού, αυτό της παροχής μιας ικανής ενεργειακής λύσης, η οποία θα μπορούσε να οδηγήσει στη μερική ενεργειακή απεξάρτηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης από τη Ρωσία. Βέβαια αυτό με τα

⁴ Δεν υφίσταται πυρηνικό οπλοστάσιο στο Ιράν. Επi του παρόντος η πυρηνική ενέργεια χρησιμοποιείται για ειρηνικούς σκοπούς. Αν και κατά το παρελθόν έχουν επιβληθεί κυρώσεις για απόκρυψη στοιχείων προς την ΔΥΑΕ, δεν έχει αποδειχθεί ότι έχει προβεί σε ενέργειες κατασκευής πυρηνικών όπλων, σύμφωνα και με τις αναφορές των μυστικών υπηρεσιών των Η.Π.Α και του Ισραήλ.

μέχρι τώρα δεδομένα φαντάζει ως αρκετά δύσκολο λόγω των κυρώσεων που έχουν επιβληθεί για τις παραβιάσεις στο πυρηνικό του πρόγραμμα.

Επιπρόσθετα, το Ιράν προσπαθεί να εδραιώσει την παρουσία του στη Συρία, όχι μόνο στον στρατιωτικό τομέα, αλλά και στον οικονομικό. Χαρακτηριστικά αναφέρεται ότι κατά τις πρόσφατες εχθροπραξίες με το Ισλαμικό Κράτος, ενίσχυσε τον κυβερνητικό σχηματισμό του Προέδρου Ασαντ με υλικό, εξοπλισμό και προσωπικό. Πέραν όμως αυτής της στρατιωτικής βοήθειας, το Ιράν προσπαθεί να εξασφαλίσει και σημαντικά συμβόλαια στον κατασκευαστικό τομέα αλλά και στην εκμετάλλευση των φυσικών πόρων.

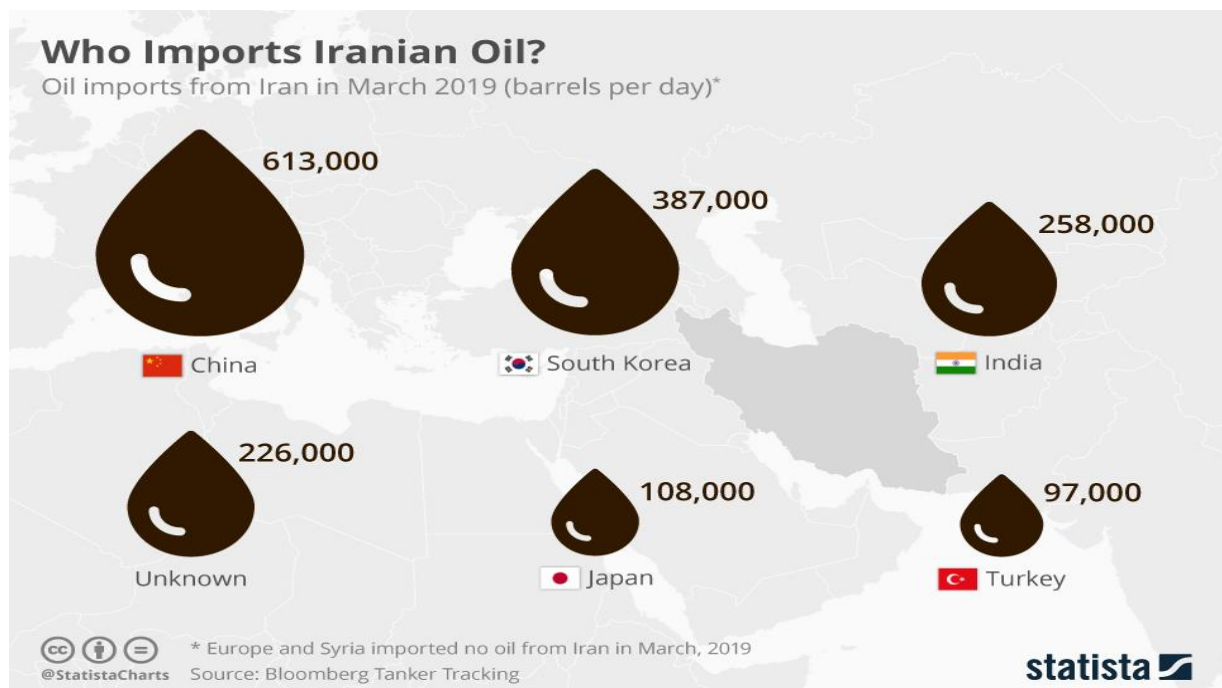
Η παρουσία του Ιράν στη Συρία προκαλεί τα εξής αποτελέσματα:

α. Εξαργυρώνει οικονομικά την βοήθεια που προσέφερε στον Πρόεδρο Άσαντ, η οποία ήταν εξαιρετικά κοστοβόρα.

β. Δημιουργεί τις προϋποθέσεις για εδραίωση της παρουσίας του στην Ανατολική Μεσόγειο και την ανάπτυξη περαιτέρω εμπορικών σχέσεων.

γ. Αποκτά πρόσβαση σε χώρο, που του επιτρέπει να προκαλεί εκνευρισμό στο Ισραήλ και να αποτελεί γι' αυτό μια διαρκή απειλή δεδομένης και της στρατιωτικής του ισχύος.

Γενικά, το Ιράν επιδιώκει μέσω των εξαγωγών του πετρελαίου να αποκτήσει πρόσβαση σε χώρες για να αυξήσει τη γεωπολιτική του επιρροή αλλά και ανταλλάγματα υπό μορφή τεχνογνωσίας, εμπορικών σχέσεων, κατασκευή υποδομών κ.λπ, τα οποία θα βοηθήσουν να μετριάσει τις συνέπειες των κυρώσεων λόγω του πυρηνικού προγράμματος.

Εικόνα 24 (Ποιοι εισάγουν Ιρανικό Πετρέλαιο. Πηγή Statista)

Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η σχέση μεταξύ Ιράν και Κίνας. Η Κίνα διατηρούσε σχέσεις με το Ιράν λόγω των εισαγωγών πετρελαίου, καθόσον αποτελεί όπως φάνηκε και από την προηγούμενη εικόνα τον μεγαλύτερο εισαγωγέα πετρελαίου από το Ιράν. Αυτό εξασφάλιζε, αρχικά, όχι ανοικτά, μια διακριτική υποστήριξη στο Ιράν, στο συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ σε θέματα, που αφορούσαν την επιβολή κυρώσεων λόγω του πυρηνικού προγράμματος. Η σχέση αυτή ενδυναμώθηκε και έφτασε στο σημείο της ιστορικής υπογραφής της 25ετούς συμφωνίας Στρατηγικής Συνεργασίας, την 27 Μαρτίου 2021, η οποία περιλάμβανε τη διενέργεια επενδύσεων ύψους 400 εκ \$ από την Κίνα στο Ιράν που επικεντρώνονταν στους τομείς των υποδομών, συγκοινωνιών, της τεχνολογίας, του εμπορίου κ.λπ. Στον τομέα του εμπορίου ειδικά εκτιμάται ότι η αξία της συμφωνίας αυτής κοστολογείται σε τρισεκατομμύρια \$. Από την πλευρά του το Ιράν θα τροφοδοτεί την Κίνα με μια σταθερή ροή πετρελαίου, φυσικού αερίου και παραγώγων πετρελαίου για τα επόμενα 25 χρόνια. Επιπλέον η συμφωνία προέβλεπε την ανάπτυξη στο Ιράν στοιχείων ασφαλείας της Κίνας για την προστασία των Κινεζικών επενδύσεων καθώς και τη μεταφορά των υδρογονανθράκων από το Ιράν στην Κίνα μέσω του Περσικού Κόλπου. Αυτή η συμφωνία, οδηγούσε την Κίνα στο να πατήσει πόδι στο χώρο της Μέσης Ανατολής, ένα χώρο που παραδοσιακά δραστηριοποιούνταν ως επί το πλείστο οι Η.Π.Α.

Συμπερασματικά, το Ιράν προσπαθεί να βγεί από το χώρο της απομόνωσης και να εξισορροπήσει τις συνέπειες των διεθνών κυρώσεων που του έχουν επιβληθεί, ψάχνοντας νέες συμμαχίες και εκμεταλλεύόμενο το μεγάλο του ατού, την παραγωγή πετρελαίου. Επιπρόσθετα, προσπαθεί να εδραιωθεί στο χώρο της Ανατολικής Μεσογείου μέσω των χωρών που διατηρεί φιλικές σχέσεις ώστε να αυξήσει το γεωπολιτικό του αποτύπωμα στην περιοχή.

3.7 Ανακεφαλαίωση

Στο κεφάλαιο αυτό είδαμε την επίδραση των Διεθνών δρώντων στο χώρο της Ανατολικής Μεσογείου.

Τα συμφέροντα των δυνάμεων διασταυρώνονται στην περιοχή αυτή, κυρίως λόγω της εμπορικής, γεωπολιτικής και ενεργειακής της αξίας. Ο κάθε ένας από τους δρώντες προσπαθεί να αυξήσει τη γεωπολιτική του επιρροή με σκοπό να αποκομίσει κυρίως ενεργειακά οφέλη, αλλά και πρόσβαση σε περιοχές υψηλού γεωπολιτικού ενδιαφέροντος. Επιπρόσθετα προσπαθεί να αποκτήσει ευνοϊκότερη θέση στο χώρο προκειμένου να ελέγχει και τους υπόλοιπους δρώντες που δραστηριοποιούνται στην περιοχή.

Διαπιστώθηκε ότι, πέραν των παραδοσιακών δυνάμεων που ιστορικά διαδραμάτιζαν σημαντικό ρόλο και επηρέαζαν τη γεωπολιτική κατάσταση στη περιοχή, άρχισαν να ξεπροβάλλουν νέες δυνάμεις (Κίνα, Ιράν) στη γεωπολιτική σκακιέρα, οι οποίες ενισχύονταν σταδιακά με τη σύναψη σχέσεων με τους τοπικούς δρώντες της περιοχής και διεκδικώντας μερίδιο τόσο στον ενεργειακό χάρτη όσο κυρίως και στο γεωπολιτικό γίγνεσθαι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΟΣ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΜΟΣ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΟΧΗ ΤΗΣ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΜΕΣΟΓΕΙΟΥ

4.1 Εισαγωγή

Η Ανατολική Μεσόγειος λόγω των εξαιρετικά μεγάλων ποσοτήτων φυσικών πόρων (πετρέλαιο, φυσικό αέριο), οι οποίοι είναι απαραίτητοι για την ενεργειακή ασφάλεια των διαφόρων κρατών, έχει καταστεί πεδίο ανταγωνισμού για όλους τους περιφερειακούς και διεθνείς δρώντες στην περιοχή.

Αρχικά θα γίνει μια ανάλυση της ενεργειακής κρίσης στην Ανατολική Μεσόγειο και της Ευρώπης γενικότερα, προκειμένου να γίνει κατανοητή η γενεσιουργός αιτία του ανταγωνισμού μεταξύ των διαφόρων δρώντων.

Ακολούθως, θα γίνει μια σχετικά σύντομη αναφορά στα ενεργειακά αποθέματα στην περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου, ποια η σημασία τους για τις χώρες που ανήκουν και πως επηρεάζουν τις σχέσεις των διαφόρων κρατών της περιοχής. Στο πλαίσιο αυτό θα αναλυθεί και ο ανταγωνισμός που δημιουργείται εξαιτίας αυτών των ενεργειακών αποθεμάτων.

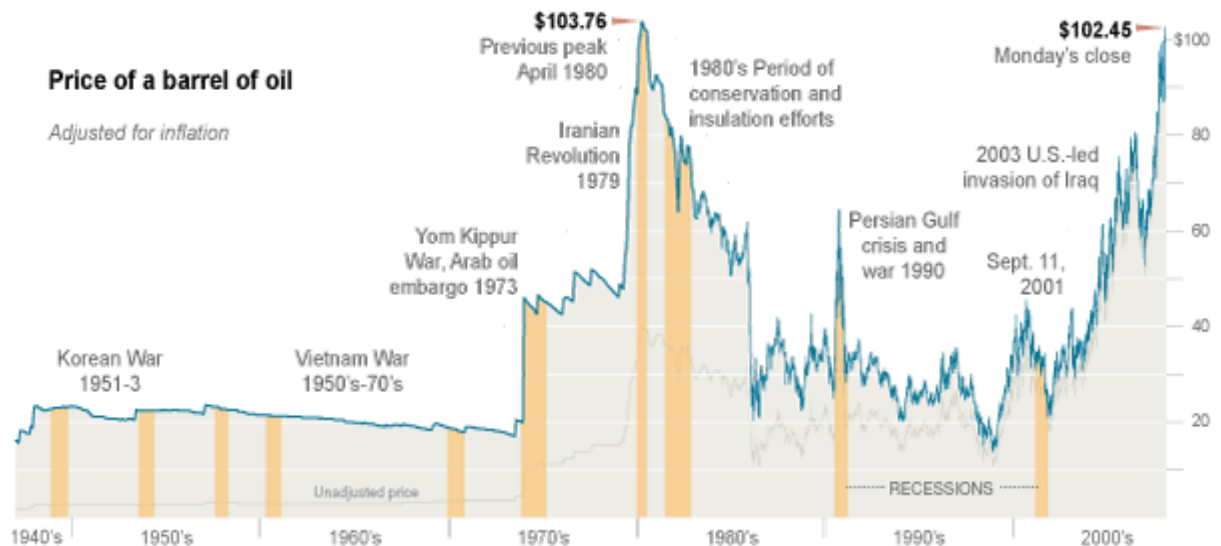
Επειδή αποτέλεσε ένα πολύ καινοτόμο πρόγραμμα, με μεγάλη σημασία και προοπτική για την ενεργειακή ανεξάρτηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης από την Ρωσία, θα γίνει μια ειδική αναφορά στον αγωγό East Med και στη σημασία του.

Τέλος θα αναφερθεί η ενεργειακή συνεργασία μεταξύ Αιγύπτου και Ελλάδας, οι προοπτικές που ανοίγει σε όλους τους τομείς, η σημασία της για τα δύο κράτη και πως μπορούν να ωφεληθούν από αυτή.

4.2 Ενεργειακή Κρίση στην Ευρύτερη περιοχή της Ευρώπης – Ανατολικής Μεσογείου

Όπως προαναφέρθηκε, η Ευρώπη έχει σοβαρό πρόβλημα σε ενεργειακούς πόρους και ιδιαίτερα στους υδρογονάνθρακες (πετρέλαιο, φυσικό αέριο). Το πρόβλημα της Ευρώπης εστιάζεται στο γεγονός ότι είναι υπερβολικά εξαρτημένα από τις εισαγωγές υδρογονανθράκων τόσο από τη Ρωσία όσο και από τις χώρες της Μέσης Ανατολής.

Τα τελευταία χρόνια, όλες οι χώρες της Ευρωπαϊκής ηπείρου αλλά και της Ανατολικής Μεσογείου έχουν εισέλθει σε μια νέα περίοδο ενεργειακής κρίσης. Βέβαια, αυτή δεν ήταν η πρώτη φορά που συνέβαινε αυτό το φαινόμενο. Η τελευταία ενεργειακή κρίση, η οποία είχε απασχολήσει την Ευρώπη και την Ανατολική Μεσόγειο ήταν η αμερικανική στρατιωτική επιχείρηση στο Ιράκ το 2003. Την περίοδο εκείνη η τιμή του πετρελαίου άγγιξε τα 103\$ το βαρέλι. Ιστορικά η μεγαλύτερη τιμή του πετρελαίου σημειώθηκε το 1980 λίγο μετά την Ιρανική Επανάσταση, με την τιμή του πετρελαίου να αγγίζει τα 104\$ το βαρέλι. Η πρώτη ενεργειακή κρίση με την οποία ήρθε σε επαφή ο δυτικός κόσμος μετά τον Β΄ ΠΠ ήταν η πετρελαϊκή κρίση του 1973, όταν οι πετρελαιοπαραγωγές χώρες του ΟΡΕC επέβαλαν εμπάργκο πετρελαίου ως αντίποινα για τον Αραβοϊσραηλινό πόλεμο του «Γιομ Κιουρ». Αυτό οδήγησε σε ραγδαία αύξηση της τιμής του πετρελαίου για τα δεδομένα της εποχής.

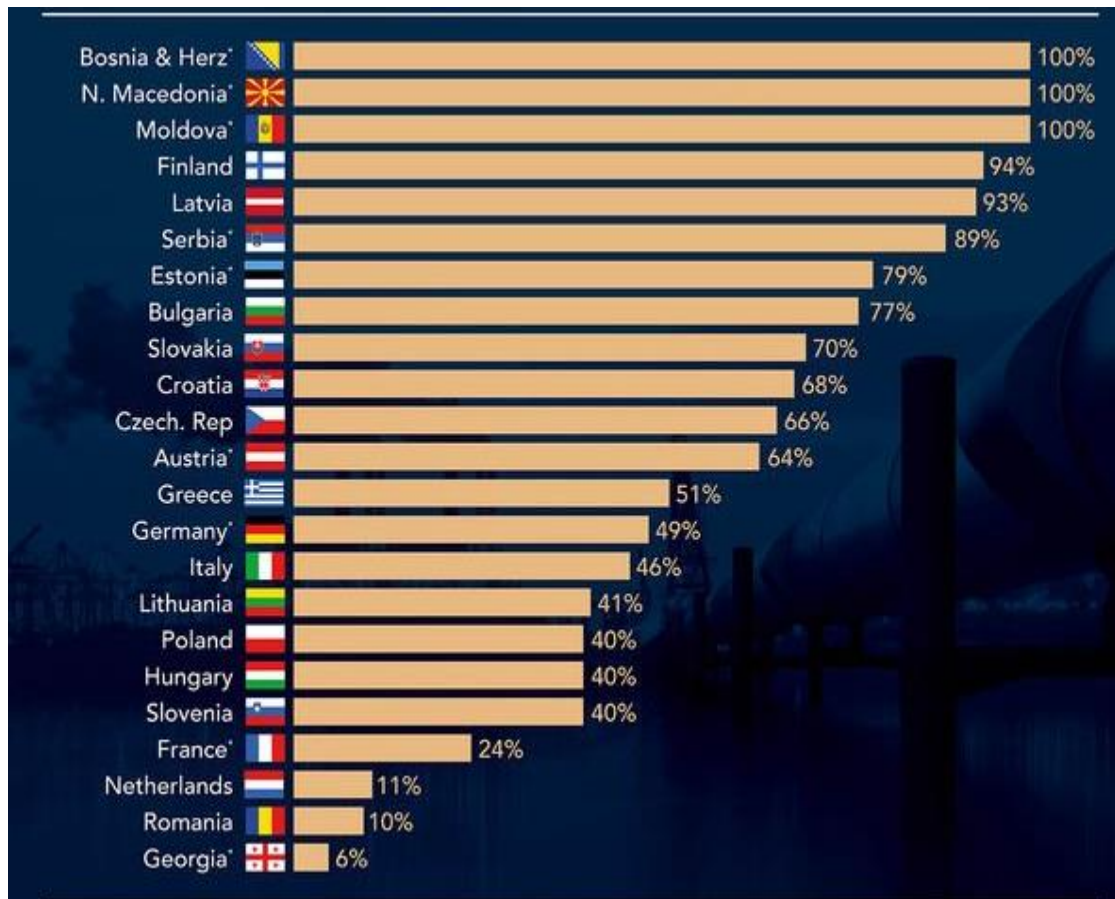

Εικόνα 25 (Τιμή Πετρελαίου ανά Βαρέλι 1940 – 2005. Πηγή: New York Times)

Μετά την άνοδο της τιμής του πετρελαίου, η τιμή σταθεροποιήθηκε, μέχρι και το 2008, όπου λόγω της οικονομικής ύφεσης, για μία διετία περίπου, η τιμή του πετρελαίου ανέβηκε αισθητά. Σήμερα, τόσο η τιμή του πετρελαίου αλλά και η τιμή του φυσικού αερίου, καθόσον την τελευταία 10ετία παρατηρείται στροφή στη χρήση του φυσικού αερίου λόγω της τιμής αλλά και λόγω της μειωμένης εκπομπής ρύπων, αφού πέρασε από περιόδους σταθερότητας, άρχισε να παρουσιάζει ξανά σημαντικές διακυμάνσεις. Σημαντικότερες στιγμές είναι η κατακρήμνιση των τιμών λόγω της πανδημίας COVID – 19 το 2020 αλλά και η απότομη αύξηση τους με την αναταραχή στη περιοχή της Ουκρανίας και τη Ρωσική εισβολή.

Τον παρόντα ουσιώδη χρόνο, τόσο η Ευρώπη όσο και η Ανατολική Μεσόγειος και κυρίως χώρες όπως η Ελλάδα, η Κύπρος, το Ισραήλ και η Τουρκία, διανύουν μια ακόμη ενεργειακή κρίση, καθόσον οι τιμές στην ενέργεια έχουν αυξηθεί με αποτέλεσμα να συμπαράσφρουν και τις τιμές διαφόρων κατηγοριών αγαθών. Η αύξηση αυτή των τιμών οφείλεται σε διάφορους αλληλοσυνδεόμενους παράγοντες, οι κυριότεροι εκ των οποίων είναι:

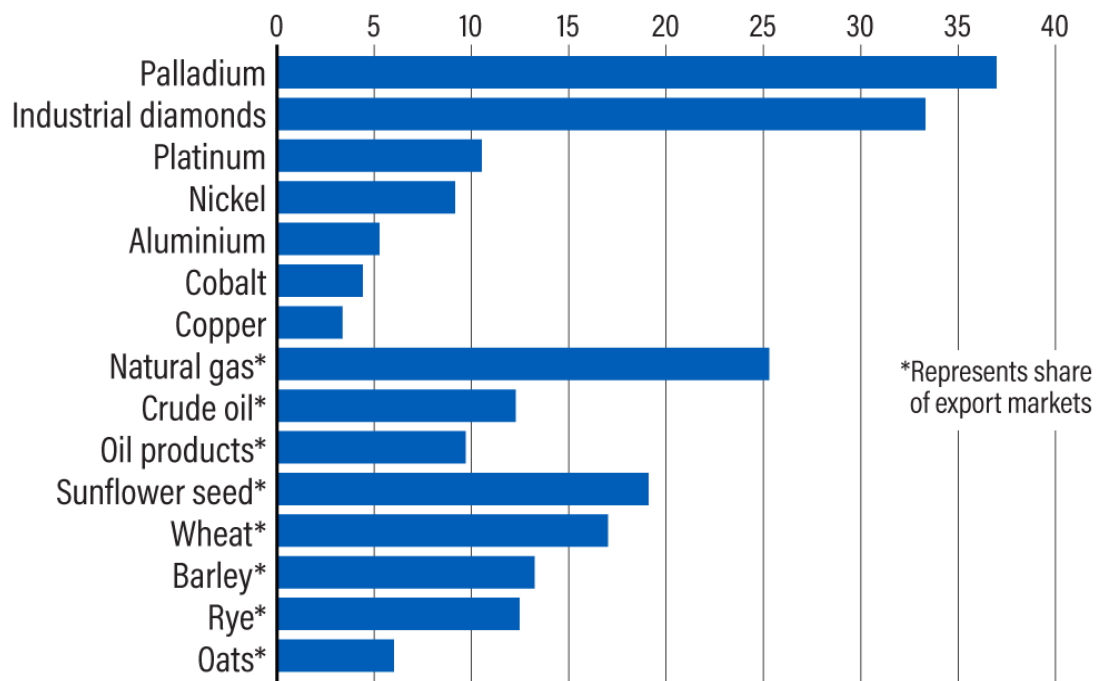
α. Η υπερβολική ενεργειακή εξάρτηση της Ευρώπης. Η Ευρώπη δεν διαθέτει μεγάλη παραγωγή φυσικού αερίου. Οι εισαγωγές φυσικού αερίου από τη Ρωσία, αποτελούν, όπως αναφέρθηκε σε προηγούμενο κεφάλαιο, το 50% περίπου των εισαγωγών για την κάλυψη των ενεργειακών αναγκών της Ευρώπης. Όπως γίνεται αντιληπτό, το ποσοστό αυτό είναι αρκετά μεγάλο και μπορεί να αποτελέσει εν δυνάμει το «Δούρειο Ίππο» για πολιτικές πιέσεις, καθόσον οποιαδήποτε διαταραχή στην ομαλή ροή φυσικού αερίου προς την Ευρώπη, προκαλεί σημαντικές αναταράξεις στις τιμές τόσο του αερίου όσο και άλλων βασικών αγαθών (καύσιμα, είδη διατροφής κ.λπ).

Εικόνα 26 (Ποσοστό Εισαγωγών Φυσικού Αερίου από Ρωσία 2019. Πηγή: Statista)

β. Το ασταθές γεωπολιτικό περιβάλλον. Η περιοχή τόσο της Ανατολικής Μεσογείου όσο και γενικότερα της Ευρασίας αποτελεί ένα ταραγμένο γεωπολιτικά

περιβάλλον με πολλές συγκρούσεις, άμεσες ή και υποβόσκουσες, μεταξύ των διαφόρων δρώντων, γεγονός το οποίο προκαλεί σημαντικές διακυμάνσεις στις τιμές των υδρογονανθράκων κατά διαστήματα. Χαρακτηριστικό παράδειγμα των επιπτώσεων του ασταθούς γεωπολιτικού περιβάλλοντος είναι η Ρωσική εισβολή στην Ουκρανία, η οποία ανέδειξε με το πιο εμφαντικό τρόπο τόσο την ενεργειακή εξάρτηση της Ευρώπης από τη Ρωσία, όσο και την άμεση εξάρτηση όλων των αγαθών (χρυσός, μεταλλεύματα, αγροτικά προϊόντα κ.λπ) από τη γεωπολιτική κατάσταση, καθόσον παρατηρήθηκε ραγδαία αύξηση στην τιμή όλων των αγαθών.

Εικόνα 27 [Ποσοστό Ρωσικών Εξαγωγών στις Παγκόσμιες Αγορές (Φεβ 22). Πηγή: thenationalnews]

γ. Η κλιματική αλλαγή. Τα τελευταία χρόνια, λόγω κυρίως της αυξημένης ρύπανσης του περιβάλλοντος, παρουσιάζεται μια σημαντική αλλαγή στις κλιματικές συνθήκες παγκοσμίως, με ακραία καιρικά φαινόμενα, όπως ακραία ζέστη και ισχυρά ψυχρούς χειμώνες. Το γεγονός αυτό έχει σαν αποτέλεσμα την αυξημένη κατανάλωση ενέργειας τόσο για ψύξη το καλοκαίρι, όσο και για θέρμανση το χειμώνα. Αποτέλεσμα, οι τεράστιες ανάγκες (ζήτηση) σε υδρογονάνθρακες (φυσικό αέριο και πετρέλαιο) για την παραγωγή ενέργειας.

δ. Η νέα περιβαλλοντολογική πολιτική των κρατών. Σύμφωνα με το Green Deal που έχει ψηφίσει η Ευρωπαϊκή Ένωση, ο στόχος είναι για 0% ρύπους CO₂ μέχρι το 2050. Στο πλαίσιο αυτό έχουν γίνει προσπάθειες για αντικατάσταση του άνθρακα και του πετρελαίου από το φυσικό αέριο αλλά και την ένταξη στο ενεργειακό μείγμα των ΑΠΕ. Η εναλλαγή αυτή από πετρέλαιο και άνθρακα σε φυσικό αέριο δημιουργεί

αύξηση στις απαιτήσεις σε φυσικό αέριο γεγονός το οποίο σε συνάρτηση με τη δεδομένη παραγωγή οδηγεί στην αύξηση των τιμών και συνεπακόλουθα σε ενεργειακή κρίση.

4.3 Ενεργειακά Αποθέματα στην Ανατολική Μεσόγειο

Όπως προαναφέρθηκε, παραδοσιακοί πάροχοι πετρελαίου και φυσικού αερίου για τις χώρες τόσο της Ευρώπης όσο και της Ανατολικής Μεσογείου αποτελούν οι χώρες της Μέσης Ανατολής, η Ρωσία και οι χώρες της Κασπίας (Αζερμπαϊτζάν). Τα τελευταία χρόνια ανακαλύφθηκαν τεράστια αποθέματα πετρελαίου και φυσικού αερίου στην περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου, γεγονός που αναμένεται να αλλάξει στο εγγύς μέλλον τον ενεργειακό χάρτη της ευρύτερης περιοχής. Χαρακτηριστικά, σύμφωνα με την αναφορά της Αμερικανικής Υπηρεσίας Γεωλογικών Ερευνών υφίστανται 1,7 δις βαρέλια πετρέλαιο και 3,7 τρις βαρέλια φυσικού αερίου.

Gas-field	Probable reserves (bcm)	Discovery date
Tamar - Israel	280	2009
Leviathan - Israel	620	2010
Aphrodite - Cyprus	128	2011
Zohr - Egypt	845	2015

Πίνακας 1 (Πιθανές Ποσότητες Κυριότερων Κοιτασμάτων Φυσικού Αερίου Ανατ. Μεσογείου)

Επιπρόσθετα διεξάγονται συνεχώς νέες έρευνες για την ανακάλυψη νέων κοιτασμάτων με αρκετά θετικά αποτελέσματα, κυρίως στη περιοχή της Αιγύπτου (περιοχή Νείλου), και της θαλάσσιας περιοχής μεταξύ Κύπρου – Συρίας και Ισραήλ.

Επί του παρόντος, ο μοναδικός εξαγωγέας φυσικού αερίου στην περιοχή είναι η Αίγυπτος και αναμένεται να παραμείνει μέχρι και το 2030 περίπου. Από εκείνο το σημείο και μετά, εκτιμάται ότι στον τομέα των εξαγωγών του φυσικού αερίου θα συνεισφέρει και η Κύπρος καθώς θα εκμεταλλευτεί τις ποσότητες του κοιτάσματος «Αφροδίτη». Το Ισραήλ από την πλευρά του, θα καλύψει αρχικά τις ανάγκες του με τα μικρότερα κοιτάσματα και ακολούθως θα χρησιμοποιήσει το Leviathan για εξαγωγές. Στην Ελλάδα, υπάρχουν σημαντικές ενδείξεις για μεγάλα κοιτάσματα φυσικού αερίου επιπέδου Zohr, τα οποία αναμένεται να επιβεβαιωθούν από νεότερες σεισμικές έρευνες. Εντούτοις, η όλη προσπάθεια συναντά εμπόδια, κυρίως λόγω περιβαλλοντολογικών επιφυλάξεων από οργανώσεις. Παρόλα αυτά, το γεγονός αυτό, δεν αναμένεται να επηρεάσει σοβαρά την εξέλιξη των ερευνών.

Η ανακάλυψη των κοιτασμάτων αυτών καθώς και η προοπτική ανακάλυψης και νέων στην περιοχή δημιουργεί πεδία συνεργασίας αλλά και εντάσεων στην περιοχή, τόσο μεταξύ των τοπικών δρώντων όσο και μεταξύ των διεθνών δρώντων που δραστηριοποιούνται σε αυτή. Χαρακτηριστικά παραδείγματα συνεργασίας αποτελούν οι συμφωνίες μεταξύ Ισραήλ – Κύπρου – Ελλάδας, Αιγύπτου – Κύπρου, Αιγύπτου – Ελλάδας, ενώ στον αντίποδα αντίστοιχα παραδείγματα αντιπαραθέσεων παρατηρούνται μεταξύ Τουρκίας – Κύπρου – Ελλάδας, Τουρκίας – Ελλάδας, Ισραήλ – Λιβάνου.

Γενικά, γίνεται αντιληπτό ότι η κατάσταση στο παγκόσμιο ενεργειακό γίγνεσθαι, με την ανακάλυψη των τεράστιων κοιτασμάτων σε Αίγυπτο, Κύπρο και Ισραήλ αλλά και των υπό διερεύνηση κοιτασμάτων της Ελλάδας, δημιουργεί νέα δεδομένα καθώς και νέες ενεργειακές και γεωπολιτικές ισορροπίες στην ευρύτερη περιοχή. Η γεωπολιτική αξία της Ανατολικής Μεσογείου αυξάνεται κατακόρυφα, δημιουργεί νέα δεδομένα για την ενεργειακή ασφάλεια των χωρών της περιοχής καθώς και μεγάλες προοπτικές για την καταπολέμηση της ενεργειακής εξάρτησης, μεσοπρόθεσμα, από το ρωσικό φυσικό αέριο.

Για την Ελλάδα, παρουσιάζεται μια μοναδική ευκαιρία αρχικά να αποτελέσει έναν εξαιρετικό διαμετακομιστικό κόμβο (hub) αερίου στην Ευρώπη είτε με αγωγούς είτε υπό μορφή υδροποιημένου αερίου με κατάλληλες εγκαταστάσεις και σε δεύτερο χρόνο με την αξιοποίηση των υπό διερεύνηση κοιτασμάτων να εξασφαλίσει την ενεργειακή της ασφάλεια αλλά και να δημιουργήσει τις προϋποθέσεις για εξαγωγές που θα βοηθήσουν την οικονομική της ανάπτυξη.

4.4 Ενεργειακός Ανταγωνισμός μεταξύ των Κρατών της Ανατολικής Μεσογείου.

Όπως προαναφέρθηκε στην προηγούμενη ενότητα, η ανακάλυψη των μεγάλων κοιτασμάτων στην περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου δημιούργησε τόσο προοπτικές για συνεργασίες όσο και ανταγωνισμούς προκειμένου να εξασφαλίσουν μεγαλύτερο μερίδιο στην ενεργειακή πίτα.

Οι κύριοι τοπικοί δρώντες στον ενεργειακό μαραθώνιο της Ανατολικής Μεσογείου είναι η Αίγυπτος, το Ισραήλ, η Κύπρος, η Ελλάδα και η Τουρκία. Πέραν των τοπικών δρώντων, στην περιοχή εμπλέκονται και διεθνείς δρώντες (Η.Π.Α, Ρωσία), οι οποίοι προσπαθούν να εξασφαλίσουν επιρροή αλλά και γεωπολιτικά οφέλη πάνω στους ενεργειακούς πόρους. Συγκεκριμένα, οι Η.Π.Α προσπαθούν μέσω των

ενεργειακών κολοσσών συμφερόντων τους να αποκτήσουν οικονομικά και γεωπολιτικά οφέλη. Από την άλλη μεριά η Ρωσία, προσπαθεί να διαφυλάξει την θέση της στην προμήθεια ενεργειακών πόρων στην Ευρώπη, η οποία με την ύπαρξη των κοιτασμάτων της Ανατολικής Μεσογείου φαίνεται να απειλείται.

Η Αίγυπτος και το Ισραήλ αποτελούν επί του παρόντος τους κύριους εξαγωγείς φυσικού αερίου στην περιοχή, προς την Ευρώπη. Το Ισραήλ μάλιστα εξάγει φυσικό αέριο και προς την Αίγυπτο μέσω αγωγού δια μέσου Ιορδανίας.

Το Ισραήλ έχει μια διαμάχη με το Λίβανο σχετικά με το οικοπεδο 9 της θάλασσας μεταξύ Λιβάνου και Ισραήλ, του οποίου την κυριότητα διεκδικεί το Ισραήλ. Σε αυτή την ενεργειακή αντιπαράθεση το ρόλο του διαιτητή έχουν αναλάβει οι Η.Π.Α. Παρόλα αυτά, μια ενδεχόμενη συνεργασία μεταξύ Ισραήλ – Λιβάνου και Κύπρου φαντάζει ως η καλύτερη δυνατή λύση για επίλυση της διαφοράς μεταξύ των 2 πρώτων. Πιθανή νομική προσφυγή για επίλυση του θέματος σε θεσμικά όργανα θα είναι εξαιρετικά χρονοβόρα και σε καμία περίπτωση δεν εξυπηρετεί ενεργειακά τα αντιμαχόμενα μέρη.

Εικόνα 28 [Θαλάσσια Περιοχή Αμφισβητούμενη από Ισραήλ - Λίβανο. Πηγή:arabamericannews.com]

Ανταγωνισμός επίσης έχει δημιουργηθεί μεταξύ Τουρκίας, Ελλάδας, Κύπρου και Αιγύπτου. Η Τουρκία έχει διαμηνύσει σε όλους τους εμπλεκόμενους, με κάθε δυνατό τρόπο, ότι οποιαδήποτε εκμετάλλευση υδρογονανθράκων στην περιοχή δεν νοείται χωρίς την συμμετοχή της. Το γεγονός αυτό δημιουργεί εντάσεις στην περιοχή,

καθόσον προσπαθεί να αποκτήσει πρόσβαση σε περιοχές στις οποίες δεν έχει δικαιώματα. Μια από τις περιοχές στις οποίες η Τουρκία προκαλεί είναι η περιοχή ΝΑ της Κύπρου, όπου διεκδικεί τμήματα από την ΑΟΖ εξ ονόματος των Τουρκοκυπρίων. Αναλυτικά η συμπεριφορά της Τουρκίας και κυρίως οι διαμορφούμενες σχέσεις της με την Ελλάδα θα αναπτυχθούν στο επόμενο κεφάλαιο.

Η συμπεριφορά αυτή της Τουρκίας έχει οδηγήσει στην δημιουργία 2 τριμερών συνεργασιών μεταξύ των υπόλοιπων τοπικών δρώντων. Συγκεκριμένα, οι τριμερείς συνεργασίες που δημιουργήθηκαν είναι:

- α. Ελλάδα – Κύπρος – Αίγυπτος
- β. Ελλάδα – Ισραήλ – Κύπρος.

Και οι δύο συνεργασίες, παρασκηνιακά, έχουν την υποστήριξη των Η.Π.Α, οι οποίες επιθυμούν την ενεργειακή ανάπτυξη στην περιοχή καθώς εμπλέκονται ενεργειακοί κολοσσοί αμερικανικών συμφερόντων και αφετέρου γιατί μπορούν να αποτελέσουν σημαντικά εργαλεία στην ενεργειακή απεξάρτηση της Ευρώπης από τη Ρωσία.

Γενικά λοιπόν, οι τεράστιες ποσότητες των υδρογονανθράκων στην περιοχή καθώς και η προοπτική ανακάλυψης και νέων δημιουργούν εστίες εντάσεων και αντιπαραθέσεων και φαίνεται πως αποτελούν έναν ακόμα αποσταθεροποιητικό παράγοντα στην περιοχή. Το γεγονός αυτό κρατά συγκρατημένους τους επενδυτές, καθόσον οι επενδύσεις στο χώρο της ενέργειας απαιτούν γεωπολιτική σταθερότητα διότι απαιτείται μεγάλο χρονικό διάστημα για να αποδώσουν. Το περιβάλλον της Ανατολικής Μεσογείου είναι γενικά γεωπολιτικά ασταθές, όμως τα τελευταία χρόνια και υπό το πρίσμα των τεράστιων οικονομικών και ενεργειακών πλεονεκτημάτων, δημιουργούνται διακρατικές συνεργασίες, οι οποίες προάγουν την ενεργειακή και γεωπολιτική σταθερότητα στην περιοχή.

4.5 Ο αγωγός East Med (Ελλάδα – Κύπρος – Ισραήλ): Σημασία – Προοπτικές – Οφέλη.

Το 2018 υπογράφηκε μεταξύ Ελλάδας, Ισραήλ και Κύπρου ένα Μνημόνιο Κατανόησης (MoU) για την κατασκευή ενός υποθαλάσσιου αγωγού μεταφοράς φυσικού αερίου με σκοπό τη μεταφορά του φυσικού αερίου από Ισραήλ και Κύπρο μέσω Ελλάδας και Ιταλίας στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Επρόκειτο για ένα μεγαλόπνοο σχέδιο, το οποίο είχε ως απώτερο σκοπό να βοηθήσει σημαντικά στην προσπάθεια απεξάρτησης της Ευρωπαϊκής Ένωσης από τη Ρωσία.

Ο East Med είναι ένας υποθαλάσσιος αγωγός μεταφοράς φυσικού αερίου, ο οποίος θα κατασκευάζονταν προκειμένου να συνδέσει τα κοιτάσματα στη θάλασσα της Λεβαντίνης (Λεβιάθαν) με αυτά της Κύπρου (Αφροδίτη) και θα κατέληγε στην Ιταλία και από εκεί με δίκτυο αγωγών προς την υπόλοιπη Ευρώπη. Το συγκεκριμένο έργο προγραμματίζεται να έχει συνολικό μήκος περίπου 1900 χλμ (1350 χλμ υποθαλάσσιο και 550 χλμ χερσαίο περίπου) και να βρίσκεται μέχρι μέγιστο βάθος περίπου 3 χλμ. Η δυναμικότητα του αγωγού εκτιμάται ότι θα φτάνει τα 10 δις m³ με δυνατότητα μελλοντικής αύξησης της δυναμικότητας. Το αρχικό κόστος της κατασκευής του αγωγού έχει προϋπολογιστεί στα 5,2 δις \$.

Εικόνα 29 [Αγωγός East Med. Πηγή: Ta nea.gr]

Ο συγκεκριμένος αγωγός είναι ένα project, το οποίο μπορεί να χαρακτηριστεί ως σχέδιο με πολλές προκλήσεις. Αρχικά πρόκειται ένα έργο το οποίο κατά 70% είναι υποθαλάσσιο, με ότι συνεπάγεται αυτό στις δυσκολίες που μπορούν να προκύψουν κατά την κατασκευή του. Το κόστος του είναι αρκετά μεγάλο και εμφανίζονται αρκετές αμφιβολίες για το κατά πόσο είναι βιώσιμος.

Ο αγωγός East Med είναι ένα project εξαιρετικά μεγάλης στρατηγικής, γεωπολιτικής, οικονομικής και ενεργειακής σημασίας, τόσο για τις συμμετέχουσες χώρες στο project όσο και για την Ευρωπαϊκή Ένωση γενικότερα. Αυτό οφείλεται στους εξής παράγοντες:

α. Αυξάνει την ενεργειακή ασφάλεια των συμμετεχουσών χωρών και κυρίως αυτών των οποίων τα κοιτάσματα εκμεταλλεύεται, καθόσον απαραίτητη

προϋπόθεση για την εξαγωγή φυσικού αερίου σε τρίτους είναι η κάλυψη των εσωτερικών αναγκών σε φυσικό αέριο.

β. Αυξάνει την γεωπολιτική σημασία των χωρών από τις οποίες διέρχεται καθώς και τις καθιστά σημαντικούς ενεργειακούς ή διαμετακομιστικούς κόμβους καθώς σημαντικές ποσότητες φυσικού αερίου θα διέρχονται και θα αποθηκεύονται μέσω αυτών, προκειμένου να προωθηθούν σε τρίτες χώρες.

γ. Μπορεί να αποτελέσει το μέσο για την απεξάρτηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης από τις εισαγωγές του Ρωσικού φυσικού αερίου. Το γεγονός αυτό αναμένεται να επιδράσει καταλυτικά στην πίεση που μπορεί να ασκήσει πολιτικά η Ρωσία στην Ευρωπαϊκή Ένωση, καθώς και αυτή θα μειωθεί σε μεγάλο βαθμό αφού ο κύριος μοχλός πίεσής της (φυσικό αέριο) θα έχει υποβαθμιστεί.

δ. Μπορεί να αποτελέσει μια πολύ καλή εναλλακτική λύση, έναντι του South Gas Corridor, για μεταφορά φυσικού αερίου στην Ευρώπη, παρακάμπτοντας αγωγούς προερχόμενους από την Ρωσία και διερχόμενους από την Τουρκία, ιδιαιτέρως τη συγκεκριμένη χρονική περίοδο όπου οι σχέσεις με την Ρωσία είναι τεταμένες αλλά και η Τουρκία κρίνεται ασταθής και ευμετάβλητη στη συμπεριφορά της. Και σε αυτή τη περίπτωση, ο ΑΝΣΚ είναι η ενεργειακή απεξάρτηση από τη Ρωσία.

Ο αγωγός East Med όταν ξεκίνησε η μελέτη για την κατασκευή του, παρουσιάζονταν ως ένα project με μεγάλη προοπτική για την μεταφορά αερίου από τα κοιτάσματα του Ισραήλ και της Κύπρου προς την Ευρώπη μέσω Ελλάδας. Ο συγκεκριμένος αγωγός είχε και την υποστήριξη των Η.Π.Α, γεγονός το οποίο εκφράστηκε και με την παρουσία του Αμερικανού πρέσβη στο Ισραήλ, στην υπογραφή της διακρατικής συμφωνίας μεταξύ των συμμετεχουσών χωρών. Καθώς προχωρούσε η μελέτη για το έργο, εμφανίζονταν μια σειρά από προκλήσεις, οι σημαντικότερες από τις οποίες ήταν:

α. Η οικονομική βιωσιμότητα το έργο. Λόγω του μεγάλου υποθαλάσσιου τμήματος του αγωγού απαιτείται εξαιρετικά μεγάλο κόστος για κατασκευή και συντήρηση, το οποίο δεν ήταν σίγουρο αν θα μπορέσει να καλυφθεί από τα έσοδα των εξαγωγών καθώς η τιμή πώλησης θα ανέβαινε σημαντικά κάνοντας τον αγωγό μη ανταγωνιστικό σε σχέση με τους αντίστοιχους Ρωσικούς ή αυτούς που προέρχονται από τις χώρες της Κασπίας και της Μέσης Ανατολής.

β. Το κατασκευαστικό κομμάτι. Η κατασκευή του αγωγού παρουσίαζε αρκετές δυσκολίες όπως και η συντήρηση αυτού καθώς και το θέμα της επισκευής τυχόν τμημάτων του αγωγού, εξαιτίας του μεγάλου βάθους στο οποίο θα

εγκαθιστόνταν ο αγωγός. Ο συγκεκριμένος προβληματισμός ενισχύονταν ιδιαίτερα για το κομμάτι του αγωγού το οποίο θα διέσχιζε τον ελλαδικό χώρο εξαιτίας της σεισμικότητας του εδάφους, το οποίο θα μπορούσε να προκαλέσει ζημιές στο κομμάτι του αγωγού.

γ. Το γεγονός, αν οι ποσότητες φυσικού αερίου που θα εξάγονταν προς την Ευρώπη, θα κάλυπταν τις ενεργειακές ανάγκες αυτής σε ικανοποιητικό βαθμό ώστε τελικά να επιτευχθεί η σταδιακή απεξάρτηση της από το Ρωσικό αέριο.

Ο αγωγός East Med αποτελεί ένα πραγματικό στοίχημα και για τις 3 συμμετέχουσες χώρες. Η συνεργασία τους δεν περιορίζεται μόνο στο ενεργειακό πεδίο. Οι 3 χώρες έχουν αναπτύξει τα τελευταία χρόνια μια πολύ στενή συνεργασία στο στρατιωτικό τομέα, στην οποία συμμετέχει και η Αίγυπτος καθόσον ο αγωγός αποτελεί σημείο τριβής με την Τουρκία. Η Τουρκία αντιτίθεται στην κατασκευή του East Med χωρίς τη δική της συμμετοχή. Το γεγονός αυτό, δημιουργεί εντάσεις και τριβές μεταξύ των εμπλεκόμενων χωρών, καθόσον η Τουρκία εγείρει πεισματικά παράλογες απαιτήσεις στο ενεργειακό παιχνίδι, κάτι το οποίο δεν είναι δυνατόν να γίνει αποδεκτό από τις υπόλοιπες χώρες της περιοχής.

Επιπρόσθετα, στις ήδη υπάρχουσες δυσκολίες του έργου έρχεται να προστεθεί και η αποστασιοποίηση των Η.Π.Α από το έργο. Ο κύριος λόγος που αποτέλεσε και τη βάση της επιχειρηματολογίας για το «πάγωμα» αυτό, ήταν η οικονομική βιωσιμότητα του έργου καθόσον η κατασκευή του αγωγού, ο οποίος θα διακινούσε ορυκτά καύσιμα έρχονταν σε αντίθεση με τη στρατηγική της πράσινης ενέργειας, δηλαδή της παραγωγής ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές. Στην πραγματικότητα ο λόγος ήταν ότι, με αυτή την κίνηση, οι Η.Π.Α αφενός ήθελαν να μετριάσουν την ένταση στην περιοχή και αφετέρου ότι διαπιστώθηκε ότι πλέον οι αγωγοί δημιουργούν σχέσεις εξάρτησης και δεν εξυπηρετούν τα συμφέροντά τους στο βαθμό που εξυπηρετεί η διακίνηση LNG μέσω πλοίων και τερματικών σταθμών. Ας μην ξεχνάμε ότι οι Η.Π.Α αποτελούν τον μεγαλύτερο εξαγωγέα LNG παγκοσμίως και οι αγωγοί είναι εκτός της φιλοσοφίας τους.

Τέλος, η πρόσφατη κρίση στην Ουκρανία, κατέδειξε με τον πιο emphaticό τρόπο, την ενεργειακή εξάρτηση της Ευρώπης από το Ρωσικό αέριο. Το πάγωμα του αγωγού Nord Stream 2, αλλά και η αδυναμία κάλυψης των αυξημένων ενεργειακών αναγκών των ευρωπαϊκών κρατών μόνο από LNG ή μέσω Νορβηγίας δημιούργησε τις προϋποθέσεις για την αντιστροφή του κλίματος για τον αγωγό East Med, καθόσον η

Ευρώπη θα χρειαστεί φυσικό αέριο από νέους αγωγούς που δεν θα εξαρτώνται ή θα υπόκεινται σε περιορισμούς από τη Ρωσία.

4.6 Ενεργειακή Συνεργασία Ελλάδας – Αιγύπτου: Ανακήρυξη ΑΟΖ – Σημασία – Προοπτικές – Οφέλη.

Η Ελλάδα με την Αίγυπτο παραδοσιακά είχαν πολύ καλές σχέσεις. Αυτές βελτιώθηκαν σε πολύ σημαντικό βαθμό από το 2014 και μετά, με την εκλογή του προέδρου El Sisi στην εξουσία. Χαρακτηριστικά αναφέρεται ότι, η Ελλάδα στο πλαίσιο αυτής της φιλίας θα επιδίωκε να προωθήσει την ανάπτυξη των σχέσεων μεταξύ Ευρωπαϊκής και Αιγύπτου.

Το πρακτικό κομμάτι αυτής της «φιλίας», αντανακλάται και στις πολύ καλές οικονομικές σχέσεις μεταξύ των δύο χωρών. Η Ελλάδα, αποτελεί έναν από τους καλύτερους επενδυτές στην Αίγυπτο. Βρίσκεται στην 5^η θέση μεταξύ των χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης που επενδύουν στην αιγυπτιακή οικονομία. Επιπλέον, η Αίγυπτος θεωρείται ένας από τους πιο σημαντικούς εμπορικούς εταίρους της Ελλάδας στην Μ. Ανατολή και τη Β. Αφρική.

Το 2015 ήρθε η ανακάλυψη του τεράστιου κοιτάσματος Zohr, το οποίο θα κάλυπτε τόσο τις ανάγκες της Αιγύπτου σε φυσικό αέριο, όσο και τις εξαγωγές σε τρίτες χώρες. Λόγω του μεγέθους του κοιτάσματος, η Αίγυπτος μπορεί να αποτελέσει ένα μελλοντικό ενεργειακό κόμβο. Σε αυτό μπορεί να συντελέσουν ενισχυτικά και οι παρακάτω παράγοντες:

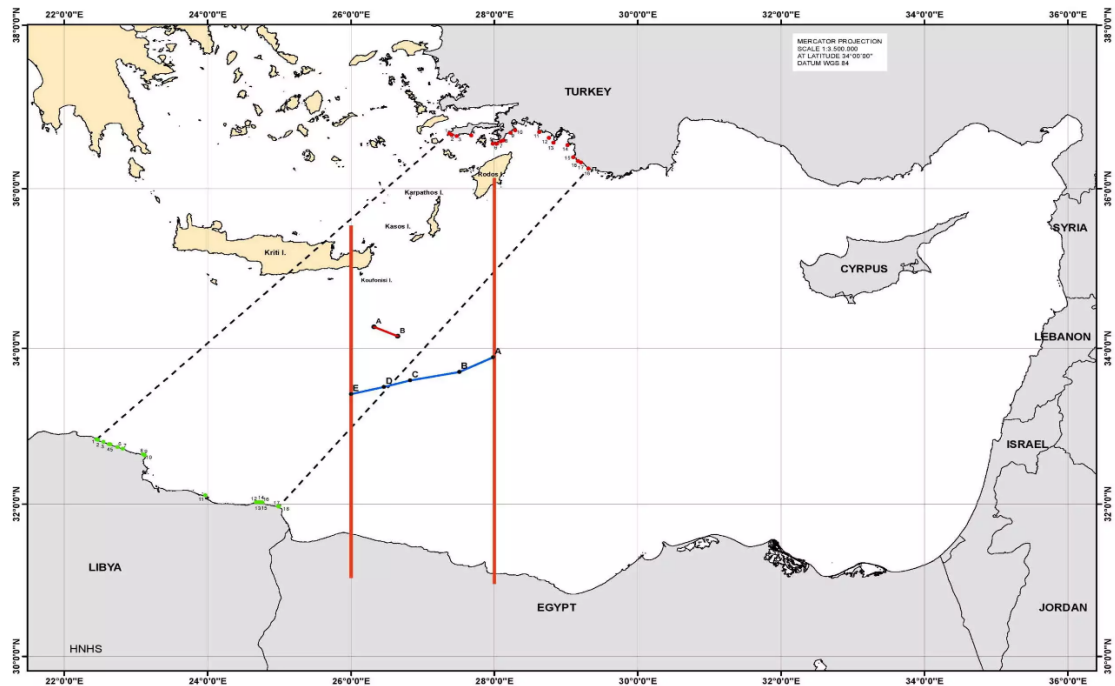
α. Η ύπαρξη 2 σημαντικών εγκαταστάσεων υδροποιημένου φυσικού αερίου, οι οποίες είναι από τις ελάχιστες που υπάρχουν συνολικά στην περιοχή της ανατολικής Μεσογείου.

β. Ο έλεγχος της Διώρυγας του Σουέζ, ενός από τα σημαντικότερα choke points παγκοσμίως από το οποίο διέρχονται σημαντικές θαλάσσιες και χερσαίες εμπορικές αρτηρίες.

γ. Η γεωγραφική της θέση. Βρίσκεται στην ένωση της ασιατικής και αφρικανικής ηπείρου. Είναι κοντά στις ευρωπαϊκές αγορές, σε έτερους προμηθευτές (Λιβύη, Αλγερία, Ισραήλ, Κύπρος) ενεργειακών πρώτων υλών (πετρέλαιο, φυσικό αέριο κ.λπ) αλλά και τις περιφερειακές αγορές (Περσικός Κόλπος).

δ. Το ισχυρό πολεμικό ναυτικό που διαθέτει¹, το οποίο είναι σε θέση να εξασφαλίσει την ασφάλεια των κυριαρχικών δικαιωμάτων της Αιγύπτου αλλά και τη φυσική ασφάλεια των πλατφορμών εξαγωγής φυσικού αερίου καθώς και των εγκαταστάσεων υγροποίησης αερίου.

Στις 06 Αυγούστου 2020 υπογράφηκε στο Κάιρο η μερική συμφωνία οριοθέτησης θαλασσίων ζωνών μεταξύ Ελλάδας και Αιγύπτου. Πρόκειται για μια εξαιρετικά σημαντική συμφωνία, η οποία είναι αποτέλεσμα πολυετών διαπραγματεύσεων μεταξύ των 2 πλευρών. Η συγκεκριμένη συμφωνία δημιουργεί νέα δεδομένα στην Ανατολική Μεσόγειο, καθόσον ενισχύει τις δυνατότητες και προοπτικές των ενεργειακών project της περιοχής, τα οποία φιλοδοξούν να ενώσουν τα τεράστια κοιτάσματα της ΝΑ λεκάνης της Μεσογείου (Zohr, Leviathan, Aphrodite) με τις απαιτητικές ενεργειακές αγορές της Ευρώπης. Επιπλέον, έρχεται να αντιμετωπίσει αποτελεσματικά και το παράνομο Τουρκο – Λιβικό μνημόνιο στη θαλάσσια περιοχή που εντέχνως προσπαθεί να αμφισβητήσει η Άγκυρα.

Εικόνα 30 (Χάρτης Μερικής Χάραξης ΑΟΖ μεταξύ Ελλάδας – Αιγύπτου. Πηγή: www.tovima.gr)

Η συμφωνία μεταξύ των 2 χωρών είναι τμηματική² και περιλαμβάνει 5 άρθρα. Η συμφωνία χαρακτηρίστηκε από τους ειδικούς του χώρου ως πλήρως ισορροπημένη

¹ Το πολεμικό ναυτικό της Αιγύπτου είναι το 12^ο πιο ισχυρό ναυτικό παγκοσμίως και η 1^η αφρικανική στρατιωτική δύναμη, σύμφωνα με το Global Fire Power για έτος 2022.

² Η συμφωνία χαρακτηρίστηκε ως τμηματική διότι αφορά αποκλειστικά την Ελλάδα και την Αίγυπτο και δεν περιλαμβάνει σημεία στα οποία στη συμφωνία θα έπρεπε να συμμετέχει και η Λιβύη (Δυτικά) και η Κύπρος με το Ισραήλ (Ανατολικά). Οι λόγοι είναι ευνόητοι καθόσον στα δυτικά αφενός δεν υφίσταται πολιτική σταθερότητα για συμμετοχή σε τέτοιου είδους συμφωνίες και αφετέρου είναι η

ενώ ένα πολύ σημαντικό σημείο ιδιαίτερης σπουδαιότητας είναι ότι στη συμφωνία κατοχυρώνεται η επήρεια των νησιών σε θαλάσσιες ζώνες, σημείο το οποίο η ελληνική πλευρά τονίζει έντονα και είναι πλήρως σύμφωνο με το Διεθνές Δίκαιο της Θάλασσας.

Οι προοπτικές και τα οφέλη τα οποία προκύπτουν από την διμερή συμφωνία είναι αρκετά και πολύ σημαντικά τόσο για την Ελλάδα όσο και για την Αίγυπτο και αν μπορούμε να τα συνοψίσουμε θα ήταν κατά σειρά προτεραιότητας τα εξής:

α. Κατοχυρώθηκε η επήρεια των νησιών σε θαλάσσιες ζώνες, γεγονός το οποίο δίνει ξεκάθαρο μήνυμα προς την Τουρκική πλευρά.

β. Πρακτικά ακυρώνεται το παράνομο Τουρκο – Λυβικό Σύμφωνο.

γ. Η συμφωνία είναι πλήρως εναρμονισμένη με το Διεθνές Δίκαιο της Θάλασσας, καθόλα νόμιμη και δεν θίγει σε καμία περίπτωση τα συμφέροντα των συμβαλλόμενων πλευρών.

δ. Διευκολύνεται η έρευνα για υδρογονάνθρακες σε νέες περιοχές (N – NA Κρήτης), καθόσον το τοπίο πλέον γίνεται ξεκάθαρο με τη χάραξη των θαλάσσιων ζωνών.

ε. Κατοχυρώνονται τα κυριαρχικά δικαιώματα των συμβαλλόμενων χωρών.

στ. Δίδεται ισχυρό μήνυμα προς πάσα κατεύθυνση, ότι το Διεθνές Δίκαιο και το Δίκαιο της Θάλασσας αποτελούν την πλέον ενδεδειγμένη λύση για την ειρηνική επίλυση των εκάστοτε διαφορών.

ζ. Αυξάνεται η διπλωματική ισχύς της χώρας, η οποία βασίζεται πάνω στις αρχές του Διεθνούς Δικαίου.

η. Η Λιβύη, η οποία υπέγραψε το παράνομο σύμφωνο με την Τουρκία, οδηγείται σε αδιέξοδο και διαπιστώνει πως η σύναψη συμφωνίας με τις γειτονικές της χώρες (Ελλάδα – Αίγυπτο) αποτελεί μονόδρομο και την πλέον νόμιμη επιλογή. Ενισχυτικό ρόλο σε αυτό παίζει ότι πλέον υφίστανται 2 πλήρως νόμιμες συμφωνίες για ΑΟΖ (Ελλάδα – Ιταλία και Ελλάδα – Αίγυπτος), οι οποίες περιβάλλουν αυτή.

4.7 Ανακεφαλαίωση

Στο κεφάλαιο αυτό έγινε μια αναφορά στα ενεργειακά προβλήματα και την ενεργειακή κρίση που μαστίζει τις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Επίσης

υπογραφή του παράνομου Τουρκο – Λιβυκού συμφώνου, η οποία δημιουργεί σκιές στις σχέσεις μεταξύ των χωρών, ενώ Ανατολικά δεν έχουν ξεκαθαρισθεί οι θαλάσσιες Ζώνες της Κύπρου, λόγω των ανεδαφικών διεκδικήσεων της Τουρκίας εξ ονόματος του ψευδοκράτους και του Ισραήλ λόγω της διαφωνίας με το Λίβανο.

αναφέρθηκε η ενεργειακή εξάρτηση των χωρών της Ευρώπης από τη Ρωσία, γεγονός το οποίο φάνηκε emphaticά στην πρόσφατη Ρωσο – Ουκρανική κρίση, η οποία κατέληξε στην Ρωσική εισβολή του Μαρτίου του 2022.

Αναφέρθηκαν τα ενεργειακά αποθέματα των χωρών της Ανατολικής Μεσογείου και ποιες οι προοπτικές δημιουργούνται από την ύπαρξη αυτών ιδιαίτερα στο κομμάτι της ενεργειακής απεξάρτησης από το Ρωσικό αέριο αλλά και στην κατακόρυφη αύξηση της γεωπολιτικής αξίας της ευρύτερης περιοχής. Επιπλέον γίνεται μια αναφορά στην προοπτική ανακάλυψης νέων κοιτασμάτων ιδιαίτερα στον ελλαδικό χώρο.

Αποτέλεσμα της ανακάλυψης αυτών των κοιτασμάτων και της προοπτικής που δημιουργείται στην ενεργειακή και τη γεωπολιτική σκακιέρα για τις χώρες που θα συμμετέχουν, είναι η ανάπτυξη ενός έντονου ανταγωνισμού μεταξύ τοπικών, περιφερειακών και διεθνών δρώντων, καθένας για τους δικούς του λόγους, προκειμένου να εξασφαλίσουν τα μέγιστα δυνατά οφέλη.

Τέλος γίνεται μια αναλυτική αναφορά σε 2 γεγονότα σταθμούς για την ενεργειακή ασφάλεια της περιοχής αλλά και την ευρύτερη επίδραση τους στην ενεργειακή ασφάλεια της Ευρώπης. Αυτά είναι, η υπογραφή της συμφωνίας για την κατασκευή του υποθαλάσσιου αγωγού East Med, ο οποίος αν και μέχρι πρόσφατα φάνηκε να χάνει έδαφος και να παγώνει η προοπτική κατασκευής του, λόγω και του οικονομικού κόστους αλλά και των τεχνικών και γεωπολιτικών προκλήσεων, εντούτοις με τις τελευταίες εξελίξεις στην Ουκρανία δείχνει να αναθερμαίνεται το ενδιαφέρον και να αποκτά μια νέα δυναμική. Το δεύτερο σημαντικό γεγονός είναι η ενεργειακή συνεργασία και η μερική χάραξη ΑΟΖ μεταξύ Ελλάδας και Αιγύπτου, η οποία δίνει ξεκάθαρα μηνύματα ως προς την εφαρμογή του Διεθνούς Δικαίου σε διακρατικές συμφωνίες ενώ πρακτικά ακυρώνει και το παράνομο Τουρκο – Λιβυκό σύμφωνο. Επιπρόσθετα, αυξάνει κατακόρυφα τη διπλωματική ισχύ των συμμετεχόντων κρατών, κατοχυρώνει τα κυριαρχικά τους δικαιώματα και ξεκαθαρίζει σε μεγάλο βαθμό το τοπίο μεταξύ του, ως προς τις θαλάσσιες έρευνες για υδρογονάνθρακες.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

ΤΟΥΡΚΙΑ: Ο «ΝΤΑΗΣ» ΤΗΣ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΜΕΣΟΓΕΙΟΥ

5.1 Εισαγωγή

Στο κεφάλαιο αυτό θα γίνει μια πιο αναλυτική αναφορά στην Τουρκία. Η Τουρκία αποτελεί έναν πολύ σημαντικό περιφερειακό δρώντα στην περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου, ο οποίος ανά τακτά χρονικά διαστήματα φροντίζει να κάνει αισθητή την παρουσία του με κάθε τρόπο.

Αρχικά θα γίνει μια αναφορά στην παρούσα ενεργειακή κατάσταση της Τουρκίας και στις μελλοντικές προοπτικές αυτής. Στο πλαίσιο αυτό θα αναφερθούν και οι επιδιώξεις της στην περιοχή της ανατολικής Μεσογείου, κυρίως στον ενεργειακό αλλά και στον γεωπολιτικό τομέα.

Στο πλαίσιο τόσο του ενεργειακού ανταγωνισμού αλλά και της επιδίωξης για απόκτηση όσο το δυνατόν ευνοϊκότερης θέσης στη γεωπολιτική σκακιέρα θα γίνει μια αναφορά στο project της «Γαλάζιας Πατρίδας» αλλά και στο παράνομο Τουρκό – Λιβυκό Σύμφωνο. Και στις 2 περιπτώσεις διαφαίνεται ξεκάθαρα η επεκτατική διάθεση της Τουρκίας και η προσπάθεια να αποκτήσει πρόσβαση στους ενεργειακούς πόρους της περιοχής.

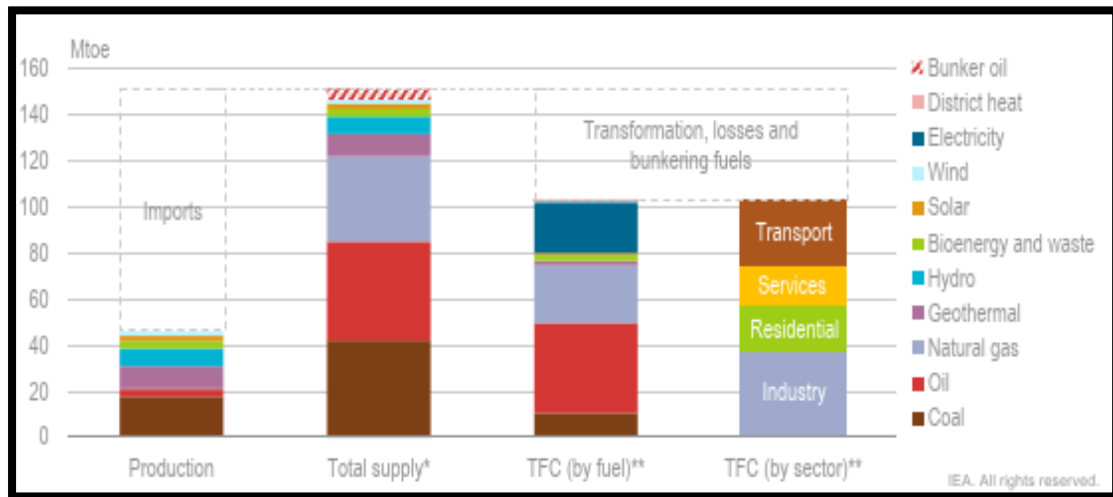
Τέλος, άμεσα συνδεδεμένος και με τα 2 ανωτέρω project, είναι ο ανταγωνισμός μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας, ο οποίος έχει ιστορικές ρίζες και καθορίζει σε μεγάλο βαθμό τη μεταξύ τους γειτονία και τις ευρύτερες σχέσεις τους. Ο ανταγωνισμός αυτός, έφτασε σε ένα κρίσιμο σημείο το 2020, όπου οι σχέσεις των 2 χωρών έφτασαν σε οριακό σημείο, τόσο με την μεταναστευτική κρίση όσο και με την κρίση με το ερευνητικό σκάφος ORUC REIS.

5.2 Ενεργειακή Κατάσταση στην Τουρκία: Παρόν και Μέλλον.

Η Τουρκία είναι μια χώρα με τεράστιες ενεργειακές ανάγκες, λόγω και της δραστηριότητας της βιομηχανίας που διαθέτει αλλά και λόγω του μεγάλου πληθυσμού τον οποίο διαθέτει. Είναι γεγονός ότι, το δυτικό τμήμα της Τουρκίας και τα παράλια απαιτούν μεγαλύτερες ποσότητες ενέργειας από το κεντρικό και ανατολικό τμήμα της

χώρας, το οποίο είναι και πιο αραιοκατοικημένο αλλά δεν έχει και την αντίστοιχη βιομηχανική δραστηριότητα με το δυτικό.

Η ετήσια παροχή ενέργειας κατά το έτος 2019 ανήλθε σε 150 Mtoe περίπου, εκ των οποίων τα 45 Mtoe προέρχονται από την εγχώρια παραγωγή και τα υπόλοιπα μέσω εισαγωγών. Η συνολική τελική κατανάλωση ανήλθε για το ίδιο έτος σε περίπου 100 Mtoe.

Εικόνα 31 [Ενεργειακό Σύστημα Τουρκίας κατά Καύσιμο και Τομέα (2019)]. Πηγή: IEA Turkey 2021]

Η παραγωγή ενέργειας της Τουρκίας βασίζεται κυρίως στα ορυκτά καύσιμα (Λιγνίτη, Πετρέλαιο, Φυσικό Αέριο). Το ποσοστό κατά το έτος 2019 ανήλθε σε 85% περίπου. Η παραγωγή ενέργειας από λιγνίτη τα τελευταία χρόνια μειώθηκε σημαντικά συνεπεία και της στροφής της Τουρκίας σε πιο πράσινες μορφές ενέργειας. Στον αντίποδα αυξήθηκε η χρήση φυσικού αερίου. Χαρακτηριστικά αναφέρεται ότι, ετησίως η Τουρκία χρειάζεται 50 – 60 bcm φυσικού αερίου, για να καλύψει περίπου το 1/3 των αναγκών της.

Η Τουρκία, εξαιτίας του γεγονότος ότι η παραγωγή ενέργειας βασίζεται στα ορυκτά καύσιμα, αποτελεί μια ενεργειακά εξαρτώμενη χώρα, καθόσον αναγκάζεται να εισάγει τις ποσότητες φυσικού αερίου και πετρελαίου που χρειάζεται για να καλύψει τις ενεργειακές της ανάγκες. Χαρακτηριστικά μπορούμε να αναφέρουμε ότι εισάγει το 99% του φυσικού αερίου και το 93% του πετρελαίου που χρησιμοποιεί. Οι κυριότερες χώρες, οι οποίες αποτελούν τους βασικούς προμηθευτές της είναι η Ρωσία, το Αζερμπαϊτζάν και το Ιράν, από τις οποίες το αέριο και το πετρέλαιο μεταφέρεται με δίκτυο αγωγών. Επιπρόσθετα, εισάγει και υγροποιημένο φυσικό αέριο από Αλγερία και Νιγηρία εκμεταλλευόμενη και τους 4 σταθμούς LNG που υπάρχουν στην Τουρκική επικράτεια.

Τα τελευταία χρόνια, η Τουρκία έχει κάνει σοβαρές επενδύσεις στην παραγωγή ενέργειας από ΑΠΕ (Ηλιακή, Αιολική, Υδροδυναμική κ.λπ). Χαρακτηριστικά αναφέρεται ότι, οι μέχρι τώρα επενδύσεις σε ΑΠΕ ξεπερνούν τα 50 δις \$. Το ποσοστό συμμετοχής των ΑΠΕ στη συνολική παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας ανέρχεται σε 52,5%, γεγονός που κατατάσσει την Τουρκία σε μία από τις ταχέως αναπτυσσόμενες χώρες στον συγκεκριμένο τομέα παγκοσμίως.

Μελλοντικά, η Τουρκία προωθεί την περαιτέρω ανάπτυξη την παραγωγή των ΑΠΕ, δίνοντας έμφαση στην υδροδυναμική ενέργεια και την ηλιακή ενέργεια μέσω φωτοβολταϊκών πάνελ, προκειμένου να αυξήσει τη συμμετοχή τους στο τρέχον ενεργειακό μείγμα που ανέρχεται στο 44% των συνολικών μορφών καυσίμου.

Μεγάλες ελπίδες επίσης έχουν εναποτεθεί στην επικείμενη ολοκλήρωση του Πυρηνικού Σταθμού στο Ακουγιού, στο να διαφοροποιήσει το ενεργειακό μείγμα, εισάγοντας την Πυρηνική ενέργεια στο παιχνίδι μειώνοντας περαιτέρω την εξάρτηση της Τουρκίας από τις εισαγωγές των ορυκτών καυσίμων. Βέβαια η κατασκευή του υπόψη έργου δημιουργεί επιπλέον προβληματισμούς κυρίως σε περιβαλλοντολογικό επίπεδο (διαχείριση αποβλήτων κλπ), αλλά και λόγω της ασφάλειας στην ευρύτερη περιοχή σε περίπτωση πυρηνικού ατυχήματος αλλά από το γεγονός ότι η Τουρκία πρόκειται να αποκτήσει πρόσβαση σε τεχνολογία, η οποία μπορεί να την καταστήσει υπό προϋποθέσεις πυρηνική δύναμη στο μέλλον.

Αξιοσημείωτο γεγονός, το οποίο θα αποτελέσει καταλύτη για τη μείωση της ενεργειακής εξάρτησης της Τουρκίας από τις εισαγωγές φυσικού αερίου από τρίτες χώρες, αποτελεί η πρόσφατη ανακάλυψη μεγάλου κοιτάσματος φυσικού αερίου (405 bcm) στο οικόπεδο Tuna -1 στη Μαύρη Θάλασσα, η εκμετάλλευση του οποίου δύναται να καλύψει μέρος των εγχώριων αναγκών. Βεβαίως, η έρευνα για ανακάλυψη νέων κοιτασμάτων υδρογονανθράκων συνεχίζεται ενώ έχουν εκπονηθεί και νέες έρευνες στην περιοχή της Μαύρης Θάλασσας στο μέλλον καθόσον οι έρευνες στο ΝΑ Αιγαίο δεν απέδωσαν τα αναμενόμενα αποτελέσματα και επιπλέον είχαν και ως αποτέλεσμα και τη σύγκρουση με την Ελλάδα¹.

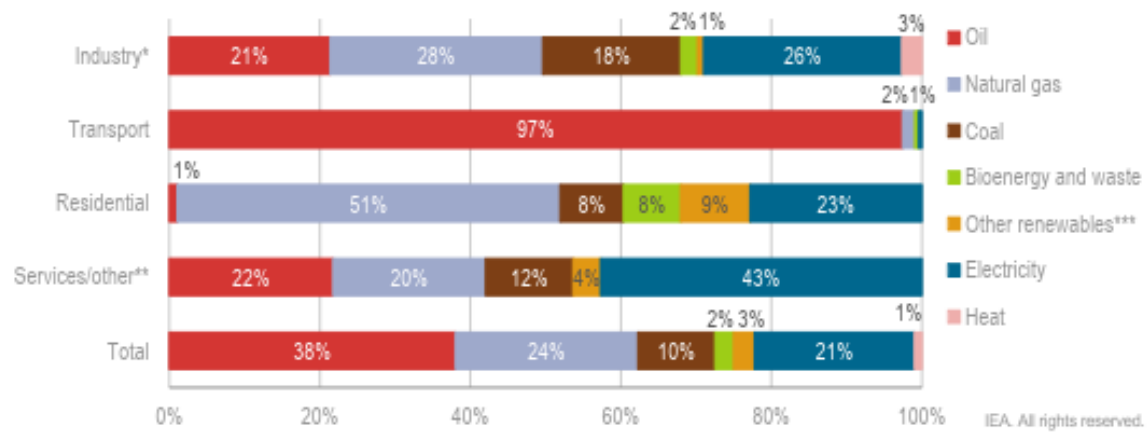
Κλείνοντας τις μελλοντικές ενεργειακές προοπτικές της Τουρκίας, απαιτείται να αναφέρουμε ότι κατά τα τελευταία χρόνια παρατηρείται μια προσπάθεια εκμετάλλευσης της τεχνολογίας του Πράσινου Υδρογόνου. Εκτιμάται ότι σε λιγότερο

¹ Τον Αύγουστο του 2020 δημιουργήθηκε ένταση στη περιοχή ΝΑ του Καστελλορίζου, συνεπεία έκδοσης παράνομης NAVTEX, από την πλευρά της Τουρκίας, διεξαγωγής σεισμικών ερευνών από το Τουρκικό Ερευνητικό σκάφος ORUC REIS σε περιοχή ελληνικών συμφερόντων.

από 10 χρόνια, η Τουρκία θα είναι σε θέση, εκμεταλλευόμενη το ήδη υπάρχον δίκτυο αγωγών φυσικού αερίου (σε ποσοστό 10% περίπου), θα μπορεί να μεταφέρει και Πράσινο Υδρογόνο.

5.3 Επιδιώξεις Τουρκίας στην Ανατολική Μεσόγειο.

Όπως προαναφέρθηκε, η Τουρκία είναι μια εξαιρετικά εξαρτώμενη ενεργειακά χώρα, με μεγάλο ποσοστό εισαγωγών ορυκτών καυσίμων (πετρέλαιο και φυσικό αέριο) από τρίτες χώρες, προκειμένου να καλύψει τις τεράστιες ενεργειακές τις ανάγκες. Η κατανάλωση κατά τομέα δραστηριότητας και κατά τύπο ενέργειας κατά το έτος 2018 φαίνεται στο παρακάτω διάγραμμα.

Εικόνα 32 [Ενεργειακή Κατανάλωση Τουρκίας κατά Τομέα και κατά Καύσιμο (2018). Πηγή: IEA 2020]

Εντούτοις, η Τουρκία έκανε σημαντικά βήματα για να απεξαρτηθεί σταδιακά ενεργειακά, επενδύοντας στις ΑΠΕ (Υδροδυναμική, Αιολική, Ηλιακή), έχοντας υπό κατασκευή έναν πυρηνικό σταθμό στο Ακουγιού και προχωρώντας σε έρευνες για υδρογονάνθρακες σε Μαύρη Θάλασσα και ΝΑ Μεσόγειο. Η ενεργειακή της απεξάρτηση από τις εισαγωγές κυρίως φυσικού αερίου αλλά και πετρελαίου από τρίτες χώρες (Ρωσία, Αζερμπαϊτζάν, Ιράν), θα της δώσει την απαιτούμενη ώθηση προκειμένου να υλοποιήσει τις επιδιώξεις της στην Ανατολική Μεσόγειο.

Οι επιδιώξεις της Τουρκίας στην Ανατολική Μεσόγειο είναι συγκεκριμένες, διαρκείς και διαχρονικές.

Η κυριότερη στρατηγική επιδίωξη της Τουρκίας είναι να καταστεί, σταδιακά, ενεργειακά αυτάρκης με διαφοροποίηση των πηγών που χρησιμοποιεί για την παραγωγή ενέργειας (Πετρέλαιο, Φυσικό Αέριο, ΑΠΕ, Πυρηνική, Πράσινο Υδρογόνο). Το γεγονός αυτό, θα δώσει ώθηση στην Τουρκική βιομηχανία για περαιτέρω ανάπτυξη, απαλλαγμένη από το «άγχος» της ενεργειακής έλλειψης. Επιπλέον θέτει τις βάσεις, σε δεύτερο χρόνο, να προχωρήσει και σε εξαγωγές ενέργειας ή και φυσικών πόρων (αναλόγως των εξελίξεων στις έρευνες που διεξάγει).

Σε συνέχεια της ανωτέρω επιδίωξης της Τουρκίας για ενεργειακή επάρκεια, στόχος της είναι να καταστεί ενεργειακός κόμβος τόσο στην ευρύτερη περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου όσο και στην Ευρώπη, εκμεταλλεύομενη και την στρατηγική της θέση στην περιοχή. Η Τουρκία, έχει ένα μεγάλο αριθμό αγωγών, οι οποίοι μεταφέρουν πετρέλαιο και φυσικό αέριο, από χώρες όπως η Ρωσία, το Αζερμπαϊτζάν, το Ιράν, το Ιράκ και η Γεωργία προς τα Βαλκάνια και την Ευρώπη, εξασφαλίζοντας σημαντικά έσοδα από transit fees αλλά και εξίσου σημαντικά γεωπολιτικά οφέλη. Με την πρόσφατη Ρωσο – Ουκρανική κρίση, αυτό μπορεί να φανεί ιδιαίτερος επωφελής για την Τουρκία, καθώς μπορεί να αποτελέσει εναλλακτική λύση για την τροφοδοσία της Ευρώπης με πετρέλαιο και φυσικό αέριο, στη προσπάθεια της τελευταίας να απεξαρτηθεί από το Ρωσικό αέριο. Σημαντικό έργο και αγωγός που μπορεί να παίζει ιδιαίτερο ρόλο είναι ο TANAP, ο οποίος συνδέει τα κοιτάσματα φυσικού αερίου της Κασπίας στο Αζερμπαϊτζάν με την Τουρκία και έχει τη δυνατότητα να συνδεθεί με τον TAP μέσω Ελλάδας τροφοδοτώντας την Ευρώπη με το φυσικό αέριο του Αζερμπαϊτζάν, το οποίο είναι και οικονομικότερο από τα αντίστοιχο Ρωσικό και Ιρανικό. Επιπρόσθετα, χρησιμοποιώντας τους 4 σταθμούς LNG που διαθέτει, μπορεί να εξελιχθεί σε ένα σημαντικό hub LNG στην περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου.

Τέλος, σημαντικότερη επιδίωξη της Τουρκίας, η οποία αποτελεί και προσωπικό στοίχημα και στόχο του Προέδρου της, είναι η απόκτηση μια θέσης μόνιμου μέλους στο Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ. Για την εκπλήρωση του συγκεκριμένου σκοπού, η Τουρκία καταβάλλει σημαντικές προσπάθειες ώστε να αποδείξει ότι πρόκειται για μια σημαντική περιφερειακή δύναμη, με σημαντική επιρροή που δύναται να παίζει ιδιαίτερα σημαντικό ρόλο στην περιοχή, η οποία είναι τεταμένη αλλά και στην ευρύτερη περιοχή της Ευρασίας. Παραδείγματα που δείχνουν την προσπάθεια της αυτή είναι οι επεμβάσεις της στη Συρία και το Ιράκ (παρόλο που έκρυσαν στο παρασκήνιο και μια επίθεση εναντίον των Κούρδων) αλλά και την πρόσφατη Ρωσο – Ουκρανική κρίση. Ιδιαίτερα στην τελευταία, οι Τουρκία εκμεταλλεύεται τα γεωπολιτικά της ατού, όπως η εγγύτητα στην περιοχή των επιχειρήσεων, η κατοχή και έλεγχος των στενών του Βοσπόρου, οι πολύ καλές σχέσεις με τους 2 αντιπάλους, προκειμένου να αποκτήσει αφενός ρόλο ειρηνοποιού τον οποίο θα μπορέσει να εξαργυρώσει αργότερα προκειμένου να υλοποιήσει την επιδίωξη για θέση μόνιμου μέλους στο Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ και αφετέρου για να επαναπροσεγγίσει τις Η.Π.Α και την Ευρώπη, οι σχέσεις με τις οποίες είχαν διαταραχθεί αρκετά τα τελευταία 2ετία. Γενικά αυτό αποτελεί μια πάγια τακτική της Τουρκίας, η οποία προσπαθεί να εκμεταλλευτεί

διεθνείς και περιφερειακές κρίσεις στην περιοχή, προκειμένου να προβάλλει την γεωπολιτική της αξία και τον στρατηγικό της ρόλο και να αποκομίσει υλικά και γεωπολιτικά οφέλη.

5.4 Το δόγμα της «Γαλάζιας Πατρίδας» (The “Mavi Vatan” Doctrine).

Το δόγμα της «Γαλάζιας Πατρίδας» είναι ένα δόγμα του Τουρκικού Πολεμικού Ναυτικού, το οποίο εξελίχθηκε σε θεμελιώδες φάρο της τουρκικής εξωτερικής πολιτικής και άμυνας.

Το δόγμα αυτό, αναπτύχθηκε από τρεις ναυάρχους του Τουρκικού πολεμικού ναυτικού. Δημιουργήθηκε σε απάντηση του χάρτη της Σεβίλλης², και αμφισβητούσε ξεκάθαρα (μη έχοντας όμως καμία θεσμική βάση) τις Ελληνικές και Κυπριακές θέσεις σχετικά με τις ακτές και την δικαιούμενη ΑΟΖ, οι οποίες ήταν καθόλα σύμφωνες με το Διεθνές Δίκαιο της Θάλασσας, το οποίο η Τουρκία δεν έχει υπογράψει.

Σκοπός του συγκεκριμένου δόγματος είναι τριδιάστατος. Αρχικά, αποσκοπεί στο να καταστήσει την Τουρκία τη μεγαλύτερη ναυτική δύναμη, όχι μόνο στην Ανατολική Μεσόγειο αλλά σε όλες τις θάλασσες που την περικλείουν (Μαύρη Θάλασσα και Αιγαίο). Αυτό θα λειτουργήσει ώστε να αυξήσει την περιφερειακή της επιρροή στη περιοχή, να εξυπηρετήσει τα συμφέροντά της, να λειτουργήσει αποτρεπτικά σε άλλους δρώντες να αναμιχθούν σε θέματα που την αφορούν αλλά και να καταστήσει τον εαυτό της αναγκαίο σύμμαχο σε διεθνείς δρώντες, οι οποίοι έχουν συμφέροντα στην ευρύτερη περιοχή επιρροής της.

Ένας δεύτερος σκοπός, αν μπορούμε να τον χαρακτηρίσουμε έτσι, του συγκεκριμένου δόγματος, ο οποίος δεν είναι αποκομμένος από τον προηγούμενο είναι η διατήρηση και ενίσχυση των θαλάσσιων συνόρων της Τουρκίας στις 3 θάλασσες (Αιγαίο, Εύξεινο και Ανατ. Μεσόγειο). Η Τουρκία διεκδικεί ξεκάθαρα θαλάσσιες περιοχές, παραβιάζοντας το διεθνές Δίκαιο της Θάλασσας, με απώτερο σκοπό την πρόσβαση σε ενεργειακά κοιτάσματα, από τα οποία θα αποκομίσει οικονομικά, ενεργειακά και γεωπολιτικά οφέλη.

Τέλος, η Τρίτη διάσταση ενός τελικά ενιαίου, όπως μπορούμε να διαπιστώσουμε, σκοπού είναι ο περιορισμός της Ελλάδας, της Ευρωπαϊκής Ένωσης

² Ο Χάρτης της Σεβίλλης, αποτελούσε ένα συνημμένο σε ένα άρθρο δύο επιστημόνων από την Ισπανία (Πανεπιστήμιο Σεβίλλης), ο οποίος έδειχνε τις ΑΟΖ των κρατών μελών της ΕΕ και επικύρωνε τις Κυπριακούς ισχυρισμούς για την ΑΟΖ της.

και τελευταία και των Η.Π.Α, από την προσπάθεια να περιορίσουν την κυριαρχία και τα δικαιώματα της Τουρκίας στην ευρύτερη περιοχή.

Το δόγμα της «Γαλάζιας Πατρίδας» εξελίχθηκε, όπως προαναφέρθηκε, σε αναπόσπαστο κομμάτι και πυλώνα της εξωτερικής πολιτικής της Τουρκίας. Τη θεμελιώδη σημασία του για την Τουρκία φρόντισε να τονίσει τόσο με δηλώσεις του, όσο και με φωτογραφίες του στον χάρτη που απεικόνιζε την «Γαλάζια Πατρίδα», ο Πρόεδρος της Τουρκίας Ρετζεπ Ταγίπ Ερντογάν, γεγονός το οποίο απόδιδε στο δόγμα θεσμικό χαρακτήρα με τον πιο επίσημο τρόπο.

Εικόνα 33 [Γραφική Απεικόνιση Δόγματος «Γαλάζιας Πατρίδας». Πηγή: Defence Point]

Το Δόγμα της «Γαλάζιας Πατρίδας» έχοντας ως ακρογωνιαίο λίθο την κυριαρχία στις 3 θάλασσες και την διαφύλαξη των συμφερόντων της Τουρκίας στην ευρύτερη περιοχή, έναντι των ανταγωνιστών της (Ελλάδα, Κύπρο), έδωσε το έναυσμα για την ανάπτυξη του τουρκικού ναυτικού με σκοπό να το καταστήσει ισχυρό και αυτόνομο προκειμένου να ανταποκριθεί στις νέες προκλήσεις που διαμορφώνονταν στην περιοχή.

Το Τουρκικό Πολεμικό Ναυτικό, εκπόνησε ένα φιλόδοξο πρόγραμμα με σκοπό την ναυπήγηση πλοίων εγχώριας παραγωγής. Το πρόγραμμα αυτό ξεκίνησε το 2003, ενώ το 2007 διακόπηκε λόγω πολιτικών εξελίξεων (Υπόθεση «Ergenekon») και παρέμεινε αδρανές μέχρι τον Ιούλιο του 2016, όπου έλαβε χώρα το Πραξικόπημα εναντίον του νυν Προέδρου Ρετζεπ Ταγίπ Ερντογάν, το οποίο δεν είχε επιτυχία και

οδήγησε σε εκ βάθρων αλλαγές στην ιεραρχία αλλά και στη ραχοκοκαλιά των Τουρκικών Ενόπλων Δυνάμεων. Το χρονικό αυτό σημείο αποτελεί και το σημείο «μηδέν», καθώς επανεκκινείται το δόγμα της «Γαλάζιας Πατρίδας» και το πρόγραμμα του τουρκικού ναυτικού για ναυπήγηση του εθνικού πλοίου, το οποίο θα οδηγούσε στην επίτευξη των ΑΝΣΚ όλων των επιπέδων (Τακτικό – Επιχειρησιακό – Στρατηγικό).

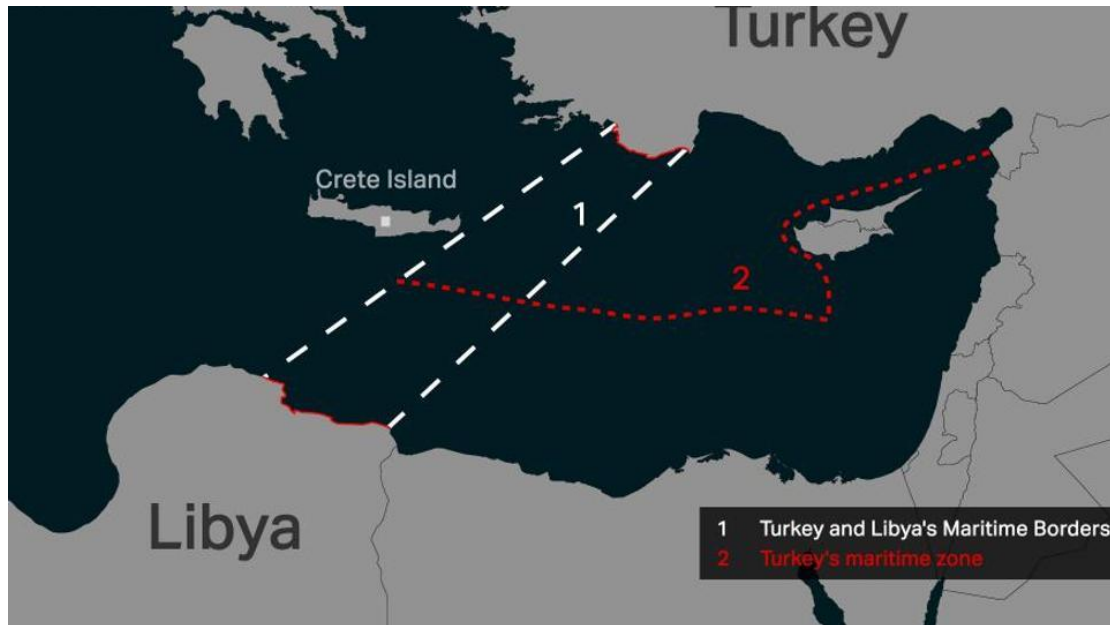
Σήμερα, η Τουρκία έχει κάνει τεράστια πρόοδο στο Ναυτικό της, υλοποιώντας τον σχεδιασμό. Ναυπήγησε την κορβέτα κλάσης MILGEM και Πυραυλάκατους κλάσης KILIC. Επιπλέον προχώρησε σε εγχώρια παραγωγή торπιλών, καθώς και σε ανάπτυξη εγχώριου συστήματος διοικήσεως και ελέγχου. Πέραν των παραπάνω, βρίσκεται στη φάση της κατασκευής το πλοίο Αμφιβίων Επιχειρήσεων Anadolu, το οποίο είχε σχεδιαστεί να έχει τη δυνατότητα απονήωσης Α/Φ F-35, τα οποία θα προμηθεύονταν η Τουρκία ως μέλος του προγράμματος. Με την αποβολή της από το συγκεκριμένο πρόγραμμα, η Τουρκία επανασχεδίασε το πλοίο προκειμένου να χρησιμοποιείται ως πλατφόρμα εκτόξευσης μη επανδρωμένων αεροχημάτων (UAVs), τα οποία κατασκευάζονται από την εγχώρια πολεμική βιομηχανία. Στη φάση των δοκιμών πεδίου βρίσκεται ακόμη το μη επανδρωμένο σκάφος επιφανείας, το οποίο φιλοδοξεί να αποτελέσει ένα νέο επιθετικό όπλο στη φαρέτρα του Τουρκικού πολεμικού ναυτικού.

Από τα παραπάνω γίνεται αντιληπτό ότι, το Τουρκικό Πολεμικό Ναυτικό ακολουθεί ευλαβικά τα απαιτούμενα βήματα προκειμένου να υποστηρίξει το Δόγμα της «Γαλάζιας Πατρίδας» και αφετέρου να κερδίσει το χαμένο έδαφος έναντι των υπολοίπων ανταγωνιστών του στην περιοχή, γεγονός που θα του επιτρέψει να υλοποιήσει τους τιθέντες στρατηγικούς ΑΝΣΚ («Γαλάζια Πατρίδα»), συμμετοχή στην εξόρυξη υδρογονανθράκων, προβολή ισχύος).

5.5 Το Τουρκο – Λιβυκό Σύμφωνο: Προοπτικές – Επιδιώξεις.

Το Μνημόνιο Κατανόησης [Memorandum of Understanding (MoU)] μεταξύ Τουρκίας και Λιβύης, υπογράφηκε στις 27 Νοεμβρίου 2019 και δημοσιοποιήθηκε στις 28 Νοεμβρίου 2019, με σκοπό τον καθορισμό θαλασσίων ζωνών, επί του πρακτέου δηλαδή καθορισμό Αποκλειστικής Οικονομικής Ζώνης (ΑΟΖ). Το μνημόνιο αυτό υπογράφηκε από τον πρόεδρο της Τουρκίας και του Επικεφαλής της Κυβέρνησης Εθνικής Ενότητας (GLA). Πέραν αυτού, υπογράφηκαν και συμφωνίες στρατιωτικής συνεργασίας μεταξύ των 2 μερών.

Το συγκεκριμένο μνημόνιο συνεργασίας προκάλεσε έντονες αντιδράσεις, τόσο σε γειτονικά κράτη, όπως η Ελλάδα και η Αίγυπτος όσο και εντός της Λιβύης καθώς παραβίαζε θεμελιώδεις αρχές του Διεθνούς Δικαίου, τη Σύμβαση της Βιέννης, αρχές του Δικαίου της Θάλασσας, το οποίο όπως είναι γνωστό η Τουρκία δεν αποδέχεται και δεν το έχει υπογράψει. Επιπρόσθετα αυτών παραβίαζε κατάφωρα κυριαρχικά τρίτων χωρών (Ελλάδα, Αίγυπτος) καθώς δεν λάμβανε υπόψη σημαντικούς γεωγραφικούς όγκους (Κρήτη, Ρόδο, Καστελόριζο), οι οποίοι παρεμβάλλονταν στο ενδιαμέσο.

Εικόνα 34 [Χάρτης Ζωνών Τουρκίας – Λιβύης σύμφωνα με το Μνημόνιο. Πηγή: TRTWorld]

Η επιδίωξη της Τουρκίας, κυρίως, από την υπογραφή του Μνημονίου συνεργασίας ήταν η εκμηδένιση της επίρειας της Κρήτης και του Καστελορίζου στην ανακήρυξη ΑΟΖ από την Ελλάδα με την Κύπρο και την Αίγυπτο. Κοινώς έπληττε ευθέως την ανακήρυξη ΑΟΖ από την πλευρά της Ελλάδας.

Επιπλέον, καθίστατο με εμφαντικό τρόπο αντιληπτό ότι η Τουρκία δεν μπορούσε να βρίσκεται εκτός της διανομής των θαλασσίων περιοχών στην Ανατολική Μεσόγειο. Στο ίδιο πλαίσιο εντάσσεται και η προστασία των αντίστοιχών δικαιωμάτων της Δημοκρατίας της Βορείας Κύπρου (Ψευδοκράτος).

Το Τουρκολιβυκό Μνημόνιο συνεργασίας, όπως προαναφέρθηκε, δεν παρουσιάζει καμία προοπτική, καθώς δεν έχει γίνει αποδεκτό από καμία άλλη χώρα ή διεθνή οργανισμό καθόσον παραβίαζε το Διεθνές Δίκαιο και το Δίκαιο της Θάλασσας. Επιπλέον το συγκεκριμένο μνημόνιο δεν θα παρήγε έννομα αποτελέσματα για τρίτους (Ελλάδα, ΕΕ), σύμφωνα με την αρχή «res inter alios acta».

Τέλος, το Τουρκολιβυκό Μνημόνιο δεν έχει επικυρωθεί από το κοινοβούλιο της Λιβύης και ούτε υφίσταται και προοπτική επί του παρόντος, καθόσον τόσο αυτό όσο και η συμφωνία για στρατιωτική συνεργασία μεταξύ των δύο χωρών συναντούν ισχυρές αντιδράσεις στο Λιβυκό Κοινοβούλιο.

5.6 Εκβιασμός της Ευρώπης μέσω της εργαλειοποίησης του Μεταναστευτικού (Οικονομικές – Γεωπολιτικές Επιδιώξεις).

Το Μάρτιο του 2011 ξέσπασε ο εμφύλιος πόλεμος στη Συρία, ανάμεσα στο Ισλαμικό Κράτος, αντιφρονούντες του καθεστώτος του Σύρου προέδρου Άσαντ, τις Κυβερνητικές δυνάμεις και άλλες ένοπλες ομάδες, οι οποίες υποστηρίζονταν παρασκηνιακά από άλλους περιφερειακούς δρώντες. Ένα από τα αποτελέσματα αυτής της εμφύλιας διαμάχης ήταν η καταστροφή σημαντικών κατοικημένων τόπων. Το γεγονός αυτό σε συνδυασμό με το ότι η περιοχή των επιχειρήσεων τοποθετούνταν στα βόρεια σύνορα της Συρίας, οδήγησε σε ένα μεγάλο κύμα μετανάστευσης προς διάφορες χώρες κυρίως όμως προς Τουρκία και από εκεί με παράνομες μεθόδους κυρίως, προς την Ευρωπαϊκή Ένωση.

Η Τουρκία δέχθηκε περίπου ένα ποσοστό της τάξης του 45% των συνολικών προσφύγων από τη Συρία³. Μέχρι το 2015 ένας μεγάλος αριθμός προσφύγων και παράτυπων μεταναστών έφτασαν στην Ευρωπαϊκή Ένωση δια μέσου της Τουρκίας και εν συνεχεία μέσω Ελλάδας ή Κύπρου ή Βουλγαρίας. Αυτή είναι η λεγόμενη οδός της Ανατολικής Μεσογείου. Εξαιτίας αυτών των υψηλών μεταναστευτικών και προσφυγικών ροών η ΕΕ προέβη στη σύναψη κοινής δήλωσης με την Τουρκία για την αντιμετώπιση του φαινομένου.

Η δήλωση μεταξύ Τουρκίας και ΕΕ προέβλεπε μια συνολική χρηματοδότηση ύψους 6 δις €. Σκοπός της συγκεκριμένης δήλωσης είναι η αντιμετώπιση της παράτυπης μετανάστευσης. Η Τουρκία δεσμεύτηκε να συμβάλλει αποφασιστικά στη δραστική μείωση των παράτυπων εισχωρήσεων στα σύνορα της Ευρωπαϊκής Ένωσης και μέχρι το 2019 παρουσιάστηκε μείωση στις παράνομες μεταναστευτικές ροές της τάξης μέχρι και 90%. Μέχρι το Φεβρουάριο του 2020 η μείωση των παράτυπων μεταναστευτικών ροών ήταν αυξανόμενη. Στα τέλη Φεβρουαρίου, η στάση της Τουρκίας άλλαξε. Με αφορμή τον θάνατο στρατιωτών του Τουρκικού Στρατού στο Ιντλιμπ της Συρίας λόγω επίθεσης Συριακών και Ρωσικών δυνάμεων, αλλά με

³ Σύμφωνα με τα στοιχεία του 2015 (UN Refugee Agency), ο συνολικός αριθμός προσφύγων που εγκατέλειψαν τη Συρία προς γειτονικές χώρες είναι περίπου 4.000.000. Το ποσοστό της Τουρκίας αντιστοιχεί σε περίπου 1.800.000 πρόσφυγες.

πραγματική αιτία τον εκβιασμό και την άσκηση πίεσης στην ΕΕ για εξασφάλιση μεγαλύτερων κονδυλίων αλλά και πολιτικών ωφελημάτων και ευνοϊκής μεταχείρισης σε διάφορα ζητήματα, η Τουρκία άνοιξε μονομερώς και προώθησε παράτυπους μετανάστες στα ελληνοτουρκικά σύνορα ισχυριζόμενη ότι τα σύνορα της ΕΕ είναι ανοικτά. Αποτέλεσμα ήταν η τεράστιες συγκεντρώσεις παράτυπων μεταναστών κατά μήκος του ποταμού Έβρου με κύρια προσπάθεια να εστιάζεται στη περιοχή των Καστανιών. Επιπρόσθετα παρουσιάστηκε μια αύξηση στις ροές από τα τουρκικά παράλια προς τα νησιά και κυρίως προς τη Λέσβο. Όλες οι προσπάθειες εισόδου υποστηρίζονταν από δυνάμεις της τουρκικής αστυνομίας, της Στρατοχωροφυλακής και της τουρκικής ακτοφυλακής. Τελικά οι ροές προς την Ελλάδα και κατ' επέκταση προς την ΕΕ απετράπησαν.

Η Ελλάδα χρησιμοποιώντας όλες τις ενδεδειγμένες μεθόδους για την αντιμετώπιση της απειλής και διαπνεόμενη πάντα από τις αρχές του Διεθνούς Δικαίου κατόρθωσε να διατηρήσει την ακεραιότητα των Ευρωπαϊκών συνόρων και να ξεγυμνώσει την προσπάθεια της Τουρκίας για να εργαλειοποιήσει το μεταναστευτικό και τον πόνο των μεταναστών και προσφύγων.

Η Τουρκία συνεχίζει μέχρι και σήμερα, αν και σημαντικά μικρότερο βαθμό, να βοηθά υπογείως την προώθηση παράτυπων μεταναστών, κυρίως με αφετηρία τα τουρκικά παράλια και προορισμό τα ελληνικά νησιά και μικρονησίδες. Σκοπός της Τουρκίας είναι ο εκβιασμός της ΕΕ για την εξασφάλιση επιπλέον κονδυλίων χρηματοδότησης για τους πρόσφυγες, εκμεταλλευόμενη τη δήλωση του 2016.

Επιπρόσθετα, η Τουρκία, χρησιμοποιώντας πάντα ως απειλή το άνοιγμα των συνόρων της και τον κίνδυνο διάχυσης προς την ΕΕ ανεξέλεγκτων μεταναστευτικών ροών, οι οποίες δύνανται να οδηγήσουν μεταξύ άλλων και στην εισροή εξτρεμιστικών μουσουλμανικών στοιχείων (τσιχαντιστές) στο ευρωπαϊκό έδαφος, προσπαθεί να εξαργυρώσει το γεγονός γεωπολιτικά, επιδιώκοντας ασυλία και στήριξη σε πράξεις στις οποίες προβαίνει στην ευρύτερη περιοχή (π.χ αποδοχή Τουρκολιβυκού Συμφώνου, προκλητικές ενέργειες κατά Ελλάδας και Κύπρου, διεκδικήσεις στα κοιτάσματα υδρογονανθράκων κ.λπ). Η Ελλάδα χρησιμοποιώντας πάντα ενδεδειγμένες δράσεις αποτροπής και στηριζόμενη στις αρχές του Διεθνούς Δικαίου, σε συνδυασμό και με την οικονομική βοήθεια από την ΕΕ έχει κατορθώσει να κρατήσει ακέραια τα ευρωπαϊκά σύνορα.

5.7 Ελληνο – Τουρκικός Ανταγωνισμός στην Ανατολική Μεσόγειο.

Ο Ελληνο – Τουρκικός ανταγωνισμός δεν είναι ένα φαινόμενο το οποίο πρωτοεμφανίζεται τα τελευταία χρόνια. Είναι ένα φαινόμενο, το οποίο έχει τις ρίζες του στα βάθη της ιστορίας και είναι πολυεπίπεδο και πολυσύνθετο. Τα τελευταία χρόνια όμως, με την ανακάλυψη των πολλά υποσχόμενων κοιτασμάτων φυσικού αερίου, σε αυτό τον ανταγωνισμό προστέθηκε άλλη μια διάσταση ανταγωνισμού, η οποία όμως συνδέεται άρρηκτα με όλες τις υπόλοιπες, δημιουργώντας περιοδικά εκρηκτικές καταστάσεις στην περιοχή.

Η Τουρκία, από την εποχή της ελληνικής Επανάστασης, δεν μπόρεσε να συγχωρέσει στην Ελλάδα, ότι αποσχίστηκε από την Οθωμανική Αυτοκρατορία, θεωρώντας ότι ήταν από τις πιο προνομιούχες επαρχίες της αυτοκρατορίας. Η κόντρα αυτή συνεχίστηκε στο πέρασμα του χρόνου, με αιματηρές συγκρούσεις, νίκες και ήττες εκατέρωθεν, πολιτικές αντιπαραθέσεις, διεκδικήσεις κ.λπ.

Τα τελευταία 50 χρόνια περίπου, έχει αναπτυχθεί ένας εξελισσόμενος ανταγωνισμός, που αφορά κυρίως τις θαλάσσιες ζώνες (υφαλοκρηπίδα, 12 ν.μ) αλλά και τον εναέριο χώρο. Στον ήδη υπάρχοντα ανταγωνισμό, τα τελευταία 15 χρόνια έχει προστεθεί και ο ενεργειακός ανταγωνισμός των 2 κρατών προκειμένου να εξασφαλίσουν μερίδιο στην ενεργειακή πίτα της Ανατολικής Μεσογείου. Παρακάτω θα αναφερθούν, περιληπτικά, τα κυριότερα σημεία τριβής των δύο χωρών, που ταλανίζουν τις μεταξύ τους σχέσεις και έχουν οδηγήσει στη σημερινή κατάσταση.

Οι πρώτες αντιπαραθέσεις ξεκινούν το 1973, όπου η Τουρκία εμφανίζει διεκδικήσεις για την ελληνική υφαλοκρηπίδα. Η κρίση των 2 χωρών πάνω σε αυτό το ζήτημα είναι τόσο βαθιά, όπου η πιθανότητα ένοπλης σύγκρουσης μεταξύ τους έφτασε σε οριακό σημείο. Το μεταξύ τους βαθύ χάσμα, επιδεινώθηκε η εισβολή της Τουρκίας στην Κύπρο το 1974 και η κατάληψη του 37% του νησιού. Το γεγονός αυτό, έφτασε τις ελληνοτουρκικές σχέσεις στο ναδίρ και αύξησε ακόμα περισσότερο τα σενάρια πολέμου. Η Ελλάδα κατέφυγε μονομερώς στο Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ και το Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης, χωρίς όμως να μπορέσει να δοθεί λύση στο πρόβλημα της Υφαλοκρηπίδας, αποφεύχθηκε όμως επί του παρόντος η σύγκρουση.

Από τη στιγμή εκείνη και μέχρι σήμερα η Τουρκία έχει υιοθετήσει μια πολιτική αυξανόμενων διεκδικήσεων και αμφισβητήσεων. Το 1975 και ενώ, η αντιπαραθέση για την Υφαλοκρηπίδα δεν είχε ακόμα σταματήσει, η Τουρκία αμφισβήτησε το εύρος του εθνικού εναέριου χώρου. Το περίεργο είναι ότι από το 1931 μέχρι και το 1975 η

Τουρκία δεν αμφισβητούσε το εύρος του εναερίου χώρου. Από το 1975 μέχρι και σήμερα η Τουρκία αμφισβητεί το εύρος των 10 ν.μ του εναερίου χώρου και λέει ότι πρέπει να περιορίζεται στα 6 ν.μ, όπου η Ελλάδα έχει χωρικά ύδατα. Η απαίτηση αυτή είναι παράλογη καθόσον η Ελλάδα έχει νόμιμο δικαίωμα για επέκταση των χωρικών της υδάτων και του εναερίου χώρου στα 12 ν.μ.

Η τακτική αυτή της αμφισβήτησης μεταφράζεται σε παραβιάσεις από τουρκικά πολεμικά Α/Φ εντός του ΕΕΧ, καθώς και υπερπτήσεις πάνω από τα ελληνικά νησιά και μικρονησίδες, τα οποία όμως αναχαιτίζονται από τα ελληνικά μαχητικά, πολλές φορές ύστερα από σκληρές αερομαχίες.

Από το 1996 και μετά, ύστερα από την Κρίση των Ιμίων όπου οι 2 χώρες βρέθηκαν ξανά σε απόσταση αναπνοής, κυριολεκτικά, από την εμπόλεμη σύγκρουση, η οποία απεφεύχθη κατόπιν παρέμβασης των Η.Π.Α, η Τουρκία συνέχιζε τη ρητορική των αμφισβητήσεων και των προκλήσεων με δηλώσεις Τούρκων αξιωματούχων περί παράνομης κατοχής νησιών, στρατικοποίησης αυτών, παράνομης κατοχής μικρονησίδων (μ/ν), περί παράνομων επαναπροωθήσεων παράτυπων μεταναστών κ.λπ, με σκοπό τη δημιουργία τεχνητής έντασης προκειμένου να μπορέσει να επιτύχει τους στρατηγικούς της ΑΝΣΚ, αναλόγως την χρονική περίοδο, όπως γκρίζες ζώνες στο Αιγαίο, αποτροπή της Ελλάδας να ασκήσει τα νόμιμα κυριαρχικά της δικαιώματα, λήψη ανταλλαγμάτων για να έχει «κόσμια» συμπεριφορά.

Σημαντικό σημείο τριβής των 2 χωρών είναι άσκηση του δικαιώματος της Ελλάδας να επεκτείνει τα χωρικά της ύδατα από τα 6 ν.μ στα 12 ν.μ. Το δικαίωμα αυτό είναι νομικά κατοχυρωμένο σύμφωνα με το Δίκαιο της Θάλασσας και η Ελλάδα διατηρεί το δικαίωμα να το ασκήσει ανά πάσα στιγμή. Πάνω σε αυτό το δικαίωμα της Ελλάδας, η Τουρκία απάντησε με ένα διαρκές «casus belli», το οποίο ισχύει δια παντός.

Άμεσα συνδεδεμένο με το παραπάνω σημείο τριβής είναι και το επόμενο, το οποίο έχει να κάνει με τους τουρκικούς ισχυρισμούς περί παράνομης κατοχής μ/ν. Στην πραγματικότητα ο παραπάνω ισχυρισμός δεν έχει καμία νομική υπόσταση καθώς η Τουρκία, σύμφωνα με τα άρθρα 15 και 16 της Συνθήκης της Λωζάνης, έχει παραιτηθεί από κάθε δικαίωμα έναντι του συμπλέγματος των Δωδεκανήσων και των παρακείμενων μ/ν και τα εκχωρούσε άνευ όρων και με καθεστώς πλήρους κυριαρχίας στην Ιταλία. Αργότερα, η Ιταλία με τη συνθήκη των Παρισίων⁴, τα Δωδεκάνησα με τις παρακείμενες νησίδες περιήλθαν στην κατοχή της Ελλάδας.

⁴ Συνθήκη Ειρήνης Παρισίων, έλαβε χώρα την 10 Δεκ 1947

Και στα υπόλοιπα σημεία τριβής – ανταγωνισμού μεταξύ των 2 χωρών η κεντρική ιδέα τα θέματα κυριαρχίας και κυρίως θαλάσσιας κυριαρχίας. Τέτοια θέματα είναι η αρμοδιότητα εντός του FIR Αθηνών καθώς και η αρμοδιότητα διεξαγωγής επιχειρήσεων Έρευνας και Διάσωσης. Σύμφωνα με τις διεθνείς συνθήκες⁵, η αρμοδιότητα Έρευνας και Διάσωσης συμπίπτει με το FIR Αθηνών, κάτι το οποίο αμφισβητεί η Τουρκία ισχυριζόμενη ότι διαθέτει τα μέσα προκειμένου να εκτελεί Έρευνα και Διάσωση σε περιοχή, η οποία εκτείνεται μέχρι το μέσο του Αιγαίου, εντός του FIR Αθηνών.

Τα τελευταία χρόνια, με την ανακάλυψη των τεράστιων ποσοτήτων υδρογονανθράκων στην Ανατολική Μεσόγειο, αλλά και η αυξημένες ανάγκες σε συνδυασμό και με την ενεργειακή εξάρτηση από τρίτους δρώντες (Ρωσία, Ιραν, Αραβικές χώρες), στο ήδη εκρηκτικό μείγμα των διαφωνιών ήρθε να προστεθεί το ζήτημα καθορισμού Αποκλειστικής Οικονομικής Ζώνης (ΑΟΖ) από τις 2 χώρες. Τον Αύγουστο του 2020, η Ελλάδα και η Τουρκία έφτασαν ξανά σε καταστάσεις αυξημένης στρατιωτικής έντασης, με τους στόλους των 2 χωρών να παραμένουν επί μακρό χρονικό διάστημα εκτός των ναυστάθμων τους, εκτελώντας ελιγμούς σε μικρή απόσταση, καθώς η Τουρκία έβγαλε το ερευνητικό σκάφος ORUC REIS για παράνομες έρευνες υδρογονανθράκων σε περιοχή εντός της ελληνικής ΑΟΖ. Ταυτόχρονα, απειλούσε, παρανόμως, ερευνητικά σκάφη και γεωτρύπανα, διεθνών ενεργειακών κολοσσών, εντός της Κυπριακής ΑΟΖ σε περίπτωση που διενεργούσαν γεωτρήσεις σε αυτή. Το γεγονός αυτό αποτελεί τροχοπέδη για την εκμετάλλευση των κοιτασμάτων στην Κυπριακή ΑΟΖ αλλά και την έρευνα για νέα κοιτάσματα εντός της Ελληνικής ΑΟΖ.

Αποτέλεσμα του ανταγωνισμού μεταξύ των 2 χωρών είναι:

- α. Η δημιουργία ενός διαρκούς αρνητικού κλίματος μεταξύ τους.
- β. Η αυξανόμενη ένταση, η οποία δύναται να μετατραπεί σε ένοπλη σύγκρουση ανά πάσα στιγμή.
- γ. Η αύξηση των εξοπλισμών στην περιοχή, προκειμένου η κάθε χώρα να αποκτήσει το τακτικό, το ποσοτικό και ποιοτικό πλεονέκτημα έναντι της άλλης.
- δ. Η καθυστέρηση στην εκμετάλλευση των ήδη υπάρχοντων εξαιρετικά μεγάλων κοιτασμάτων υδρογονανθράκων (πετρελαίου και φυσικού αερίου) στην

⁵ Σύμβαση του IMO του 1979, υπογράφηκε από την Ελλάδα 20 Αυγ 1980

Ανατολική Μεσόγειο και στην έρευνα για ανακάλυψη νέων που θα συντελέσουν περαιτέρω στην προσπάθεια ενεργειακής αυτότητας και ανεξάρτησης από τη Ρωσία.

5.8 Ανακεφαλαίωση

Η Τουρκία, αντικειμενικά αποτελεί έναν από τους πιο σημαντικούς δρώντες στην περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου αλλά και στην ευρύτερη περιοχή της Μέσης Ανατολής, αφενός λόγω του μεγέθους της αλλά και αφετέρου λόγω του ρυθμού ανάπτυξής της. Στόχος της είναι να διαδραματίσει ένα ρόλο περιφερειακής δύναμης και να έχει λόγο σε ότι γίνεται στην περιοχή.

Το βασικό πρόβλημα που αντιμετωπίζει η Τουρκία είναι η εξαιρετικά μεγάλη ενεργειακή της εξάρτηση από τρίτες χώρες (Ρωσία, Αλγερία, Αζερμπαϊτζάν κ.λπ). Για το λόγο αυτό προσπαθεί να μπει στο ενεργειακό παιχνίδι των κοιτασμάτων της Ανατολικής Μεσογείου. Επιπλέον προσπαθεί να αξιοποιήσει τα κοιτάσματα της Μαύρης Θάλασσας και να αυξήσει την συμμετοχή των Α.Π.Ε στο ενεργειακό της μείγμα.

Στο πλαίσιο αυτό προσπαθεί να δημιουργήσει συμμαχίες και συνάπτει συμφωνίες με χώρες της περιοχής (Λιβύη), οι οποίες δεν συνάδουν με το Διεθνές Δίκαιο και επίσης προσπαθεί να δυναμιτίσει προσπάθειες άλλων χωρών (Ελλάδα, Κύπρος) από την εκμετάλλευση των δικών τους πόρων.

Στο κεφάλαιο αυτό τέλος, έγινε αναφορά για τις εκβιαστικές μεθόδους που χρησιμοποιεί η Τουρκία, προκειμένου να αποκομίσει οικονομικά και γεωπολιτικά οφέλη, εργαλειοποιώντας το μεταναστευτικό αλλά και για τον ανταγωνισμό που υπάρχει μεταξύ της Ελλάδας και της Τουρκίας σε θέματα κυριαρχίας κυρίως, τα οποία επηρεάζουν τη μεταξύ τους σχέση και την προοπτική συνεργασίας σε εμπορικό και οικονομικό επίπεδο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6

ΔΙΑΠΙΣΤΩΣΕΙΣ – ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ – ΤΡΟΠΟΙ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗΣ ΕΠΕΚΤΑΤΙΣΜΟΥ ΤΟΥΡΚΙΑΣ ΣΤΗΝ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΜΕΣΟΓΕΙΟ

6.1 Εισαγωγή

Από την ανάλυση των προηγούμενων κεφαλαίων προκύπτει ότι η Ανατολική Μεσόγειος είναι ένας γεωγραφικός χώρος, ο οποίος τα προσεχή χρόνια αναμένεται να διαδραματίσει σημαντικό ρόλο σε γεωπολιτικό, ενεργειακό, οικονομικό και εμπορικό επίπεδο. Ήδη, η μεγάλη σημασία της περιοχής, γεωπολιτικά και ενεργειακά, άρχισε να διαφαίνεται από την τρέχουσα χρονική περίοδο, με την Ρωσο – Ουκρανική κρίση να δρα ως καταλύτης επιταχύνοντας την ανάγκη αξιοποίησης των μοναδικών πλεονεκτημάτων και χαρακτηριστικών της.

Στο κεφάλαιο αυτό θα παρατεθούν οι διαπιστώσεις και τα συμπεράσματα που προκύπτουν από την προηγηθείσα ανάλυση λαμβάνοντας υπόψη και όλες τις τελευταίες εξελίξεις, σε όλα τα πεδία, οι οποίες διαδραματίζονται στην περιοχή μεταβάλλοντας τις ισορροπίες.

Επιπρόσθετα, επικεντρώνοντας στον μικρόκοσμο της περιοχής μας, θα γίνει μια προσπάθεια υποβολής ορισμένων προτεινόμενων λύσεων αντιμετώπισης του επεκτατισμού της Τουρκίας στην Ανατολική Μεσόγειο, τόσο δυναμικών, ώστε να επιτυγχάνεται ο σκοπός της αποτροπής όσο και πιο ήπιων, στο πλαίσιο δημιουργίας μιας κάποιας μορφής συνεργασίας.

6.2 Διαπιστώσεις – Συμπεράσματα

Από την ανάλυση, που πραγματοποιήθηκε στα προηγούμενα κεφάλαια, προκύπτουν πολύ σημαντικά συμπεράσματα σχετικά με την περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου, τον πολυεπίπεδο ανταγωνισμό (ενεργειακό, γεωπολιτικό) μεταξύ των διαφόρων δρώντων της περιοχής, ήτοι τοπικών, περιφερειακών και διεθνών. Τα κυριότερα συμπεράσματα που προκύπτουν έχουν όπως παρακάτω:

α. Στην περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου δραστηριοποιούνται σημαντικοί τοπικοί δρώντες, οι οποίοι προσπαθούν να αποκτήσουν στην περιοχή πλεονεκτικότερη θέση στη γεωπολιτική σκακιέρα. Στην προσπάθειά τους αυτή υποβοηθούνται από ισχυρούς διεθνείς παίκτες, οι οποίοι με τη σειρά τους προσπαθούν να εδραιώσουν την επιρροή τους στην περιοχή αποκομίζοντας οικονομικά οφέλη αλλά να εδραιώσουν τις σφαίρες επιρροής τους.

β. Η οικονομία των χωρών της Ανατολικής Μεσογείου, βασίζεται κυρίως στις υπηρεσίες και όχι ιδιαιτέρως στην βιομηχανική παραγωγή. Τα τελευταία χρόνια παρουσιάζεται σε ορισμένες χώρες μια αύξηση στον κλάδο της βιομηχανίας, συνδράμοντας σημαντικά στο ΑΕΠ (Τουρκία, Ελλάδα, Ισραήλ).

γ. Σημαντικά ιστορικά γεγονότα της περιοχής (Πόλεμος Συρίας, Εμφύλιος στη Λιβυή, άνοδος Ισλαμικού Κράτους), υποβάθμισαν κράτη σημαντικά στην περιοχή (Συρία, Λιβυή), σχεδόν αποκλείοντας τους από τα δρώμενα και επιπλέον δημιούργησαν τις προϋποθέσεις για ανάπτυξη τρομοκρατικών ομάδων και δημιουργία αστάθειας στην ευρύτερη περιοχή.

δ. Η Ανατολική Μεσόγειος λόγω της μορφολογίας της, η οποία μοιάζει πάρα πολύ με κλειστή λίμνη, επηρεάζεται υπερβολικά από οικονομικής αλλά και γεωπολιτικής κυρίως άποψης, από την κατάσταση που επικρατεί στα 2 choke points που συμπεριλαμβάνονται σε αυτή (Διώρυγα Σουέζ, Στενά Δαρδανελίων). Έμφραξη των choke points, μπορεί να δημιουργήσει σημαντικά προβλήματα στην εμπορική και οικονομική δραστηριότητα αρκετών κρατών σε αυτή. Επιπλέον, η τελευταία κρίση στην Ουκρανία κατέδειξε με emphaticό τρόπο ότι τα κράτη που ελέγχουν τις εισόδους σε περιοχές στρατηγικής σημασίας (Μαύρη θάλασσα), όπως η Τουρκία δύνανται να εκμεταλλευτούν το γεγονός αυτό επ' ωφέλειά τους, υποστηρίζοντας τη μία ή την άλλη πλευρά ή και εναλλάξ, με σκοπό την αποκόμιση γεωπολιτικών ανταλλαγμάτων.

ε. Χώρες όπως η Ελλάδα, η Κύπρος, η Αίγυπτος αλλά και το Ισραήλ θα πρέπει να δημιουργήσουν έναν άξονα ανάσχεσης των τρομοκρατικών απειλών προς την ΕΕ, οι οποίες δημιουργήθηκαν με την άνοδο στο προσκήνιο δρώντων όπως το Ισλαμικό Κράτος. Επιπλέον, θα πρέπει να συνδράμουν αποφασιστικά στην αντιμετώπιση της παράνομης μετανάστευσης, η οποία αποτελεί το Δούρειο Ίππο για τις ακραίες τρομοκρατικές ομάδες αλλά δημιουργεί και προϋποθέσεις για εμφάνιση κοινωνικών προβλημάτων στις χώρες της ΕΕ.

στ. Η Ανατολική Μεσόγειος αποτελεί σημαντικό ενεργειακό σταυροδρόμι μεταξύ των 3 ηπείρων. Από τις χώρες αυτής, διέρχονται πολλοί αγωγοί πετρελαίου και φυσικού αερίου

προερχόμενοι από χώρες όπως η Ρωσία, το Αζερμπαϊτζάν, χώρες του Περσικού κ.λπ. Το γεγονός αυτό την καθιστά ένα τεράστιο ενεργειακό κόμβο από και προς την ΕΕ και τις χώρες της Δυτικής και Βόρειας Ευρώπης.

ζ. Σημαντικοί διεθνείς δρώντες (ΗΠΑ, Ρωσία, Κίνα) δραστηριοποιούνται και ανταγωνίζονται στην περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου προκειμένου να αποκτήσουν το στρατηγικό πλεονέκτημα για την επίτευξη των Αντικειμενικών τους Σκοπών (ΑΝΣΚ). ΗΠΑ και Ρωσία ανταγωνίζονται στον ενεργειακό και γεωπολιτικό πεδίο, ενώ η Κίνα επί του παρόντος εστιάζει τις προσπάθειές της στο οικονομικό και εμπορικό πεδίο και λιγότερο στα προηγούμενα δύο.

η. Η περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου διαχρονικά αποτελούσε πεδίο ενεργειακού ανταγωνισμού μεταξύ των ισχυρών διεθνών δρώντων, καθόσον από αυτή διέρχονταν και συνεχίζουν να διέρχονται σημαντικές ενεργειακές αρτηρίες προς τις χώρες της ΕΕ. Σήμερα, επιπλέον, με την ανακάλυψη των τεραστίων αποθεμάτων πετρελαίου και κυρίως φυσικού αερίου, ο ανταγωνισμός αυτός μεγάλωσε και επεκτάθηκε αφού εισήλθαν και έτερες χώρες (Ισραήλ, Αίγυπτος, Ελλάδα, Κύπρος), στην περιοχή των οποίων βρίσκονται τα υπόψη κοιτάσματα αλλά και χώρες (βλ. Τουρκία), οι οποίες τυχοδιωκτικά προσπαθούν να αποκτήσουν σημαντικό μερίδιο από την ενεργειακή πίτα και να αποτελέσουν παράγοντα επιρροής σε αυτή, χωρίς να έχουν αυτό το δικαίωμα.

θ. Η περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου μπορεί να αποτελέσει το μέσο για την ενεργειακή απεξάρτηση της ΕΕ από την Ρωσία. Ειδικά η Ουκρανική κρίση και η αλματώδης αύξηση των τιμών των υδρογονανθράκων, κατέδειξαν επιτακτικά την ανάγκη η ΕΕ να βρεί εναλλακτικούς τρόπους τροφοδοσίας της με πετρέλαιο και φυσικό αέριο προκειμένου να αποφύγει τον ενεργειακό εκβιασμό της Ρωσίας. Αυτό μπορεί να επιτευχθεί με δίκτυο αγωγών, οι οποίοι θα μπορούν να παρακάμπτουν την Ρωσία ως παραγωγό χώρα και θα χρησιμοποιούν χώρες όπως το Αζερμπαϊτζάν, χώρες της Β. Αφρικής αλλά και τις χώρες της Ανατολικής Μεσογείου (Ισραήλ, Αίγυπτος, Κύπρος).

ι. Η Ανατολική Μεσόγειος μπορεί να συμβάλει αποτελεσματικά στην διαφοροποίηση του ενεργειακού μίγματος της Ευρώπης, καθόσον οι κλιματολογικές συνθήκες ευνοούν την ανάπτυξη των ΑΠΕ (Ηλιακή, Αιολική, Υδροδυναμική κ.λπ), οι οποίες μπορούν να δώσουν αφενός σημαντική συνεισφορά σε ενέργεια, μειώνοντας αφετέρου το αποτύπωμα των εκπομπών ρύπων σημαντικά, βοηθώντας και στην προστασία του περιβάλλοντος και στον περιορισμό του φαινομένου της κλιματικής αλλαγής.

ια. Ανάπτυξη νέων Σταθμών Υγροποιημένου Φυσικού Αερίου (LNG) καθώς και επέκταση των ήδη υπάρχοντων, προκειμένου να γίνει εκμετάλλευση των πλεονεκτημάτων που αυτοί παρέχουν. Το κυριότερο εξ αυτών είναι ότι οι Σταθμοί LNG δεν εξαρτώνται από ενδιάμεσες χώρες και δεν σταματάει η ροή τροφοδοσίας, αν υφίσταται πρόβλημα (τεχνικό ή άλλης φύσης), προς μια χώρα προορισμού, καθόσον είναι δυνατή η παράκαμψη του προβλήματος. Επιπλέον με την δυνατότητα εναποθήκευσης του LNG είναι δυνατή η δημιουργία αποθεμάτων για την τροφοδοσία των κρατών σε περίπτωση βίαιης διακοπής αυτής. Η Ρωσο – Ουκρανική κρίση κατέδειξε την επιτακτική ανάγκη δημιουργίας τέτοιων σταθμών αλλά και τη σημαντική συνεισφορά τους στην προσπάθεια για ενεργειακή αυτάρκεια των χωρών μέσω εναλλακτικών τρόπων τροφοδοσίας.

ιβ. Για την ανάπτυξη όμως της περιοχής της Ανατολικής Μεσογείου και την αξιοποίηση της περιοχής ενεργειακά, απαραίτητη προϋπόθεση αποτελεί η συνεργασία όλων των χωρών, οι οποίες δύνανται να έχουν σημαντικό ρόλο στην περιοχή (Ελλάδα, Κύπρος, Ισραήλ, Αίγυπτος, Τουρκία), χωρίς αθέμιτους ανταγωνισμούς και απειλές, έτσι ώστε να αξιοποιηθούν η τεχνογνωσία, το εργατικό δυναμικό, τα ενεργειακά αποθέματα προς όφελος της ευρύτερης περιοχής αλλά και της Ευρώπης. Επι του παρόντος κάτι τέτοιο φαντάζει με ουτοπικό σενάριο, καθόσον η Τουρκία δεν είναι διατεθειμένη να συνεργαστεί με τις υπόλοιπες χώρες της περιοχής, αρμονικά, παρά μόνο με τους δικούς της όρους, οι οποίοι είναι κυριαρχικοί, χωρίς να ωστόσο να δικαιολογούνται από την τρέχουσα κατάστασή της.

6.3 Τρόποι Αντιμετώπισης από πλευράς της Ελλάδας του επεκτατισμού της Τουρκίας στην Ανατολική Μεσόγειο

Η Τουρκία, όπως προαναφέρθηκε και στο Κεφάλαιο 5, αποτελεί μια ισχυρή περιφερειακή δύναμη στην περιοχή. Με μία ταχέως αναπτυσσόμενη βιομηχανία και με ένοπλες δυνάμεις αρκετά ισχυρές και τεχνολογικά σε ένα αρκετά καλό επίπεδο, προσπαθεί να αποκτήσει θέση οδηγού στην ευρύτερη περιοχή. Θα μπορούσε να χαρακτηριστεί, όμως, ένας γίγαντας με πήλινα πόδια, καθόσον δεν πατάει σε στέρεες βάσεις.

Αρχικά, τα τελευταία χρόνια, η οικονομία της φαίνεται να ακροβατεί σε τεντωμένο σχοινί, με αποκορύφωμα την τελευταία διετία, όπου η κατάσταση στην τουρκική οικονομία φαίνεται να έχει φτάσει στο ναδίρ, με συνεχείς υποτιμήσεις της Τουρκικής Λίρας και πτώσεις των κυριότερων δεικτών της.

Επιπρόσθετα, η Τουρκία αντιμετωπίζει σοβαρό πρόβλημα ενεργειακής εξάρτησης από τρίτες χώρες, για να κινήσει τη βιομηχανία της αλλά και να καλύψει συνολικά τις ανάγκες της.

Το πρόβλημα αυτό της ενεργειακής της εξάρτησης την οδηγεί σε αντιπαραθέσεις και σε επεκτατικές πολιτικές, προκειμένου να επεκταθεί σε περιοχές με κοιτάσματα πετρελαίου και φυσικού αερίου, οι οποίες παρουσιάζουν αναταραχή λόγω εμφυλίων συγκρούσεων ή δράσης τρομοκρατικών ομάδων (Λιβύη, Συρία) προσπαθώντας μέσω τουρκικών ενεργειακών εταιριών να εκμεταλλευτεί τα υπόψη κοιτάσματα. Από την άλλη, χωρίς καμία διάθεση συνεργασίας στο πλαίσιο του Διεθνούς Δικαίου, προσπαθεί να αποκτήσει πρόσβαση και στα κοιτάσματα της Ανατολικής Μεσογείου εποφθαλμιώντας τα κοιτάσματα της Κυπριακής Δημοκρατίας αλλά και πραγματοποιώντας παράνομες έρευνες στο θαλάσσιο χώρο του Αιγαίου σε περιοχές ελληνικής κυριαρχίας.

Απέναντι σε αυτό τον επεκτατισμό της Τουρκίας, η Ελλάδα θα πρέπει να αναπτύξει έναν αμυντικό μηχανισμό, πολυδιάστατο και πολυσύνθετο, ο οποίος θα αντιμετωπίζει αποτελεσματικά όλες τις διαστάσεις αυτού. Οι κυριότεροι τρόποι αντιμετώπισης του Τουρκικού επεκτατισμού, από την πλευρά της Ελλάδας, έχουν όπως παρακάτω:

α. Προβολή της επεκτατικής πολιτικής της Τουρκίας στη Διεθνή Κοινότητα. Επιβάλλεται να αναδειχθούν οι παραβιάσεις της καλής γειτονίας, στις οποίες προβαίνει η Τουρκία αλλά και οι παραβιάσεις του Διεθνούς Δικαίου.

β. Προσπάθεια ώστε, η χώρα να εξελιχθεί σε ενεργειακό hub στην περιοχή της Βαλκανικής, της Ανατολικής Μεσογείου και της ΕΕ γενικότερα, εκμεταλλεζόμενη τους 2 σταθμούς LNG [Ρεβυθούσα, Αλεξανδρούπολη (Υπό κατασκευή)]. Στο γεγονός αυτό συντελεί αποφασιστικά η Ρωσο – Ουκρανική κρίση και η επιθυμία των χωρών της ΕΕ για ενεργειακή ανεξάρτηση από τη Ρωσία. Επιτυχία στο συγκεκριμένο τομέα, πέραν των οικονομικών ωφελημάτων τα οποία θα έχει, θα εξασφαλίσει και γεωπολιτικά και στρατηγικά ωφέλη.

γ. Διατήρηση και ισχυροποίηση συμμαχιών και δεσμών συνεργασίας σε οικονομικό, ενεργειακό, πολιτικό και στρατιωτικό επίπεδο με τους ισχυρούς δρώντες της περιοχής της Ανατολικής Μεσογείου (Αίγυπτο, Ισραήλ), της Βαλκανικής αλλά και της ευρύτερης περιοχής της Μεσογείου και της Βόρειας Αφρικής (Αλγερία).

δ. Συνεργασία στον ενεργειακό τομέα με την Κυπριακή Δημοκρατία με σκοπό τη βέλτιστη εκμετάλλευση των κοιτασμάτων φυσικού αερίου. Κατασκευή σταθμού LNG στο νησί με σκοπό την προώθηση του Κυπριακού αερίου στις αγορές σε συνεργασία με την ελληνική ναυτιλία. Η δημιουργία του σταθμού LNG εκτιμάται ότι θα βοηθήσει σημαντικά στην εξαγωγή

του Κυπριακού φυσικού αερίου σε περίπτωση που δεν ευδοκιμήσει η κατασκευή του East Med. Επιπρόσθετα, θα καταστήσει την Κύπρο σημαντικό ενεργειακό hub στην περιοχή και θα αυξήσει την στρατηγική της αξία αλλά θα αποτελέσει και παράγοντα αποτρεπτικό σε οποιαδήποτε επεκτατικά σχέδια από την Τουρκία.

ε. Ισχυροποίηση των δεσμών με τις ΗΠΑ και την ΕΕ, στο οικονομικό και γεωστρατηγικό πεδίο. Παροχή διευκολύνσεων στις στρατιωτικές δυνάμεις των ΗΠΑ ή της ΕΕ με στρατιωτικές εγκαταστάσεις σε συγκεκριμένες περιοχές του ελλαδικού χώρου (π.χ Κρήτη, Αλεξανδρούπολη), προκειμένου να αυξήσει την πολιτικό – στρατιωτική αξία της Ελλάδος.

στ. Διεύρυνση των εμπορικών δεσμών με την Κίνα με σκοπό την προώθηση των κινεζικών προϊόντων στην ΕΕ. Το γεγονός αυτό θα προσδώσει μια επιπλέον στρατηγική συνεργασία με μια υπερδύναμη, χωρίς να υφίσταται σύγκρουση συμφερόντων με τους άλλους ισχυρούς διεθνείς δρώντες (ΗΠΑ), ισχυροποιώντας την οικονομία της χώρας και μετατρέποντας την σε εμπορικό hub στην ανατολική Μεσόγειο.

ζ. Δημιουργία ευνοϊκού κλίματος (προσιτή φορολογία, εργατικό δυναμικό, παροχή προνομίων) για προσέλκυση επενδύσεων από μεγάλες εταιρίες σε διάφορους τομείς της οικονομίας (κυρίως εμπόριο, κατασκευαστικό, ενεργειακό, τουριστικό κ.λπ). Το γεγονός αυτό θα έχει διττό όφελος διότι αφενός θα αναβαθμίσει οικονομικά τη χώρα, βελτιώνοντας σημαντικά αρκετούς οικονομικούς δείκτες, όπως η ρευστότητα, η ανταγωνιστικότητα κ.λπ. Ταυτόχρονα, θα επιφέρει μείωση της ανεργίας, αύξηση της αγοραστικής δύναμης του πληθυσμού καθόσον θα υπάρξει εισροή χρήματος και εισοδήματα. Αφετέρου, η ύπαρξη επενδύσεων σε μια χώρα μπορεί να αποτελέσει και ένα εν δυνάμει πέπλο προστασίας, καθώς οι μεγάλες εταιρίες ειδικά σε τομείς όπως η ενέργεια, ο κατασκευαστικός, η βιομηχανία και ο τουρισμός υποστηρίζονται από τις αντίστοιχες εθνικότητας κυβερνήσεις, οι οποίες «προστατεύουν» την επένδυσή τους γιατί αποτελεί σημαντική πηγή εσόδων.

η. Επιδίωξη συνεργασίας με την Τουρκία, σε διάφορους τομείς όπως το εμπόριο, η βιομηχανία, ο τουρισμός, καθόσον η Τουρκία αποτελεί μια μεγάλη πληθυσμιακά χώρα, με αδιαμφισβήτητη γεωπολιτική αξία, λόγω της έκτασης και της γεωγραφικής της θέσης. Η συνεργασία αυτή θα μπορούσε να αποβεί εξαιρετικά επωφελής και για τις 2 χώρες, βοηθώντας στην οικονομική τους ανάπτυξη αλλά και στην άμβλυνση αρκετών από τις διαφορές τους. Απαραίτητη προϋπόθεση βέβαια αποτελεί η μη ύπαρξη δυσπιστίας και από τις 2 πλευρές αλλά και η εξάλειψη των απειλών και των διεκδικήσεων από πλευράς της Τουρκίας.

θ. Τέλος, πέραν όλων των παραπάνω, ένας από τους σημαντικότερους παράγοντες αντιμετώπισης της τουρκικής επεκτατικότητας, ο οποίος τελικά επιτρέπει την ανάπτυξη των προηγούμενων είναι η επίδειξη ισχυρής στρατιωτικής ισχύος και ικανότητας αποτροπής. Αυτό επιτυγχάνεται με τον εκσυγχρονισμό του υπάρχοντος στρατιωτικού υλικού αλλά και την προμήθεια νέου, τεχνολογικά ικανού να ανταποκριθεί στις επιχειρησιακές ανάγκες του μέλλοντος. Επιπρόσθετα, επιβάλλεται η διεξαγωγή ασκήσεων μικρής, μεσαίας και μεγάλης κλίμακας, όπου θα προβάλλεται ο βαθμός εκπαίδευσης, ετοιμότητας και αποτρεπτικής ικανότητας των Ελληνικών Ενόπλων Δυνάμεων. Τα τελευταία χρόνια, παρά τη δύσκολη οικονομική κατάσταση στην οποία βρέθηκε η χώρα, οι Ένοπλες Δυνάμεις κατόρθωσαν να διατηρήσουν σε υψηλότατο επίπεδο το αξιόμαχο των Μονάδων τους, γεγονός το οποίο επιβεβαιώθηκε με τον πιο εμφατικό τρόπο στις κρίσεις του Απριλίου και του Αυγούστου του 2020. Επιπλέον, τον παρόντα χρόνο οι κινήσεις προμήθειας στρατιωτικού υλικού αλλά και εκσυγχρονισμού του ήδη υπάρχοντος είναι προς την σωστή κατεύθυνση αυξάνοντας ακόμα περισσότερο την αποτρεπτική ισχύ της χώρας και καθιστώντας την σε ισχυρή στρατιωτική δύναμη και πυλώνα σταθερότητας στην περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου.

ι. Ισχυροποίηση της εθνικής αμυντικής βιομηχανίας και πραγματοποίηση επενδύσεων με ιδιωτικές εγχώριες εταιρίες που δραστηριοποιούνται στο χώρο των αμυντικών συστημάτων, με σκοπό την απόκτηση τεχνογνωσίας σε τομείς όπως η κατασκευή οχημάτων γενικής χρήσης αλλά και μάχης, μη επανδρωμένων αεροσκαφών (UAVs και UCAVs), προηγμένων πυρομαχικών, οπτικών, αισθητήρων, ηλεκτρονικών συστημάτων και συστημάτων επικοινωνιών, προκειμένου να δημιουργηθούν οι προϋποθέσεις για εξαγωγές σε γειτονικές χώρες αλλά και στην ευρύτερη περιοχή. Το γεγονός αυτό θα προσδώσει αφενός, ασφάλεια κάλυψης των εγχώριων αναγκών σε εξοπλισμό και αφετέρου θα καταστήσει τη χώρα σημαντικό εξαγωγέα στρατιωτικού υλικού στην ευρύτερη περιοχή, ρόλο που μέχρι στιγμής έχει το Ισραήλ και προσπαθεί, έχοντας κάνει σημαντικά βήματα προς αυτή την κατεύθυνση, η Τουρκία.

BIBΛΙΟΓΡΑΦΙΑ (Bibliography)

A. Ελληνική (Greek)

Έρευνα και Διάσωση, Ζητήματα Ελληνοτουρκικών Σχέσεων - Ειδικότερα κείμενα, Ελληνική Δημοκρατία – Υπουργείο Εξωτερικών

Οι ελληνοτουρκικές διαφορές στο θαλάσσιο χώρο από την οπτική του διεθνούς δικαίου, Ευθύμιος ΠΑΠΑΣΤΑΥΡΙΔΗΣ, Επιστημονικός Συνεργάτης ΕΛΙΑΜΕΠ, Διδάσκων, Πανεπιστήμιο της Οξφόρδης

Συνεργασία ή Ανταγωνισμός με την Τουρκία; Ρεαλιστική Προσέγγιση, Αθανάσιος Πλατιάς Αυτοί είναι οι λόγοι που έχουν οδηγήσει Ελλάδα και Τουρκία στα πρόθυρα πολέμου, TANEΑ Team, 11 Σεπτεμβρίου 2020

ΕΕ – Καταδίκη και μήνυμα στην Τουρκία για την εργαλειοποίηση μεταναστών, Το ΒΗΜΑ Team, 22 Oct 2021

«Ράπισμα» της Ε.Ε. σε Ερντογάν: «Απαράδεκτη η εργαλειοποίηση των μεταναστών», ΕΤΗΝΟΣ Newspaper, 06 Mar 2020

Το μεταναστευτικό και η Ευρώπη, 08 Mar 2020 by Πάσχος Μανδραβέλης,

Ο ρόλος της Τουρκίας στην ζώνη σύγκρουσης στην Ανατολική Μεσόγειο: Μια διαφορετική χώρα και μια ματιά στο μέλλον, Θρασύβουλος Τέρρυ ΣΤΑΜΑΤΟΠΟΥΛΟΣ, Ειδικός Σύμβουλος ΕΛΙΑΜΕΠ, πρώην Βοηθός Γενικός Γραμματέας του ΝΑΤΟ

Τουρκικές Διεκδικήσεις, Ζητήματα Ελληνοτουρκικών Σχέσεων - Ειδικότερα κείμενα, Ελληνική Δημοκρατία – Υπουργείο Εξωτερικών

Αιγιαλίτιδα Ζώνη – Casus Beli, Ζητήματα Ελληνοτουρκικών Σχέσεων - Ειδικότερα κείμενα, Ελληνική Δημοκρατία – Υπουργείο Εξωτερικών

Έθνικός Εναέριος Χώρος, Ζητήματα Ελληνοτουρκικών Σχέσεων - Ειδικότερα κείμενα, Ελληνική Δημοκρατία – Υπουργείο Εξωτερικών

Ελληνοτουρκικές διαφορές: Οι αμφισβητήσεις - διεκδικήσεις της Τουρκίας και οι ελληνικές θέσεις. Δημητρακόπουλος Γιώργος, Αιρετός Π.Υ.Σ.Π.Ε. Πειραιά

Ελληνοτουρκική διαφορά ως προς την οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας, Ζητήματα Ελληνοτουρκικών Σχέσεων - Ειδικότερα κείμενα, Ελληνική Δημοκρατία – Υπουργείο Εξωτερικών

Η ενεργειακή στρατηγική της Τουρκίας, Περιοδικό Άμυνα & Διπλωματία, Τεύχος 258, Φεβρουάριος 2013

Σταύρωση του Nord Stream 2 και νεκρανάσταση του EastMed: Πώς οι εξελίξεις στην Ουκρανία επανακαθορίζουν το ζήτημα της ενεργειακής ασφάλειας της ΕΕ από εξαρτήσεις ΗΠΑ-Ρωσίας

Αμυντικές συμμαχίες και αξιοποίηση του Φυσικού Αερίου. Πώς η παγκόσμια ενεργειακή κρίση επηρεάζει τους σχεδιασμούς στην Ανατολική Μεσόγειο: Ο ρόλος ΗΠΑ - Ρωσίας και ο πονοκέφαλος Ερντογάν, «Σημερινή της Κυριακής», 24/10/2021.

CEO Chevron: Αναζωπύρωση συζητήσεων για EastMed λόγω έλλειψης αερίου στην Ευρώπη, Article Energy Press 08 Mar 2022

Ολική επαναφορά: Επιτακτική ανάγκη πλέον ο αγωγός EastMed λέει ο Ν. Μόντι της Edison - Είναι σήμερα πιο ανταγωνιστικός και βιώσιμος, Energy Press, Άρθρο Χάρη Αποσπύρη 10.03.2022

Αγωγός East Med: Σύννεφα στην κατασκευή - Οι τουρκικές προκλήσεις και η στάση των ΗΠΑ, Ethnos news article 19.09.2021.

Ενεργειακός Ανταγωνισμός στον 21ο αιώνα, 25 Μαΐου, 2020 της Ασημίνας Αντωνίου

Η Αραβική Ανοιξη και το φαινόμενο της πεταλούδας, άρθρο από Μποζανίνου Τάνια, ΤΟ ΒΗΜΑ.

Γεωπολιτική ανάλυση στο ενεργειακό σύμπλοκο της Ανατολικής Μεσογείου, by Ioannis Mazis National and Kapodistrian University of Athens

Η στρατηγική αξία της Ανατολικής Μεσογείου, άρθρο από Κωνσταντίνος Φίλης, ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ.

Η Ελληνική Ενεργειακή Γεωπολιτική από τη Βαλκανική έως τη Νοτιοανατολική Μεσόγειο, του Δρα Θεόδωρου Τσακίρη Επίκουρου Καθηγητή Γεωπολιτικής & Υδρογονανθράκων Πανεπιστημίου Λευκωσίας, Επικεφαλής Ενεργειακού Προγράμματος ΕΛΙΑΜΕΠ Ανώτερου Ερευνητή του CCEIA του Πανεπιστημίου Λευκωσίας

Οι Γεωστρατηγικές Αλλαγές στη Μεσόγειο και οι Επιπτώσεις τους, Στέργιος Μπαμπανάσης, Αθανάσιος Πλατιάς, Ιωάννης Σεϊμένης

ΓΕΩΠΟΛΙΤΙΚΗ, ΓΕΩΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΚΑΙ ΔΙΕΘΝΗΣ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΜΟΣ, Αθανάσιος Γ. Πλατιάς, από Τιμητικό Τόμο Ομότιμου Καθηγητή Σωτήριου Καρβούνη πρώην Πρύτανη Πανεπιστημίου Πειραιώς

Η αχαλίνωτη Τουρκία και η Ανατολική Μεσόγειος στο μάτι του κυκλώνα, Ανάλυση του Πέτρου Βαμβακά, Αναπληρωτή Καθηγητή Πολιτικής Επιστήμης στο Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Διεθνών Σπουδών του Emmanuel College της Βοστώνης

Η Σημασία Της Ανατολικής Μεσογείου και οι Προκλήσεις Ασφαλείας που Αντιμετωπίζει, από την Θεανώ Ντόκου, Ερευνήτρια της Ομάδας Διεθνών Σχέσεων & Εξωτερικής Πολιτικής (the SAFIA Blog), 16.08.2021

Ενεργειακή και Γεωπολιτική Πραγματικότητα στην Νοτιοανατολική Μεσόγειο, by Αθανάσιος Πίτατζης, Αναλυτής ΚΕΔΙΣΑ

B. Ξενόγλωσση (International)

A Difficult Balancing Act: Russia's Role in the Eastern Mediterranean - Carnegie Endowment for International Peace, Paper by Paul Stronski

«Χαστούκι» Λιβύης σε Τουρκία: Δεν ισχύει το τουρκολυβικό μνημόνιο, <https://Skainews.gr>, 18 Dec 2021

Mavi Vatan, the "Blue Homeland" The Origins, Influences and Limits of an Ambitious Doctrine for Turkey, Aurélien DENIZEAU, April 2021

Mavi Vatan and Forward Defense The Sinuous Journey of a Republican and Imperial Hybridization, Evangelos Areteos

The Formulation of the Blue Homeland Doctrine, Tevfik Kadan

Blue Homeland: The Heated Politics Behind Turkey's New Maritime Strategy, Ryan Gingeras June 2, 2020

Turkey's Maritime Strategy Ambitions: The Blue Homeland Doctrine (Mavi Vatan), Eyal Pinko, Research Institute for European and American Studies (www.rieas.gr) Publication date: 7 April 2020.

The Mavi Vatan Doctrine And Blue Homeland Anthem: A Look At Turkey's Maritime Worldview, By Jeff Jager and Andrew Norris

Cyprus Gas Dispute: Turkish Obstinace and European Passivity, BRUSSELS INTERNATIONAL CENTER FOR RESEARCH AND HUMAN RIGHTS, 26.08.2019

Greece Adjusts Its Strategy Amid Shifting Middle Eastern Alliances by Caroline Rose, Nicholas A. Heras, October 4, 2021

How Dangerous Is Greece and Turkey's Mediterranean Standoff? By JOSEPH HINCKS, AUGUST 28, 2020

Turkey, Europe, and the Eastern Mediterranean: Charting a way out of the current deadlock, Galip Dalay, January 28, 2021

Turkey-Greece: From Maritime Brinkmanship to Dialogue, by Ilhan Uzgel, US winner of the competition between Turkey and Greece, March 17 2021

Turkey 2021 Energy Policy Review, The International Energy Agency (IEA)

TURKEY'S INTERNATIONAL ENERGY STRATEGY, Republic of Turkey, Ministry of Foreign Affairs

Turkey's energy map becomes greener as renewables expand countrywide, Nuran Erkul Kaya, 21 June 2021

The New Geopolitics of the Eastern Mediterranean: Trilateral Partnerships and Regional Security, Edited by: Zenonas Tziarras

A Review of the Energy Situation in Turkey, C. Pamukcu and G. Konak

EastMed: A pipeline project that ran afoul of geopolitics and green policies, by Nektaria Stamouli

Energy Wars'' The Security of the Energy Routes in the South East Mediterranean The Security of the Energy Routes in the South East Mediterranean, Authors Dimitrios Kyriakos: Lt. General (ret.) ex-Director of the Greek Cavalry-Tank Directorate Tassos Tsiplakos: South East Med Energy & Defense Strategy Consultant

The Energy Sector, Competition and Security in the Eastern Mediterranean, December 15, 2020, by Ruslan Mamedov

Turkish threats in the Eastern Mediterranean, article by Ioannis Kotoulas (Al-Ahram Weekly)

Storm over the Mediterranean, article by Dina Ezzat (Al-Ahram Weekly)

New security dynamics in the Eastern Mediterranean, article by Ahmed Eleiba (Al-Ahram Weekly)

Maritime Commerce and Security in the Mediterranean and Adjacent Waters SUMMARY REPORT, Emiliano Alessandri and Silvia Colombo.

Crossroads region: the Mediterranean, Filippo De Vivo, <https://www.cambridge.org/core>.

ENERGY IN THE EASTERN MEDITERRANEAN: PROMISE OR PERIL? Joint Report by the Egmont Institute and the Atlantic Council, Sami ANDOURA and David KORANYI (EDS.)

Energy Cooperation and Security in the Eastern Mediterranean: A Seismic Shift towards Peace or Conflict? Angelos Giannakopoulos

Legal and Geopolitical Aspects of Energy Development in the Eastern Mediterranean and the EU's Strategic Involvement, SpringerLink

Sharing Energy Resources of Eastern Mediterranean: Regional and Global Dynamics, Nesrin DEMIR and Osman TEKIR Izmir Katip Celebi University, Faculty of Economics and Administrative Science

EASTERN MEDITERRANEAN IN UNCHARTED WATERS: Perspectives on Emerging Geopolitical Realities, Prof. Michaël Tanchum

Turkey: Remodelling the Eastern Mediterranean Conflicting exploration of natural gas reserves, European Parliament, Author: Branislav Stanicek

The Geopolitics of East Med Gas: Hyped Expectations and Hard Realities Executive Summary, Bassam Fattouh

The Geopolitics of a Latent International Conflict in Eastern Mediterranean, by Nael Shama, Al Jazeera Centre for Studies.

Geopolitical Shifts in the Eastern Mediterranean, by Patrick Nopens, EGMONT Royal Institute for International Relations.

Energy Sources in the Eastern Mediterranean: Contributor to Solve the Problems in Cyprus, Turkey, and Israel Triangle? By Ilksoy Aslim

Troubled Water in the Eastern Mediterranean. Turkey Challenges Greece and Cyprus Regarding Energy Resources, Heinz-Jürgen Axt

The scramble for the Eastern Mediterranean. Energy and geopolitics, Edited by Valeria Talbot, First edition: August 2021

Energy Security in the Eastern Mediterranean, Andrea Prontera and Mariusz Ruszel

State Competition in the Eastern Mediterranean: Energy and Security Issues, by Evaghoras L. Evaghorou

Energy Resources and the New Great Game in the Eastern Mediterranean, Publication: Eurasia Daily Monitor Volume: 17 Issue: 137, By: Omid Shokri

What's Driving the Conflict in the Eastern Mediterranean? By Agneska Bloch, Israa Saber

Iranian Political Influence on the Euro-Mediterranean Region, by Anoushiravan Ehteshami, Dean of Internationalisation, Professor of International Relations School of Government and International Affairs, Durham University

Russia: Towards a Balance of Interests in the Eastern Mediterranean, by Ruslan Mamedov Ph.D. in History, Senior Research Fellow, Center for the Arab and Islamic Studies, Institute of Oriental Studies RAS, RIAC Expert

The US in the Eastern Mediterranean Region, by Samuel Ramani, Royal United Services Institute

American Interests in the Eastern Mediterranean, by Eric S. Edelman, Senior Advisor and Aykan Erdemir, Turkey Program Senior Director

THE EASTERN MEDITERRANEAN: NEW DYNAMICS AND POTENTIAL FOR COOPERATION, N. Goren (Ed.), M. Asseburg, Th. Dokos, E. Eiran, G. Mitchell, P. Tsakonas

The Eastern Mediterranean: New Dynamics and Potential for Cooperation : IEMed, by Dr. Nimrod Goren, Head of Mitvim – The Israeli Institute for Regional Foreign Policies

The importance of Land Corridors (II): The Iranian's race to the Mediterranean Sea. By José Ignacio Castro Torres

China, Iran, and Russia in the Middle East and the S.E. Mediterranean by Zafiris Rossidis

The Growing Alignment Between the Gulf and the Eastern Mediterranean - Middle East Institute, by Dr. Yoel Guzansky Senior Research Fellow at the Institute for National Security Studies (INSS) specializing in Gulf politics & security. Dr. Gallia Lindenstrauss Senior Research Fellow at INSS and specializes in Turkish foreign policy, ethnic conflicts, Azerbaijan's foreign policy, the Cyprus issue, and the Kurds.

Will the Eastern Mediterranean become the next Persian Gulf? American Enterprise Institute by Niklas Anzinger

Expeditionary Capital in the Eastern Mediterranean: Why Turkey Matters to China and Vice Versa, by Jens Bastian, CENTRE FOR APPLIED TURKEY STUDIES (CATS)

CIDOB - China Moors in the Mediterranean: A Sea of Opportunities for Europe? By Christina Müller-Markus, Master's in Sinology, University of Vienna

Russian policy in the Eastern Mediterranean and the implications for EU external Action, By Andreas Stergiou, 25 July 2012

Russia in the Eastern Mediterranean: A counterweight to the West? By Jesús Manuel Pérez Triana, Security and Defence Analyst.

Ambassador Pyatt's Remarks at the Center for European Policy Analysis Panel "Changing Tides: Great Power Competition In the Eastern Mediterranean, September 7, 2021

U.S. Interests and Priorities in the Eastern Mediterranean, By Col. Steve Norton.

Oil and Gas Exploration and Production in the Mediterranean Sea, by Andrey G. Kostianoy and Angela Carpenter.

Overview of oil and natural gas in the Eastern Mediterranean region, U.S Energy Information Administration, 15.08.2013

Eastern Mediterranean Energy and Regional Cooperation: 2021 Outlook, Prof. Michaël Tanchum, University of Navarra Austrian Institute for European and Security Policy (AIES), Vienna.

Winds of change in the Eastern Mediterranean: Between hydrocarbons and renewable energy geopolitics, Paper by I. N. Grigoriadis and C. Levoyannis.

Terrorist Financing, by Financial Action Task Force.

Maritime Piracy: Part I An Overview Of Trends, Costs And Trade-Related Implications, Studies in Transport Law and Policy – 2014

Organized crime: World's most lucrative criminal activities, by Katy Barnato with Bianca Schlotterbeck.

Turkey-Greece Relations: Growing Tensions and Implications for Transatlantic Relations, Oya Dursun - Özkanca November 10, 2020

Balkan Triangle: Greece, Turkey, and Regional Security, Janusz Bugajski

Γ. Ιστότοποι (Websites)

New gas deposits rekindle old contest between Turkey and Greece, 02 Sep 2020 -= Amin Saikal (<https://www.aspistrategist.org.au/author/amin-saikal/>)

Έβρος: Συναγερμός για νέα εισβολή μεταναστών από Τουρκία, ETHNOS Newspaper, 05 Apr 2021 Επεισόδια στον Έβρο το 2020, <https://el.Wikipedia.org> THE EU FACILITY FOR REFUGEES IN TURKEY, https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/news_corner/migration_en

Γιατί η Τουρκία ενδιαφέρεται για το κυπριακό φυσικό αέριο, <https://energypress.gr/news/giati-i-toyrkia-endiaferetai-gia-kypriako-fysiko-aerio>

Τουρκία: Στόχο για αγωγό από το Ισραήλ και μία μόνιμη θέση στο συμβούλιο ασφαλείας του ΟΗΕ, <https://energypress.gr/news/toyrkia-stoho-gia-agogo-apo-israil-kai-mia-monimi-thesi-sto-symvoylio-asfaleias-toy-oie>

Ενέργεια στην Τουρκία, https://el.wikipedia.org/wiki/Ενέργεια_στην_Τουρκία

Τουρκία: Μεγάλες ενεργειακές φιλοδοξίες, 02 Apr 2022, <https://www.naftemporiki.gr/story/1848704/tourkia-megales-energeiakes-filodoksies>

Νέες φιλοδοξίες της Τουρκίας για να παίξει ρόλο ενεργειακού κόμβου προς τη Δύση, <https://energypress.gr/news/nees-filodoxies-tis-toyrkias-gia-na-paixei-rolo-energeiakoy-komvoy-pros-ti-dysi>

Highlights of Turkish energy market in 2021, 22 Dec 2021, <https://www.aa.com.tr/en/energy/electricity/highlights-of-turkish-energy-market-in-2021>

Greece 2017 Energy Policy Review, The International Energy Agency (IEA)

Energy Sector Overview: Greece's Green Revolution - Greece Investor Guide, <https://www.greeceinvestorguide.com/sectors/energy/>

Μεταναστευτικές ροές στην οδό της Ανατολικής Μεσογείου Ενημερωτικό γράφημα - Μεταναστευτικές ροές: Ανατολική, κεντρική και δυτική οδός, <https://www.consilium.europa.eu/el/policies/eu-migration-policy/eastern-mediterranean-route/>

ΟΟΣΑ: Μείωση 30% στις μεταναστευτικές ροές το 2020, <https://www.kathimerini.gr/world/561561319/oosa-meiosi-30-stis-metanasteytik-es-roes-to-2020/>

The Turkish-Libyan Maritime Deal: What Are the Implications? December 16, 2019, <https://politicstoday.org/the-turkish-libyan-maritime-deal-what-are-the-implications/>

Το Νομικώς Ανυπόστατο του «Τουρκολιβυκού Μνημονίου» και οι Εντεύθεν Νομικές Συνέπειες στο Πεδίο του Διεθνούς και του Ευρωπαϊκού Δικαίου, Παυλόπουλος Προκόπιος (<https://www.syntagmawatch.gr/collaborating-author/pavlopoulos-prokopios/>)

Το παράνομο τουρκολιβυκό μνημόνιο στην ατζέντα της συνάντησης Δένδια – Ντμπεϊμπά, <https://www.capital.gr/politiki/3590162/to-paranomo-tourkolibuko-mnimonio-stin-atzenta-tis-sunantisis-dendia-ntmpeimpa>

Μνημόνιο Τουρκίας με Λιβύη, <https://www.kathimerini.gr/politics/1053976/mnimonio-toyrkias-me-livyi/>

Blue Homeland: Turkey's Strategy in the Eastern Mediterranean, <https://www.euractiv.com/section/global-europe/opinion/blue-homeland-turkeys-strategy-in-the-eastern-mediterranean/>

Συμφωνία Ελλάδας-Αιγύπτου: Το διπλό στοίχημα της διπλωματίας του φυσικού αερίου, Alkis Kalogirou, www.imerisia.gr

Συμφωνία μεγάλης γεωπολιτικής και ενεργειακής σημασίας η ηλεκτρική διασύνδεση Ελλάδας – Αιγύπτου, <https://www.capital.gr/politiki/3588329/sumfonia-megalis-geopolitikis-kai-energeiakis-simasias-i-ilektriki-diasundeseli-elladas-aiguptou>

Ηλεκτρική διασύνδεση Ελλάδας-Αιγύπτου: Συμφωνία μεγάλης γεωπολιτικής και ενεργειακής σημασίας, <https://m.naftemporiki.gr/story/1789648>

Ηλεκτρική διασύνδεση Ελλάδας με Αίγυπτο, <https://www.kathimerini.gr/politics/561538090/ilektriki-diasyndesi-elladas-me-aigypto/>

East Med – Γιατί δεν θεωρείται πια βιώσιμος ο αγωγός, Σωτήρης Παναγιώτης 15 Jan 2022, <https://www.tovima.gr/2022/01/15/finance/east-med-giati-den-theoretai-pia-viosimos-o-agogos>

East Med energy and geopolitical crossovers, THRASSY N. MARKETOS, 08 Jan 2021 <https://www.ekathimerini.com/opinion/260963/east-med-energy-and-geopolitical-crossovers/>

EastMed: Η ενεργειακή ασφάλεια της Ευρώπης και ο σκληρός ανταγωνισμός, Νατάσα Στασινού, <https://www.naftemporiki.gr/finance/story/1545842/eastmed-i-energeiaki-asfaleia-tis-europis-kai-o-skliros-antagonismos>

Jerusalem Post: Οι ΗΠΑ ενημέρωσαν το Ισραήλ ότι δεν υποστηρίζουν πλέον τον αγωγό EastMed, <https://m.naftemporiki.gr/story/1822894/Jerusalem-post-oi-ipa-enimerosan-to-israil-oti-den-upostirizoun-pleon-ton-agogo-eastmed>

Διασυνδετήριος Αγωγός Eastern Mediterranean Pipeline (EastMed), <https://depa-int.gr/eastern-mediterranean-pipeline/>

Σημάδια ζωής ξανά για τον αγωγό East Med, <https://www.capital.gr/epixeiriseis/3620979/simadia-zois-xana-gia-ton-agogo-east-med#0>

Beyond the EastMed pipeline, Nikos Tsafos, 17 Jan 2021 <https://www.ekathimerini.com/opinion/1175567/beyond-the-eastmed-pipeline/>

Why is the U.S. Pulling the Plug on the EastMed Pipeline? By Philip Chrysopoulos, January 13, 2022, <https://greekreporter.com/2022/01/13/us-eastmed-pipeline-gas/>

U.S. voices misgivings on EastMed gas pipeline -Greek officials, www.Reuters.gr

Turkey Energy Situation, https://energypedia.info/wiki/Turkey_Energy_Situation

Ερντογάν για ενέργεια: Ο καταλληλότερος δρόμος για το φυσικό αέριο είναι μέσω Τουρκίας, Μαρία Ζαχαράκη, Ανταποκρίτρια στην Τουρκία Ethnosnews, <https://www.ethnos.gr/World/article/201789/erntogangiaenergeiaokatallhloterosdromosgiatofysikoerioeinaimesotoyrkias>

Ενεργειακές ελλείψεις παραλύουν την τουρκική βιομηχανία,
<https://www.capital.gr/diethni/3611276/energeiak-es-elleipseis-paraluoun-tin-tourkiki-biomixania>

ΑΟΖ με Αίγυπτο: Κίνηση-ματ στη σκακιάρα της Μεσογείου,
<https://www.capital.gr/diethni/3473432/aoz-me-aigupto-kinisi-mat-sti-skakiera-tis-mesogeiou>

Greece pledges to link Egypt to European Union's energy market,
<https://www.aljazeera.com/economy/2021/10/19/greece-pledges-to-link-egypt-to-european-unions-energy-market>

Egypt, Greece, Cyprus strengthen energy cooperation,
<https://www.hellenicshippingnews.com/egypt-greece-cyprus-strengthen-energy-cooperation>

Ο χάρτης της συμφωνίας Ελλάδας - Αιγύπτου για την ΑΟΖ: Πώς ακυρώνεται το τουρκολιβυκό Μνημόνιο, <https://www.cnn.gr/politiki/story/229871/o-xartis-tis-symfonias-elladas-aiguptoy-gia-tin-aoz-pos-akuronetai-to-toyrkolivyko-mnimonio>

Η ΑΟΖ Ελλάδας – Αιγύπτου βάσει της συμφωνίας του Καΐρου,
<https://www.kathimerini.gr/politics/1091079/i-aoz-elladas-aiguptoy-vasei-tis-symfonias-toy-kairoy/>

Η ενεργειακή κρίση και η Αλεξανδρούπολη, <https://www.dw.com/el/η-ενεργειακή-κρίση-και-η-αλεξανδρούπολη/a-60615710>

A Perfect Storm: Understanding the European Energy Crisis, by Frederico Carita,
<https://www.leveltenenergy.com/post/europe-energy-crisis>

5 things you should know about Europe's energy crisis, 03 Oct 2021, Sean Fleming Senior Writer, Formative Content, <https://www.weforum.org/agenda/2021/10/5-facts-europe-energy-crisis/>

Europe's energy crisis will trigger its worst neuroses, The Economist,
<https://www.economist.com/europe/2022/01/15/europes-energy-crisis-will-trigger-its-worst-neuroses>

The Ukraine Crisis Is A Wake-Up Call For Energy Security, Sam Ori Contributor Energy Policy Institute at the University of Chicago Contributor Group,
<https://www.forbes.com/sites/ucenergy/2022/03/01/the-ukraine-crisis-is-a-wake-up-call-for-energy-security/?sh=9b35d406ba16>

Παγκόσμια ενεργειακή κρίση: Αιτίες και προοπτικές για Ευρώπη και Ελλάδα Ποια είναι τα σενάρια για το μέλλον, Ινστιτούτο Εναλλακτικών Πολιτικών ΕΝΑ, 23/12/2021,

https://www.huffingtonpost.gr/entry/paykosmia-energeiake-krise-aities-kai-prooptikes-ya-europe-kai-ellada_gr_61c42cdce4b0bcd21947f39

Ο East Med και η «γειτονιά» της Ανατολικής Μεσογείου, Χάρης Μαμουλάκης 13.05.2020,

<https://www.ethnos.gr/opinions/article/105408/oeastmedkaihgeitoniathsanatolikhsmesogeioy>

Ενεργειακή αντεπίθεση και προκλήσεις, <https://simerini.sigmalive.com/article/2019/6/3/energeiake-antepithese-kai-prokleseis/>

«Κλειδί» ο ανταγωνισμός στην αγορά ενέργειας, Χρύσα Λιάγγου - 28.09.2020,

<https://www.kathimerini.gr/economy/561094849/kleidi-o-antagonismos-stin-agora-energeias/>

Γιατί οι Αμερικάνοι άλλαξαν γνώμη ως προς τον EastMed, Κώστας Ράπτης,

<https://www.capital.gr/diethni/3607328/giati-oi-amerikanoi-allaxan-gnomi-os-pros-ton-eastmed>

Ο αγωγός EastMed και τα νέα διεθνή συμφραζόμενα, Άρθρο Ευάγγελου Βενιζέλου,

<https://www.kathimerini.gr/politics/561670750/o-agogos-eastmed-kai-ta-nea-diethni-symfrazomena>

Μπορεί η Ανατολική Μεσόγειος να γίνει η «νέα Νορβηγία» της ενέργειας; Αθανασόπουλος

Αλ Άγγελος, <https://www.tovima.gr/2017/04/08/politics/mporei-i-anatoliki-mesogeios-naginei-i-nea-norbigia-tis-energeias/>

Five countries in the eastern Mediterranean are shaking up Europe’s energy map, by Khaled

Kesseba Lecturer and Researcher in International Business, Sheffield Hallam University and

Konstantinos Lagos Senior Lecturer in Business and Economics, Sheffield Hallam University,

<https://theconversation.com/five-countries-in-the-eastern-mediterranean-are-shaking-up-europes-energy-map-119619>

Will Natural Gas Isolate Turkey And Integrate Israel In The Eastern Mediterranean? Daniel

Markind Contributor, <https://www.forbes.com/sites/danielmarkind/2020/10/22/will-natural-gas-isolate-turkey-and-integrate-israel-in-the-eastern-mediterranean/?sh=67d>

Καταρρίπτοντας κοινούς μύθους για την έρευνα και παραγωγή υδρογονανθράκων, του

Αριστοφάνη Στεφάτου, Energy Press 29.11.2021, <https://energypress.gr/news/katarripton-tas-koinoys-mythoys-gia-tin-ereyna-kai-paragogi-ydrogonanthrakon>

<https://energypress.gr/news/katarripton-tas-koinoys-mythoys-gia-tin-ereyna-kai-paragogi-ydrogonanthrakon>

Natural Gas Resources in the Eastern Mediterranean: Challenges and Opportunities : IEMed,

<https://www.iemed.org/publication/natural-gas-resources-in-the-eastern-mediterranean-challenges-and-opportunities/>

Energy resources in Eastern Mediterranean: an overview, Neighboring countries and international actors conduct hydrocarbon research, triggering new regional equilibriums, by Ali Murat Alhas, <https://www.aa.com.tr/en/economy/energy-resources-in-eastern-mediterranean-an-overview/1504786#>

Gas fields and tensions in the eastern Mediterranean, <https://www.euractiv.com/section/energy-environment/news/gas-fields-and-tensions-in-the-eastern-mediterranean/>

How Europe Triggered An Energy Crisis, And Now Is Paying Dearly For It, by Llewellyn King, <https://www.forbes.com/sites/llewellynking/2021/11/27/how-europe-triggered-an-energy-crisis-and-now-is-paying-dearly-for-it/?sh=933dd9512905>

Ο έλεγχος της δυτικής Ευρασίας και το ενεργειακό παιχνίδι | Foreign Affairs - Hellenic Edition, By Δρ. Θρασύβουλος Ν. Μαρκέτος, <https://www.foreignaffairs.gr/articles/72336/dr-thrasyboylos-n-marketos/o-elegxos-tis-dytikis-eyrasias-kai-to-energeiako-paixnidi?>

Η Νορβηγία μπορεί να σώσει την Ευρώπη από την ενεργειακή κρίση; | Liberal Markets, by Μιχάλης Μιχαηλίδης, <https://www.liberal.gr/market/i-norbigia-mporei-na-sosei-tin-euro-pi-apo-tin-energeiaki-krisi/434605>

Ενεργειακή κρίση: Το δίλημμα της πυρηνικής ενέργειας διχάζει την Ευρώπη, <https://www.newmoney.gr/roh/bloomberg/energiaki-krisi-to-dilimma-tis-pirnikis-energias-dichazi-tin-evropi/>

Ενεργειακή κρίση: Ελληνικές και Ευρωπαϊκές αδυναμίες, by Νικόλαος Φαραντούρης, Καθηγητής του Ευρωπαϊκού Δικαίου και Δικαίου της Ενέργειας, Κάτοχος της Ευρωπαϊκής Έδρας Jean Monnet στο Πανεπιστήμιο Πειραιώς. <https://www.protothema.gr/blogs/nikolaos-faradouris/article/1215807/energeiaki-krisi-ellinikes-kai-europaikes-adunamies/>

Η ενεργειακή κρίση απειλεί την ευρωπαϊκή οικονομία, <https://www.kathimerini.gr/economy/561667168/i-energeiaki-krisi-apeilei-tin-eyropaiki-oikonomia/>

Natural gas and geopolitics in the Eastern Mediterranean, by Heinrich Böll Stiftung, <https://tr.boell.org/>

The new energy geopolitics of “East Med”, By Pier Paolo Raimondi, <https://aspeniaonline.it/>

Energy and Geopolitics in the Eastern Mediterranean, Middle East Institute, by MEI scholars Mirette Mabrouk and Rauf Mammadov. <https://mei.edu/multimedia/podcast/energy-and-geopolitics-eastern-mediterranean>

Ποιοι είναι οι νέοι συμμαχικοί "άξονες" σε Μέση Ανατολή και Αν. Μεσόγειο - Τι σημαίνουν για Ελλάδα και Τουρκία, Του Seth J. Frantzman. <https://www.capital.gr/bloomberg-view/3533724/poioi-einai-oi-neoi-summaxikoi-axones-se-mesi-anatoli-kai-an-mesogeio-ti-simainoun-gia-ellada-kai-Tourkia>.

Η σκακιάρα της ανατολικής Μεσογείου, <https://www.sofokleousin.gr/i-skakiera-tis-anatolikis-mesogeiou>

China's contemporary role in the Mediterranean region, by Francesca Accattino, <https://www.europeanguanxi.com/post/china-s-contemporary-role-in-the-mediterranean-region>

China and the Mediterranean: Geostrategic Context and Contest – The Diplomat, By Mercy A. Kuo, <https://thediplomat.com/2020/03/china-and-the-mediterranean-geostrategic-context-and-contest/>

CHINA IN THE EASTERN MEDITERRANEAN, by Frans-Paul van der Putten Senior Research Fellow / Coordinator Clingendael China Centre <https://www.clingendael.org/publication/china-eastern-mediterranean>

Belt and Road Initiative, <https://www.beltroad-initiative.com/belt-and-road/>

The Eastern Mediterranean — Time for the U.S. to Get Serious, by Andrew R. Novo, CEPA, <https://cepa.org/the-eastern-mediterranean-time-for-the-u-s-to-get-serious>

A new kid on the block? China in the security conundrum of the eastern Mediterranean - Real Instituto Elcano, <https://www.realinstitutoelcano.org/en/a-new-kid-on-the-block-china-in-the-security-conundrum-of-the-eastern-mediterranean/>

Turkey and China in the eastern Mediterranean: Partners or competitors? by Emre Demir, <https://globalvoices.org/2021/09/10/turkey-and-china-in-the-eastern-mediterranean-partners-or-competitors>

Russia's Eastern Mediterranean Policy, Article by Agnieszka Legucka, https://pism.pl/publications/Russias_Eastern_Mediterranean_Policy

Russia's Naval Strategy in the Mediterranean, by Dmitry Gorenburg, <https://www.marshallcenter.org/en/publications/security - insights/russias - naval - strategy - mediterranean>

Russia in the Eastern Mediterranean: The Art of Balancing, Article by Andrey Kortunov, Ph.D. in History, Director General of the Russian International Affairs Council, RIAC member. <https://russiancouncil.ru/en/analytics - and - comments /analytics/russia - in - the - eastern - mediterranean-the-art-of-balancing>

Russia in the Mediterranean: Here to Stay, Paper by Eugene Rumer, Richard Sokolsky, <https://carnegieendowment.org/2021/05/27/russia-in-mediterranean-here-to-stay>

Greece in the eastern Mediterranean: Turning engagement into influence – European Council on Foreign Relations, by Vassilis Ntousas. <https://ecfr.eu/article/greece-in-the-eastern-mediterranean-turning-engagement-into-influence>

Why the Eastern Mediterranean is of Strategic Importance for Turkey, by Ismail Numan Telci, <https://politicstoday.org/why-the-eastern-mediterranean-is-of-strategic-importance-for-turkey>

Eastern Mediterranean Turns Into Source of Gas and Conflict, by Cain Burdeau, <https://www.courthousenews.com/eastern - mediterranean - turns – into – source – of – gas - and-conflict/>

Project Force: Battle for resources in the eastern Mediterranean, Fossil Fuels, By Alex Gatopoulos, Al Jazeera, <https://www.aljazeera.com/features/2020/8/13/project-force-battle-for-resources-in-the-eastern-mediterranean>

The New Emerging Energy Hub in the Eastern Mediterranean, Dr. Emmanuel Navon, The Jerusalem Institute for Strategy and Security. <https://jiss.org.il/en/navon-the-new-emerging-energy-hub-in-the-eastern-mediterranean/>

Money laundering and illicit Finance, National Economic Crime Centre, (<https://www.nationalcrimeagency.gov.uk/>)

<https://www.nytimes.com/2020/08/30/opinion/turkey-greece-oil-gas.html>, **There's a New Game of Thrones in the Mediterranean - It's time to listen to Germany and take a step back.** Aug. 30, 2020, By The Editorial Board (The editorial board is a group of opinion journalists whose views are informed by expertise, research, debate and certain longstanding values. It is separate from the newsroom.)